

Carški sel

Slov. večernice:
77. zvezek

RAVNA

CARSKI SEL

(Mihael Strogov).

II. del.

Spisal
Jules Verne.

Poslovenil
dr. A. R. [atajco]
[ntm]

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja na Prevaljah.

Slovenskih Večernic 77. zvezek.

J. Zichauer

1924.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah.

Made in Jugoslavia.

Dovolilo krško in lavantinsko knezoškofijstvo.

II 26185
dp
M = 030003379

Prvo poglavje. Tatarsko taborišče.

Dan hoda od Kolivana, nekaj vrst za trgom Djašinskom, se razteza obširna, z velikimi bori in cedrami naredkoma porasla ravan.

Poleti se na njej navadno zbirajo sibirski pastirji, ker ima dovolj paše za njihove številne črede. Toda tedaj bi bili ondí zaman iskali teh začasnih prebivalcev. Vkljub temu pa ravan ni bila prazna. Nasprotno. Vse je kar mrgolelo po njej.

Na ravnini je stalo namreč tatarsko šotorišče, kjer je taboril divji buharski emir — kan Feofar. Tja so 7. avgusta pripeljali tudi vojne ujetnike, potem ko so pri Kolivanu uničili mali ruski oddelek. Od 2000 mož, ki so se spoprijeli z obema sovražnima četama med Omskom in Tomskom, je ostalo le nekaj stotin vojakov. Carska vlada onstran uralskega pogorja je bila zaradi tega v precejšnji zadregi. Toda prej ali slej se je Rusom moralo posrečiti, da odbijejo tatarske čete, ki so stale že sredi Sibirije in bile na tem, da preko pobunjene dežele vderó bodisi v zahodne bodisi v vzhodne pokrajine. Zveza med Irkutskom in Evropo je bila popolnoma pretrgana. Ako amurske in jakutske čete ne bi pravočasno zasedle glavnega mesta azijske Rusije, bi se ga zaradi nezadostnih obrambnih sil polastili Tataři. Preden bi ga jim Rusi mogli zopet iztrgati, bi veliki knez, carjev brat, zapadel osveti Ivana Ogareva.

Kaj se je zgodilo z Mihaelom Strogovim? Ali se je uklonil tako težkim poskušnjam? So ga li premagale zapreke, ki so po dogodku v Išimu postajale od dne do dne

hujše? Ali je mislil, da je zanj igra izgubljena, njegovo poslanstvo izjalovljeno in njegova naloga neizpeljiva?

Mihael Strogov je bil mož, ki se ustavi šele tedaj, ko umre. On pa je živel! Niti ranjen ni bil, carjevo pismo je imel še vedno pri sebi in nihče še ni slutil, kdo da je. Gotovo. Bil je med številnimi ujetniki, ki so jih Tataři vlekli s seboj kot ničvredno živino. Toda čim bliže je bil Tomsku, tem bliže je bil tudi Irkutsku. In končno: bil je še vedno pred Ivanom Ogarevim.

»Prišel bom!« si je ponavljal venomer.

Po dogodku v Kolivanu se mu je vse življenje strnilo samo v to misel: osvoboditi se! Kako bi se izmuznil emirjevim vojakom? To bi se videlo, ko pride ugoden trenutek.

Pogled na Feofarjevo taborišče je bil krasen. Številne šotore iz kož, klobučevine in svile so obsevali solnčni žarki. Visoki šopi, ki so krasili njihove koničaste vrhove, so se zibali sredi pisanih zastav in praporov. Najbogatejši izmed vseh so bili šotori sejdiv in hodžev, ki so bili prvi dostojanstveniki v kanatu. Visoki čin teh tatarskih poveljnikov je označevala posebna, s konjskim repom opremljena zastava; visela je na drogu, ki je tičal v umetniško zvezani butari rdečih in belih palic. Razen teh je stalo daleč tja po ravnini več tisoč turkomanskih šotorov, ki se imenujejo »karaoj« in ki so jih prenašali velblodi na svojih hrbtih.

V taborišču je bilo najmanj 150.000 pešcev in konjenikov, tako zvanih alamanov. Med njimi so bili predvsem Tadžiki pravilnih potez, bele polti, visoke rasti, črnih oči in črnih las. Bili so jedro tatarske vojske, v kateri je bilo iz kokandskega in kunduškega kanata skoraj prav toliko vojakov kot iz buharskega. S Tadžiki so bili pomešani zastopniki raznih plemen, ki prebivajo v Turkestanu ali pa v sosednjih deželah. Tam so bili Uzbeki majhne postave in rdečih brad kakor oni, ki so zasledovali Mihaela Strogova. Dalje Kirgizi s ploščatimi obrazi, kakor jih imajo Kalmuki. Oblečeni so bili v železne srajce in oboroženi deloma s sulico, z lokom in s puščicami azijskega izdelka, deloma pa s sabljo, puško in »čakanom«, t. j. z majhno sekiro s kratkim toporiščem, ki seka samo smrtne rane. Razen teh so bili tam Mongoli, ljudje srednje postave in črnih, v kito spletenih las, okroglega in zagorelega obraza, temnih in živih oči ter redkih brad. Nosili so modre, s črno kožuhovino obrobene obleke, usnjate pasove s sre-

brnimi zaponkami, čizme in s kožuhovino obrobljene kučme, na katerih so frfotali po trije trakovi. Končno Afganci rjave polti, Arabci z izredno lepimi potezami semitskih plemen in mežavi Turkomani, kojih oči so bile navidezno brez vek. Vsa ta mešanica je bila združena pod emirjevo zastavo, pod praporom roparjev in požigavcev.

Poleg svobodnih vojakov je bilo tudi nekaj sužnjev, zlasti Perzijancev, ki so jim poveljevali domači častniki in ki niso bili na najslabšem glasu v vojski kana Feofarja. Tem je treba prišteti tudi židovske služabnike v dolgih, z vrvjo prepasanih oblekah in majhnih čepicah iz temnega sukna, ker jim je bil turban prepovedan. Med vsemi temi pa se je gnetlo na stotine »kalenderjev«, t. j. beraških menihov v raztrganih, le deloma z leopardovimi kožami pokritih cunjah. Približno taka je bila slika skoraj nepregledne množice različnih rodov in plemen, iz katerih so bile sestavljene tatarske vojske.

50.000 vojakov je bilo konjenikov. Njihovi konji so imeli zavezane repe, odeti so bili s črnimi, svilenimi mrežami ter po desetoricah privezani k dvema vzporednima vrvema. Vse te živali niso bile nič manj različne nego ljudje. Med njimi so bili turkomanski konji tenkih nog, dolgega života, svetle dlake in ponosnega vratu; vztrajni in krepki usbeški konji; dalje konji kokandske pasme, ki nosijo poleg jezdeca še dva šotora in vso kuhinjsko opravo; kirgiški konji svetle barve, ki so prišli z bregov reke Embe in ki jih love z »arkanom«, t. j. s tatarskim lasom; slednjič mnogo drugih manj dragocenih konj mešanih pasem.

Tovorne živine je bilo na tisoče: majhni, a krepki velblodi z dolgo dlako in gosto grivo na vratu, krotke živali, ki se dajo laže vprezati kakor dromedari; dalje enogrbasti »nari« z rdečerumeno, kodrasto dlako; končno močni, z delom utrjeni osli, kojih meso Tataři zelo čislajo in radi uživajo.

Vsa ta nešteta množica ljudi, živali in šotorov je stala v osvežujoči senci ceder in borov, ki so rastli okrog v večjih skupinah. Le tu in tam je skozi gosto vejevje posijal solnčni žarek. Ta prizor je bil nadvse slikovit; najspretnjši slikar bi bil zanj potreboval vseh barv s svoje slikarske ploščice.

Ko so ujetniki iz Kolivana dospeli pred šotore Feofarja in njegovih dostojanstvenikov, so zaropotali bobni in

zabučale trobente. Vmes so prasketale puške in grmeli štiri- in šestfundni topovi emirjevega topništva.

Feofar je v taborišču živel popolnoma po vojaško. Njegova zasebna služinčad in njegov harem kakor tudi haremi njegovih zaveznikov so bili v Tomsku, ki je bil sedaj v tatarskih rokah. Zato je hotel taborišče opustiti in si za prestolico izbrati mesto Tomsk, dokler ga ne bi mogel zamenjati z glavnim mestom vzhodne Sibirije.

Feofarjev šotor je presegal sosednje šotore. Napravljen je bil iz širokih kosov svetle svile, ki so bili podvezani z zlatimi, resastimi vrvicami. Gost šop na vrhu se je majal v vetru kakor pahljača. Šotor je stal sredi obsežne jase, ki so jo obkrožale veličastne breze in orjaški bori. Pred njim je ležal na položeni in z dragim kamenjem vdelani mizi odprt koran; listi te svete knjige so bili izdelani iz samih tenkih in lično vrezanih zlatih ploščic. Nad njo je vihrala tatarska zastava z emirjevim grbom.

Okrog jase so stali v polkrogu šotori buharskih dostojanstvenikov. V njih so stanovali višji konjar, ki sme na konju spremljati emirja na dvorišče njegove palače, višji sokolar, »huš-beg«, ki varuje vladarjev pečat, »topčibaši«, poveljnik topništva, »hodža«, predsednik velikega sveta, ki sme pred kneza stopiti z razpetim pasom, »šejkul-islam«, poglavar ulemov in zastopnik duhovnikov, »kazi-askev«, ki v emirjevi odsotnosti odločuje v vseh vojaških sporih, končno predstojnik zvezdogledov, ki imajo važno nalogo, da po stanju zvezd določajo, kdaj ima kan spremeniti svoje bivališče.

Ko so ujetnike prignali v taborišče, je bil emir k sreči v svojem šotoru. Zakaj samo ena njegova kretnja ali samo ena beseda bi bila zadostovala, da bi jih bili krvavo pretepli. Toda ostal je sam v šotoru, kakor se spodobi za veličanstvo vzhodnih kraljev. Ljudje namreč občudujejo tistega, ki ga ne vidijo ob vsaki priliki, in se ga boje.

Ujetnike so stlačili na ograjen prostor, kjer so grdo ravnali z njimi, jim dajali nezadostne in slabe hrane in kjer so mnogo trpeli od vremenskih nepravil. Tako so čakali Feofarjeve odločitve.

Najpohlevnejši — četudi ne najpotrpežljivejši — med vsemi je bil gotovo Mihael Strogov. Ker so ga peljali iz Kolivana v Tomsk, kamor je bil namenjen in kamor bi sam nikoli ne bil mogel tako varno potovati, se ni prav nič ustavljal. Dokler ni bil v Tomsku, ni mogel misliti na beg.

Poizvedovavci, ki so se potikali po stepi, bi ga gotovo zgrabili. Najvzhodnejša črta, ki so jo zasedle tatarske čete, ni segala čez 82. poldnevnik, ki drži skozi Tomsk. Zato je smel upati, da na ozemlju onstran tega poldnevnika še ni sovražnikov. Brez nevarnosti bi torej mogel prekoračiti Jenisej in dospeti v Krasnojarsk, preden bi se kan Feofar polastil pokrajine.

Da bi si pregnal nemir, ki ga ni mogel obvladati, si je ponavljal:

»Ko pridem v Tomsk, bom v nekaterih minutah onstran sprednjih straž. Ako prehitim Feofarja in Ivana Ogareva le za dvanajst ur, mi je dovolj, da dospem pred njima v Irkutsk.«

Mihael Strogov se je najbolj bal in se je moral najbolj bati tega, da ne bi v tatarskem taboru srečal Ivana Ogareva. V tem slučaju bi bil namreč v veliki nevarnosti, da ga spozna. Zato mu je nekaj venomer velevalo, da mora prehiteti tega izdajavca. Jasno je bilo, da bo tatarska vojska z vso silo udarila proti glavnemu mestu vzhodne Sibirijske, kakor hitro se bodo čete kana Feofarja združile s četami Ivana Ogareva. Ker se ni mogel iznebiti te skrbi, je neprestano poslušal, ne bi li kaka trobenta oznanila njegovega prihoda.

Poleg tega se je živo spominjal svoje matere, ki je ostala v Omsku, in Nadje, ki so jo Tatari ugrabili na reki Irtišu. Brez dvoma sta bili obe ujeti. In on jima ni mogel prav nič pomagati! Ali ju bo videl še kedaj? Ker si na to vprašanje ni upal odgovoriti, se mu je srce krčevito stiskalo.

Obenem z Mihaelom Strogovim in drugimi ujetniki so pripeljali v tatarski tabor tudi Harrya Blounta in Alcida Joliveta. Njun stari sopotnik, ki je bil z njima vred ujet na brzojavni postaji, je vedel, da sta bila zaprta v ograji, ki so jo čuvala številne straže. Vkljub temu ni poskušal, da bi se jima približal. Vsaj za enkrat mu je bilo malo do tega, kako sodita o njem po dogodku na išimski postaji. Hotel je biti sam, da bi v ugodnem trenutku mogel odločevati sam. Zato se jima je nalašč izogibal.

Alcide Jolivet je skrbno negoval svojega tovariša od trenutka, ko se je zgrudil poleg njega. Od Kolivana do taborišča, t. j. več ur hoda, je Harry Blount ob roki svojega tekmeča sledil sprevodu ujetnikov. Izprva je hotel uveljaviti svoje angleško državljanstvo, toda brez uspeha, ker so

barbari odgovarjali samo s sulico in sabljo. Poročevavec Daily-Telegrapha se je moral torej vdati skupni usodi. Počakati je moral ugodnejše prilike, da se pritoži in zahteva zadoščenja. Ker ga je rana zelo skelela, je hodil tako težko, da bi brez pomoči Alcida Joliveta najbrže ne bil mogel dospeti v taborišče.

Alcide Jolivet, ki ga zdrav razum ni nikdar zapustil, je krepčal svojega tovariša, kakor je vedel in znal. Ko je spoznal, da je neizogibno zaprt v ograji, mu je bila prva skrb, da preišče rano Harrya Blounta. Zato ga je zelo spretno in previdno slekel ter se prepričal, da mu je krogla ramo samo nekoliko oprasnila.

»To ni nič,« je dejal. »Majhna praska! Po dveh ali treh obvezah, dragi tovariš, bo izginila.«

»Toda obveze...?« je vprašal Harry Blount.

»Napravil jih bom sam.«

»Ali znate tudi zdraviti?«

»Vsak Francoz zna v potrebi tudi nekoliko zdraviti.«

Alcide Jolivet je raztrgal svoj robec in napravil iz enega kosa pukanice, iz drugega pa obvezo. Nato je zajel iz vodnjaka sredi ograje vode, izmil Harryu Blountu rano, ki k sreči ni bila težka, in mu zelo spretno obvezal ramo.

»Zdravim Vas z vodo,« je dejal. »Ta tekočina je še najbolj pomirjevalno in učinkovito sredstvo za rane in se dandanes najbolj uporablja. Zdravniki so rabili 6000 let, da so to potuhtali. Da, približno 6000 let.«

»Hvala Vam, gospod Jolivet,« je odgovoril Harry Blount in se stegnil po ležišču iz suhega listja, ki mu ga je pripravil njegov tovariš v senci neke breze.

»Oh, saj ni vredno. Na mojem mestu Vi ne bi ravnali drugače.«

»Ne vem...,« je odgovoril Harry Blount nekoliko v zadregi.

»Šaljivec! Vsi Angleži so velikodušni!«

»Brez dvoma, toda Francozi...?«

»Da, Francozi so dobri, morda celo nekoliko prismojeni. Opravičuje pa jih baš to, da so Francozi. Toda ne govoriva o tem, ampak molčiva! Vam je predvsem treba miru.«

Harry Blount pa ni hotel molčati. Četudi bi bil kot ranjenec moral misliti na počitek, se kot poročevavec Daily-Telegrapha ni mogel premagati.

»Gospod Jolivet,« je vprašal, »ali mislite, da sta najini zadnji poročili odšli čez rusko mejo?«

»Zakaj ne?« je odgovoril Alcide Jolivet. »Zagotavljam Vas, da moja srečna sestrična sedajle vé, kaj pomeni dogodek pri Kolivanu.«

»V koliko izvodih tiska Vaša sestrična svoja poročila?« je vprašal Harry Blount kar naravnost svojega tovariša.

Alcide Jolivet mu je smejaje se odgovoril:

»Moja sestrična je zelo molčljiva in ne vidi rada, da se o njej govori. Bila bi naravnost nesrečna, ako bi Vam motila spanje, ki ga potrebujete.«

»Nočem spati,« je odgovoril Anglež. »Kaj misli Vaša sestrična o ruskih razmerah?«

»Da sedaj niso kar najboljše. Toda kaj! Moskovska vlada je mogočna. Zaradi tatarskega vpada se ji ni treba vznemirjati, Sibirija ne bo izgubljenal.«

»Prevelika častihlepnost je pokopala že največja cesarstva!« je odgovoril Harry Blount, ki se ni mogel otresti neke »angleške« ljubosumnosti glede ruskih zahtev v srednji Aziji.

»O, ne govoriva o politiki!« je vzkliknil Alcide Jolivet. »Nič ni bolj škodljivo za rane na ramah. Zaspali bi morali!«

»Pa se pogovoriva o tem, kaj nama je storiti,« je odgovoril Harry Blount. »Gospod Jolivet, pod nobenim pogojem ne ostanem tu kot ujetnik Tatarov.«

»Jaz tudi ne, pri moji veri!«

»Ali se bova rešila pri prvi priliki?«

»Da, ako drugače ne doseževa svoje prostosti.«

»Poznate li kako drugo pot?« je vprašal Harry Blount in pogledal svojega tovariša.

»Gotovo. Ker se ne vojskujeva, ampak sva samo nepristranska opazovavca, bova zahtevala, da naju izpusté.«

»Od divjaka kana Feofarja?«

»Ne; on tega ne bi razumel,« je odgovoril Alcide Jolivet, »ampak od njegovega namestnika Ivana Ogareva.«

»To je lopov!«

»Brez dvoma, toda ta lopov je Rus. On vé, da se ne sme šaliti z mednarodnim pravom, in mu ni do tega, da bi naju zadrževal. Toda prositi takega gospoda, to mi je težko.«

»Tega gospoda ni v taborišču ali vsaj videl ga nisem tu,« je pripomnil Harry Blount.

»Pa pride. To je gotovo. Združiti se mora z emirjem. Sedaj je Sibirija razdeljena na dve bojišči in Feofarjeva vojska skoraj gotovo čaka samo nanj, da udari proti Irkutsku.«

»Kaj bova storila, ko bova svobodna?«

»Nadaljevala bova vojno in sledila Tatarom, dokler nama razmere ne bodo dopustile, da prestopiva v nasprotni tabor. Saj vendar ne smeva pobegniti, za vraga! To je šele začetek. Vi, tovariš, ste že imeli srečo, da ste bili ranjeni v službi Daily-Telegrapha, dočim jaz nisem prejel še ničesar v službi svoje sestrične. Naprej! Naprej! — Dobro,« je mrmral Alcide Jolivet, »glej ga, že dremlje. Nekaj ur spanja in nekoliko mrzlih obkladkov ti spravi Angleža zopet na noge. Ti ljudje so iz železa.«

Dočim je Harry Blount počival, je Alcide Jolivet bdel poleg njega. Vzel je beležnico in jo polnil z opazkami. Trdno je bil odločen, da jih da v uporabo tudi svojemu tovarišu v veliko zadoščenje Daily-Telegraphovih bravecev. Zaradi teh pripetljajev sta se tako sprijaznila, da nista bila nič več drug na drugega ljubosumna.

Česar se je Mihael Strogov najbolj bal, to sta oba poročevavca najbolj želela. Prihod Ivana Ogareva jima je moral biti očitvidno dobrodošel, ker je bilo zelo verjetno, da ju bodo takoj izpustili, kakor hitro ju bodo spoznali kot inozemska poročevavca. Emirjev namestnik bi že znal pregovoriti Feofarja, ako bi hotel z njima ravnati kot z vohunoma. Kar bi Alcidu Jolivetu in Harryu Blountu koristilo, to bi Mihaelu Strogovu škodovalo. Carski sel je to jasno uvidel in se je tudi zaradi tega ogibal svojih starih sopotnikov. Skušal se je torej urediti tako, da ga onadva ne bi opazila.

Minuli so štirje dnevi, ne da bi se kaj spremenilo. Da bi Tatari zapustili taborišče, o tem ujetniki niso slišali ničesar. Bili so strogo zastraženi. Nemogoče jim je bilo, prekoračiti vrsto pešcev in jezdecev, ki so jih stražili noč in dan. Hrane so dobivali komaj toliko, da niso od lakote pomrli. Dvakrat na dan so dali vsakemu kos kozjega, na žerjavici praženega droba ali pa kos sira, ki so ga imenovali »krut« in ki je bil napravljen iz kislega ovčjega mleka. Kirgizi ga jedo v kobiljem mleku in ga navadno imenujejo »kumis«. To je bilo vse. Pripomniti je treba, da se je medtem vreme zelo poslabšalo. V ozračju so se izvršile velike spremembe, ki so jim sledile plohe in viharji. Nesrečneži

so bili v teh nezdravih nevihtah brez zavetja in nihče ni mislil na to, da bi jim kakorkoli lajšal veliko trpljenje. Nekaj ranjencev, žen in otrok je umrlo in ujetniki sami so morali trupla zagrebsti, ker jim stražniki niso privoščili spodobnega pogreba.

V tej hudi sili sta se posebno odlikovala Alcide Jolivet in Mihael Strogov. Pomagala sta povsod, kjerkoli sta le mogla. Ker sta bila zdrava in krepka, sta laže kljubovala pomanjkanju in trpljenju kakor drugi ujetniki. S svètom in dejanjem sta bodrila one, ki so trpeli in obupavali.

Ali naj te razmere trajajo dalje? Ali je bil kan Feofar zadovoljen že s prvimi uspehi in je hotel nekaj časa počivati, preden se odpravi proti Irkutsku? Tega se je bilo bati. A prišlo je drugače. Kar sta Alcide Jolivet in Harry Blount tako želela in česar se je Mihael Strogov tako bal, to se je zgodilo 12. avgusta zjutraj.

Zabučale so trobente, bobni so zaropotali in puške so začele pokati. Velikanski oblak prahu se je valil nad cesto, ki drži v Kolivan.

Ivan Ogarev je v spremstvu več tisoč mož prihajal v tatarsko taborišče.

Drugo poglavje.

Vedenje Alcida Joliveta.

Ivan Ogarev je pripeljal emirju močan vojni zbor. Njegovi pešci in konjeniki so spadali h krdelu, ki si je osvojilo Omsk. Ker se Ivan Ogarev ni mogel polastiti zgornjega mesta, kjer se je — kakor znano — utaboril pokrajinski namestnik s svojo posadko, se je odpravil dalje, da ne bi zadrževal podjetij, ki so bila potrebna za osvojitvev vzhodne Sibirije. V Omsku je pustil torej zadostno posadko, druge čete pa, ki so jih spotoma ojačili tudi zmagovavci pri Kolivanu, je združil z vojsko kana Feofarja.

Čete Ivana Ogareva so se ustavile pred sprednjimi stražami taborišča. Njihov poveljnik jim ni ukazal, naj se utabore. Bilo je gotovo, da se ni nameraval ustaviti, ampak hiteti dalje, da pride čimprej v važno mesto Tomsk, ki je bilo že po naravi določeno za središče prihodnjih podjetij.

Obenem s četami pa je Ivan Ogarev pripeljal tudi Ruse in Sibirce, ki so jih njegovi vojaki ujeli deloma v Omsku, deloma pa v Kolivanu. Teh nesrečnežev niso

peljali v ograjo, ker je bila že za druge ujetnike premajhna; ostati so morali pri sprednjih stražah brez zavetja in skoraj brez hrane. Kakšno usodo jim je namenil kan Feofar? Ali jih bo zaprl v Tomsku, ali pa jih bo dal pomoriti, kakor imajo navado tatarski poveljniki? To je bila tajnost čemernege emirja.

Vojnemu zboru, ki je prišel iz Omska in Kolivana, je sledila množica beračev, bolnikov, trgovcev in ciganov, ki se navadno potikajo za vsako vojsko. Vsi ti so živeli ob stroških pokrajine, ki so jo poplavili; paberkovanje za njimi je bilo bore revno! Zaradi tega so morale čete hiteti dalje, ako so se hotele preskrbeti s potrebnim živežem. Pokrajina med rekama Išimom in Obom je bila docela izropana in brez vseh sredstev. Za Tatari je ostala gola puščava, ki je morala Rusom delati velike težave na njihovem pohodu.

Med cigani, ki so prišli iz zahodnih pokrajin, je bila tudi tolpa, ki je spremljala Mihaela Strogova do Perma. Sangara je bila tu! Ta divja vohunka, zli duh Ivana Ogareva, se ni mogla ločiti od svojega gospodarja. Videli smo ju, kako sta kovala zlobne načrte že v Rusiji, v nižnjenovgorodski pokrajini. Ko sta prekoračila Ural, sta se ločila samo za nekaj dni. Ivan Ogarev je hitel naravnost v Išim, Sangara pa se je s svojo tolpo obrnila proti Omsku čez južni del pokrajine.

Lahko je razumeti, kako je ta ženska pomagala Ivanu Ogarevu. Njeni cigani so stikali vsepovsod, so vse slišali in vse opazovali. Zato je Ivan Ogarev natančno vedel, kaj se godi v zasedenih pokrajinah. Sto oči in sto ušes je bilo vedno v njegovi službi. Ker mu je torej vohunstvo Sangare zelo koristilo, ga je tudi bogato plačeval.

Sangara se je bila nekoč zapletla v zelo kočljivo in nevarno zadevo. Rešil jo je ruski častnik Ivan Ogarev. Ker ni mogla pozabiti, kaj mu je dolžna, se mu je zapisala z dušo in s telesom. Ko se je Ivan Ogarev odločil za izdajstvo, je takoj spoznal, da mu more Sangara zelo koristiti, saj je bila pripravljena storiti vse, karkoli bi ji ukazal. Nekaj neumljivega in vse bolj silnega kot hvaležnost jo je gnalo, da je postala sužnja izdajavca, na katerega se je navezala takoj, ko je prišel kot pregnanec v Sibirijo. Ko je Ivan Ogarev pozval Tatare v Sibirijo, je brezdomovinka Sangara kot njegova zaupnica in tovarišica takoj stopila v službo vpadnikov. Kot ciganka je bila čudovito pre-

kanjena, obenem pa tako okrutna, da ni poznala ne odpuščanja ne usmiljenja. Bila je tako divjaška, da bi bila vredna družica kakega Apaša ali pa Andamijca.

Odkar je prišla s svojimi cigani v Omsk in se je ondi sešla z Ivanom Ogarevim, ga ni nič več zapustila. Znano ji je bilo, kako sta se slučajno srečala Mihael in Marfa Strogova. Bojazen Ivana Ogareva, da bi carski sel utegnil skrivaj potovati po Sibiriji, se ji je torej zdela popolnoma upravičena. Zato bi bila mogla ujeti Marfo Strogovo mučiti z vso indijansko prekanjenostjo, samo da bi ji izsilila njeno skrivnost. Toda Ivan Ogarev še ni hotel stare Sibirke prisiliti, da govori. Sangara je morala čakati. In čakala je, ne da bi jo izgubila izpred oči. Skrivaj je opazovala vsako njeno kretnjo, pazila na vsako njeno besedo in jo gledala noč in dan, samo da bi slišala iz njenih ust besedo »sin«. Toda Marfa Strogova je bila za vse tako brezčutna in hladnokrvna, da je bil dotlej ves njen trud zaman.

Na znamenje trobent sta se podala poveljnik tatarskega topništva in emirjev višji konjar v sijajnem spremstvu usbeških konjenikov pred taborišče, da sprejmeta Ivana Ogareva.

Ko sta se mu približala, sta mu izkazala največjo čast in ga povabila, da ju spremlja v šotor kana Feofarja.

Mirno in hladno kakor vedno je odvrnil Ivan Ogarev vljuden pozdrav visokih dostojanstvenikov, ki sta mu prišla naproti. Oblečen je bil zelo preprosto; vendar pa je bil toliko predrzen, da je iz gole nesramnosti nosil še vedno obleko ruskega častnika.

Prav tedaj, ko je potegnil konja za vajeti, da bi ga pogнал v taborišče, se je Sangara prerinila skozi spremstvo in obstala pred njim.

»Nič?« je vprašal Ivan Ogarev.

»Nič.«

»Potrpi!«

»Ali se bliža ura, ko boš prisilil starko, da govori?«

»Bliža se, Sangara.«

»Kdaj bo morala povedati?«

»Ko bomo v Tomsku.«

»In kdaj pridemo tja?«

»V treh dneh.«

Sangari so se čudno zaiskrile velike, črne oči in z lahnimi koraki se je umaknila nazaj.

Ivan Ogarev je spodbodel svojega konja in odjezdil s tatarskimi častniki, ki so ga spremljevali, k emirjevemu šotoru.

Kan Feofar je pričakoval svojega namestnika. V njegovem šotoru je bil zbran veliki svet, v katerem so bili varuh kraljevega pečata, hodža in nekateri drugi dostojanstveniki.

Ivan Ogarev je skočil s konja, stopil v šotor in se ustavil pred emirjem.

Kan Feofar, ki je imel štirideset let, je bil visoke postave, precej bledih lic, lokavih oči in divjega obraza. Črna, valovita brada mu je segala čez prsi. Nosil je vojaško obleko, in sicer iz zlate in srebrne žice spleteno oklepno srajco, od dragih kamnov lesketajoč se pas, kakor jatağan ukrivljeno sabljo v nožnici, ki je bila posejana z bleščečimi se dragulji, čevlje z zlatimi ostrogami in čelado s čopom, ki se je iskril od samih demantov. Takšen torej je bil tatarski Sardanapal, neomejeni vladar, ki je razpolagal z življenjem in imetjem svojih podložnikov, kakor se mu je ljubilo, in ki so ga v Buhari po starodavni navadi imenovali »emirja«.

Ko je vstopil Ivan Ogarev, so dostojanstveniki obsedeli na zlatovezenih blazinah. Feofar pa je vstal z dragocenega divana v ozadju šotora, čigar tla so bila pokrita z debelo buharsko preprogo.

Približal se je Ivanu Ogarevu in ga poljubil. Vsakdo je vedel, kaj to pomeni. S poljubom ga je napravil za predsednika velikega sveta in ga začasno postavil celo nad hodžo.

Nato je dejal Ivanu Ogarevu: »Vprašati te nimam ničesar. Govori, Ivan! Tu boš našel ušesa, ki te bodo pazljivo poslušala.«

»Takšir,«* je odgovoril Ivan Ogarev, »poslušaj, kaj ti bom povedal!«

Ivan Ogarev je govoril tatarsko s primernim poudarkom in zanosom, kakor je navada v vzhodnih jezikih.

»Takšir, nimam časa za prazne besede. Kaj sem storil kot poveljnik tvojih čet, ti je znano. Črti ob Išimu in Irlišu sta v naših rokah in turkomanski jezdeci lahko kopljejo svoje konje v njunih vodah, ker so postale tatarske. Kirgiške orde so se dvignile na poziv kana Feofarja in

* Beseda pomeni »Veličanstvo«. Tako navadno nagovarjajo buharskega sultana.

glavna sibirski cesta je tvoja od Išima do Tomska. Svoje čete moreš torej poslati ali proti iztoku, kjer solnce vzhaja, ali pa proti zapadu, kjer solnce zahaja.«

»In če grem s solncem?« je vprašal emir, ki ga je poslušal, ne da bi s kako potezo na obrazu izdal svoje misli.

»Iti s solncem,« je odgovoril Ivan Ogarev, »se pravi, udariti proti Evropi, si naglo osvojiti sibirski pokrajine od Tobolska do uralskega pogorja.«

»In če grem tej nebeški plamenici nasproti?«

»To se pravi, pod tatarsko oblast spraviti z Irkutskom vred najbogatejše pokrajine srednje Azije.«

»Toda vojska petrograjskega sultana?« je vprašal kan Feofar in s tem čudnim naslovom zaznamenoval ruskega carja.

»Te se ti ni treba bati ne na vzhodu in ne na zahodu,« je odgovoril Ivan Ogarev. »Vpad se je izvršil naglo in Irkutsk ali Tobolsk bosta prešla v tvojo oblast, preden jima bo ruska vojska mogla prihiteti na pomoč. Carjeve čete so bile poražene pri Kolivanu in bodo poražene povsod, kjer se bodo bojevale tvoje proti blaznim vojakom od zahoda.«

»In kakšen svet ti narekuje tvoja vnema za tatarsko stvar?« je vprašal emir po kratkem odmoru.

»Moj svet«, je živahno odgovoril Ivan Ogarev, »je ta, da korakaš proti solncu! Po travi vzhodnih step naj se pasó turkomanski konji. Polastiti se je treba Irkutska, glavnega mesta vzhodnih pokrajin, in z njim talnika, ki je vreden vse dežele. Ker ne moremo ujeti carja, mora priti njegov brat, veliki knez, v tvoje roke!«

To je bil zadnji cilj, po katerem je hrepenel Ivan Ogarev. Kdor bi ga bil slišal, bi bil mislil, da je krvoločni potomci slovečega roparja Štefana Razina, ki je v 18. stoletju ropal po južni Rusiji. Polastiti se velikega kneza in ga streti brez usmiljenja, to bi bilo zadoščenje za njegovo sovraštvo. Neposredno z osvojitvijo Irkutska pa bi tudi vsa vzhodna Sibirija prešla v tatarsko oblast.

»Tako se bo zgodilo, Ivan,« je odgovoril Feofar.

»Kako se glasi tvoje povelje, takšir?«

»Naš glavni stan se še danes preseli v Tomsk.«

Ivan Ogarev se je priklonil in odšel s huš-begom, da izvrši emirjevo povelje.

Ko je hotel zasesti konja, da odjezdi k sprednjim stražam, je nastal v bližini hrup, in sicer v onem delu ta-

borišča, kjer so bili ujetniki. Slišali so se klici in nato dva ali trije streli. So se li ujetniki hoteli pobuniti in uiti, pa je bila kar na celo udušena njihova namera?

Ivan Ogarev in huš-begi sta stopila nekoliko korakov naprej. Pred njima sta se pojavila dva moža, ki ju vojaki niso mogli zadržati. Ne da bi koga kaj vprašal, jim je huš-beg z roko dal znamenje, ki je velelo, naj ju umoré. Glavi obeh ujetnikov sta bili že na tem, da se zakotalita po tleh, ko je izpregovoril Ivan Ogarev nekaj besed in z njimi ustavil sabljo, ki ju je hotela obglaviti.

Rus je spoznal, da sta ujetnika tujca, in je ukazal, naj ju pripeljejo predenj.

Bila sta Harry Blount in Alcide Jolivet.

Takoj, ko je Ivan Ogarev prišel v taborišče, sta hotela iti k njemu, toda vojaki so njuno zahtevo kratkomalo zavrnili. Nastal je prepir; poročevavca sta hotela uiti, vojaki so streljali za njima, a ju k sreči niso zadeli. Da ni posredoval emirjev namestnik, bi jima gotovo ne bilo treba dolgo čakati na smrtno kazen.

Ivan Ogarev je nekaj trenutkov opazoval oba ujetnika, ki sta mu bila popolnoma neznana. Bila sta sicer na poštni postaji v Išimu in sta videla, kako je udaril Mihaela Strogova, toda sirovi potnik se tedaj ni zmenil za ljudi, ki so bili v čakalnici.

Harry Blount in Alcide Jolivet pa sta ga spoznala in zadnji je dejal polglasno:

»Glej! Zdi se, da sta polkovnik Ogarev in sirovi potnik v Išimu ena in ista oseba.«

Nato je pošepnil svojemu tovarišu na uho:

»Pojasnite najino zadevo, Blount! Napravili mi boste veliko uslugo. Ruski polkovnik sredi tatarskega taborišča se mi gnusi in četudi imam po njegovi milosti glavo še na svojih ramah, bi se rajši z zaničevanjem obrnil od njega, kakor pa da bi mu pogledal v obraz.«

Ko je Alcide Jolivet to izgovoril, se mu je na obrazu izražala najpopolnejša in najprevzetnejša ravnodušnost.

Ali je Ivan Ogarev opazil, da ga je ujetnik žalil s svojim vedenjem? Mogoče, a tega ni hotel pokazati.

»Kdo sta, gospoda?« je vprašal po rusko z zelo mrzlim, pa vendar manj sirovim glasom kakor navadno.

»Poročevavca angleških in francoskih dnevnikov.« je odgovoril kratko Harry Blount.

»Gotovo imata listine, ki dokazujejo vajino istovetnost?«

»Tukaj so listine, ki naju pooblaščajo pri angleškem in francoskem poslaništvu v Rusiji.«

Ivan Ogarev je vzel listine, ki mu jih je ponudil Harry Blount, in jih pazljivo čital. Nato je vprašal:

»Ali želita dovoljenja, da smeta spremljati naša vojaška podjetja v Sibiriji?«

»Zahtevava svojo prostost, to je vsel« je odgovoril kratko angleški poročevavec.

»Svobodna sta, gospoda,« je odgovoril Ivan Ogarev, »in radoveden sem na vajina poročila v Daily-Telegraphu.«

»Gospod,« je odgovoril Harry Blount kar najbolj mogoče hladno, »vsaka številka stane šest pencev brez poštne.«

Nato se je obrnil proti svojemu tovarišu, ki je očitno odobral njegov odgovor.

Ivan Ogarev niti trenil ni z očesom, ampak je zajahal konja, se postavil pred svoje spremstvo in kmalu izginil v oblaku prahu.

»No, gospod Jolivet, kaj mislite o polkovniku Ivanu Ogarevu, vrhovnem poveljniku tatarske vojske?« je vprašal Harry Blount.

»Mislim, dragi tovariš,« je odgovoril smeja se Alcide Jolivet, »da je huš-beg napravil kaj lepo kretnjo, ko je dal povelje, da naju obglavijo.«

Naj je že Ivan Ogarev oprostil poročevavca iz kakršnegakoli nagiba, glavno je bilo, da sta bila svobodna in sta se mogla po svoji volji gibati po bojnem polju. In prav nič nista mislila na to, da bi ga zapustila. Mržnja, ki sta jo imela nekaj drug do drugega, se je umaknila iskrenemu prijateljstvu. Razmere so ju zbližale in nič več se nista hotela ločiti. Grda ljubosumnost med njima je bila iztrebljena za vselej. Harry Blount ni mogel pozabiti, kaj je bil dolžan svojemu tovarišu, ta se pa na vse to niti spominjati ni hotel. To zблиžanje jima je olajševalo poročevalsko delo in je bilo v prid njunim bravcem.

»Kaj bova sedaj napravila s svojo prostostjo?« je vprašal Harry Blount.

»Izrabila jo bova, presneto izrabila!« je odgovoril Alcide Jolivet. »Mirno pojdeva v Tomsk, da vidiva, kaj se tam godi.«

»Dotlej, da se bova mogla pridružiti kakemu ruskemu armadnemu zboru, kar se bo bržkone zgodilo v kratkem, ali ne?«

»Popolnoma prav, dragi moj Blount. Človek se ne sme preveč potatariti. Vseeno je lepše opravilo onih, ki z orožjem širijo tudi omiko; zakaj jasno je, da bi narodi v srednji Aziji s tem vpadom ne pridobili prav ničesar, pač pa vse izgubili. Toda Rusi ga bodo znali odbiti. To je samo vprašanje časa.«

Dočim je Ivan Ogarev ob svojem prihodu osvobodil Alcida Joliveta in Harrya Blounta, je spravil Mihaela Strogova v veliko nevarnost. Ako bi se namreč slučajno srečala, bi Ivan Ogarev v njem skoraj gotovo spoznal potnika, katerega je tako sirovo udaril na išimski postaji. Četudi je Mihael Strogov takrat požrl kruto žalitev, ki bi je ne bil požrl v nobenem drugem slučaju, bi Ivan Ogarev vendarle lahko postal pozoren in bi mu preprečil njegov načrt.

Prihod Ivana Ogareva je bil v tem oziru za Mihaela Strogova dokaj neprijeten. Nasprotno pa je bilo zanj zelo ugodno Feofarjevo povelje, da se mora še isti dan opustiti taborišče in glavni stan preseliti v Tomsk.

S tem se je izpolnila njegova najbolj vroča želja. Kakor vemo, je hotel priti v Tomsk kot ujetnik in se tako izogniti nevarnosti, da ga zgrabijo poizvedovavci, ki jih je kar mrgolelo v okolici tako važnega mesta. Ker pa se je bal, da ga Ivan Ogarev ne bi spoznal, se je vendarle moral vprašati, bi li ne bilo bolje, opustiti prvotni načrt in spotoma ubežati.

Mihael Strogov se je že hotel odločiti za zadnje; kar pa je zvedel, da sta kan Feofar in Ivan Ogarev že odrinila v mesto z nekaj tisoči vojakov.

»Počakati bo treba,« si je dejal. »Morda se mi ponudi kaka posebno ugodna prilika. A tostran Tomska najbrže ne bo nič, pač pa onstran mesta, ko bodo v nekaj urah najvzhodnejše tatarske straže za menoj. Samo še tri dni potrpljenja in Bog naj mi pomaga!«

Ujetniki so v resnici potrebovali tri dni, da so prehodili stepo pod nadzorstvom številnega tatarskega oddelka. Taborišče je bilo namreč od mesta oddaljeno 150 vrst. Pôt je bila lahka za emirjeve vojake, ki niso pogrešali ničesar, težka pa za nesrečnike, ki so od pomanjkanja omagovali. Več mrtvecev je obležalo na tem delu sibirске ceste.

12. avgusta ob dveh popoldne, ko je bilo zelo vroče in nebo popolnoma jasno, je dal topči - baši povelje za odhod.

Alcide Jolivet in Harry Blount sta vsak si kupila konja in sta že odpotovala v Tomsk, kjer so okoliščine morale zopet združiti glavne osebe naše povesti.

Med ujetniki, ki jih je Ivan Ogarev pripeljal v tatarsko taborišče, je bila tudi stara ženica, ki je bila bolj molčeča kakor vsi drugi. Iz njenih ust ni bilo slišati niti najmanjše tožbe. Podobna je bila nememu kipu trpljenja. Na to skoraj popolnoma mirno ženo, ki se ni zmenila za nobeno stvar, je posebno skrbno pazila ciganka Sangara. Vkljub svoji starosti je morala iti peš z drugimi ujetniki in nihče se ni potrudil, da ji olajša njeno gorje.

Toda modra Previdnost ji je poslala pogumno in ljubeznivo bitje, ki je bilo ustvarjeno za to, da jo razume in ji pomaga. Med njenimi nesrečnimi tovariši je bila namreč tudi mladenka, ki se je odlikovala po izredni lepoti in hladnokrvnosti in ki je prevzela nalogo, da čuva nad njo. Dasi nista spregovorili še nobene besedice, je bila mladenka vendar vedno pripravljena, da ji postreže, kadar koli je potrebovala njene pomoči. Izprva stara ženica ni nič kaj zaupala nemi postrežbi neznanke. Polagoma pa je mladenka s svojim jasnim in odkritim pogledom, svojim zatajevanjem in skrivnostnim sočutjem, ki ga rodi skupna boleost med enako nesrečnimi, premagala ponosno in hladno Marfo Strogovo. Tako je mogla Nadja — kajti ona je bila — povračevati materi, ki je ni poznala, one dobrote, ki jih je sama prejela od njenega sina. In kako prav jo je vodilo njeno že po naravi dobro srce! S tem, da se je posvetila službi stare ujetnice, si jo je zagotovila kot zaščitnico svoje mladosti in lepote. Molčeči ženi, izmed katerih je bila videti ena stara mati, druga pa vnukinja, sta si pri množici nesrečnih in po trpljenju razdraženih ljudi znali pridobiti nekak ugled in spoštovanje.

Ko so tatarski poizvedovavci ugrabili Nadjo na reki Irtišu, so jo odpeljali v Omsk. Ker je kot ujetnica ostala v mestu, jo je zadela ista usoda kakor Marfo Strogovo in vse one, ki so jih dotlej ujèle čete Ivana Ogareva.

Da Nadja ni bila tako odločna, bi bila gotovo omagala pod dvojnim udarcem, ki jo je zadel. Zaradi tega, da je morala prekiniti potovanje, in zaradi smrti Mihaela Strogova je bila obupana in razdražena. Morda nikoli več ne

bo videla očeta, ki se mu je po tolikih srečno prestanih naporih že tako približala! Da je bila mera bolesti polna, je izgubila tudi še neustrašnega spremljevalca, ki ga ji je skoraj gotovo poslal Bog sam, da jo spremlja na potu in srečno pripelje na cilj. Nenadoma in z enim samim udarcem je izgubila vse! Podoba Mihaela Strogova, ki ga je pred njenimi očmi zadela sulica in ki je utonil v valovih Irtiša, ji ni več izginila iz misli in spomina. Ali je tak mož mogel tako umreti? Čemu so Bogu čudeži, ako se je moral tak poštenjak, ki je imel gotovo plemenit namen pred očmi, tako žalostno ustaviti na svoji poti? Včasih je jeza premagala njeno bolest. Spomnila se je, kako kruto je bil njen spremljevalec razžaljen na postaji v Išimu. Pri tem spominu ji je zavrela kri.

»Kdo bo maščeval mrtveca, ki se sam ne more več maščevati?« se je vpraševala.

In mladenka se je v svojem srcu obračala na Boga in je vzdikala:

»Gospod, dovoli, da ga maščujem jaz!«

Ako bi ji bil Mihael Strogov, preden je umrl, razodel svojo skrivnost, kako rada bi bila, četudi je bila ženska in skoraj še otrok, izvršila prekinjeno nalogo brata, ki bi ga ji Bog ne bil smel dati, ako ga ji je moral tako hitro vzeti! ...

Lahko je umeti, da je postala Nadja ob takih mislih brezčutna za trpljenje v ujetništvu.

Ne da bi mogla količkaj slutiti, se je slučajno srečala z Marfo Strogovo. Kako bi si mogla domišljati, da je stara ujetnica mati njenega tovariša, ki je bil zanjo vedno le trgovec Nikolaj Korpanov? In nasprotno, kako bi mogla Marfa uganiti, da je to mlado neznanko hvaležnost vezala na njenega sina?

Nadjo je na Marfi Strogovi ganilo predvsem tiho soglasje, s katerim sta vsaka po svoje prenašali bridko usodo. Hladno ravnodušnost v vsakdanji bedi in preziranje telesnega trpljenja je mogla Marfa črpati le iz duševne bolesti, ki je bila njeni enaka. Tako je mislila Nadja in se ni motila. K Marfi Strogovi jo je vleklo predvsem sočutje do bolesti, ki je stara žena ni kazala. Mladenka jo je občudovala iz dna svoje ponosne duše, ker je tako junaško prenašala svoje gorje. Zato se ji ni prav nič ponujala, ampak ji je kar začela streči.

Marfi njene postrežbe ni bilo treba ne odreči ne sprejeti. Kjer je bila pot težavna, je bila mladenka pri njej in jo je podpirala z rokami. Kadar so delili živež, bi se starka gotovo ne bila niti premaknila, toda Nadja je delila z njo svoj pičli delež in tako sta obe istočasno prehodili težavno pot. Ker ji je pomagala mladenka, je mogla Marfa Strogova slediti vojakom, ki so vodili ujetnike, tako da je ni bilo treba privezati za sedlo kakor toliko drugih nesrečnic, ki so jih vleкли naprej na njih križevem potu.

»Bog naj ti povrne, hčerka, kar si storila za moja stara leta!« ji je rekla nekoč Marfa Strogova. Dolgo časa nesrečnici nista izpregovorili med seboj nobene druge besede.

Človek bi bil pričakoval, da bosta v teh dneh, ki so se jima zdeli dolgi kakor stoletja, stara ženica in mladenka govorili o medsebojnem razmerju. Toda Marfa je iz lahko razumljive opreznosti govorila samo o sebi in še o tem kolikor mogoče malo. O svojem sinu in o nesrečnem trenutku, v katerem sta se sešla, ni omenila ničesar.

Tudi Nadja je bila dolgo časa nema ali se je vsaj ogibala vsake nepotrebne besede. Nekega dne pa, ko je čutila, da ima pred seboj preprosto in plemenito dušo, ji je prekipelo srce in povedala ji je brez pridržka vse dogodke, ki so se izvršili, odkar je odpotovala iz Vladimirja pa do smrti Nikolaja Korpanova. Kar je pripovedovala o svojem mladem spremljevalcu, je zelo zanimalo staro Sibirko.

»Nikolaj Korpanov,« je dejala. »Pripoveduj mi še o tem Nikolaju! Med sedanjo mladino poznam samo enega moža, ki bi me s takim vedenjem ne presenetil. Nikolaj Korpanov, ali je to res njegovo ime? Si li o tem gotova, hčerka moja?«

»Zakaj naj bi me varal v tem oziru,« je odgovorila Nadja, »ko me ni varal v nobenem drugem?«

Toda Marfo Strogovo je nekaj sililo k vedno novim vprašanjem.

»Dejala si mi, da je bil pogumen, hčerka moja. Dokazala si mi, da je bil!« je rekla.

»Da, pogumen!« je odgovorila Nadja.

»Tak bi bil tudi moj sin,« si je ponavljala Marfa Strogova sama pri sebi.

Nato je dejala:

»Rekla si mi tudi, da ga ni moglo nič zadržati, nič osupniti, da je bil kljub svoji moči tako obziren, da si imela v njem sestro in brata, in da je čuval nad teboj kakor skrbna mati.«

»Da, da,« je rekla Nadja. »Brat, sestra in mati, zame je bil vse!«

»In tudi lev, ki te je branil?«

»V resnici lev!« je odgovorila Nadja. »Da, lev, junak!«

»Moj sin, moj sin!« si je mislila stara Sibirka.

»In na poštni postaji v Išimu, praviš, da je požrl strašno žalitev?«

»Da!« je odgovorila Nadja in povescila glavo.

»Da jo je požrl?« je mrmrala Marfa Strogova drgetajoč.

»Mati, mati!« je vzkliknila Nadja, »ne obsojajte ga! To je bila skrivnost, o kateri more danes soditi samo Bog.«

Marfa je privzdignila glavo, pogledala Nadjo, kakor da bi hotela čitati na dnu njene duše, in vprašala:

»Si li ob tej uri ponižanja prezirala Nikolaja Korpanova?«

»Občudovala sem ga, četudi ga nisem razumela,« je odgovorila mladenka. »Čutila sem, da ni bil nikoli bolj vreden spoštovanja!«

Starka je umolknila za trenutek.

»Ali je bil velik?« je vprašala.

»Zelo velik.«

»In zelo lep, kajne? Daj, govori, hčerka moja!«

»Bil je zelo lep,« je vsa zardela odgovorila Nadja.

»To je bil moj sin! Pravim ti, da je bil moj sin!« je vzkliknila stara ženica in objela Nadjo.

»Tvoj sin?« je osuplo odgovorila Nadja, »tvoj sin?«

»Dalje!« je rekla Marfa. »Pojdi do konca, dragi moj otrok! Tvoj tovariš, tvoj prijatelj, tvoj pokrovitelj je imel mater. Ali ti ni nikoli govoril o svoji materi?«

»O svoji materi?« je rekla Nadja. »Govoril mi je o svoji materi, kakor sem mu jaz govorila o svojem očetu, pogostokrat, vedno.«

»Nadja, Nadja, pripoveduj mi povest o mojem sinu!« je dejala starka.

In naglo je dostavila:

»Ali ni nameraval na svoji poti skozi Omsk iti k materi, o kateri praviš, da jo je tako ljubil?«

»Ne,« je odgovorila Nadja, »tega ni nameraval.«

»Ne?« je vzkliknila Marfa. »Drzneš se mi reči: ne?«

»Da! Toda povedati ti moram, da se mi je zdelo, kakor bi Nikolaj Korpanov moral potovati popolnoma tajno iz razlogov, ki so bili nadvse tehtni in ki jih nisem poznala. To je bilo zanj vprašanje življenja ali smrti, da, še več, vprašanje dolžnosti in časti.«

»Vprašanje dolžnosti, da, svete dolžnosti,« je rekla stara Sibirka, »kateri človek žrtvuje vse, zaradi katere se odpove vsemu, tudi veselju, da poljubi morda zadnjikrat svojo staro mater. Vse, česar ti ne veš, Nadja, in česar sama nisem vedela, vem sedaj. Ti si mi pojasnila vse. Toda luči, s katero si mi posvetila v najglobljo temo mojega srca, tebi ne smem prižgati. Skrivnosti svojega sina, Nadja, ti ne smem izdati, ker ti je ni sam razodel. Oprosti mi, Nadja! Dobrote, ki si mi jo izkazala, ti ne morem povrniti.«

»Mati, ničesar ne zahtevam od Vas,« je odgovorila Nadja.

Tako se je stari Sibirki razjasnilo vse, tudi nepojmljivo vedenje njenega sina v Omsku vpričo ljudi, ki so bili z njima vred na pošti. Nič več ni dvomila o tem, da je bil tovariš mladenke Mihael Strogov in da ga je prisililo tajno poslanstvo, kako važno naročilo, ki ga je moral nesti čez napadeno pokrajino, da se je skrival kot carski sel.

»Ah, vrlo moje dete,« si je mislila Marfa Strogova.

»Ne, ne bom te izdala! Nobena muka mi ne bo izsilila priznanja, da sem te videla v Omskul!«

Marfa Strogova bi bila lahko z eno samo besedo poplačala Nadji njeno vdanost. Lahko bi ji bila povedala, da njen spremljevalec Nikolaj Korpanov, ali bolje Mihael Strogov, ni utonil v valovih Irliša, ker ga je nekaj dni kesneje sama videla in govorila z njim! . . .

Toda premagala se je. Molčala je in rekla samo tole:

»Upaj, otrok moj! Nesreča ne bo vedno besnela nad teboj. Čutim, da boš videla svojega očeta, in morda tudi oni, ki te je vzel za svojo sestro, ni mrtev. Bog ni mogel dopustiti, da bi poginil tvoj vrli spremljevalec . . . Zaupaj, hčerka moja, zaupaj! Posnemaj mene! Žalna obleka, ki jo nosim, še ne velja mojemu sinu!«

Tretje poglavje.

Udarec za udarec.

V takem razmerju sta bili sedaj Marfa Strogova in Nadja. Stari Sibirki je bilo jasno vse. Mladenki sicer ni bilo znano, da je bil njen tako obžalovani spremljevalec še živ, a vedela je vsaj toliko, da je bil sin one, ki si jo je izbrala za mater, in bila je Bogu hvaležna za radost, da je mogla ujetnici nadomeščati sina, ki ga je izgubila.

Niti ena niti druga pa ni slutila, da je bil Mihael Strogov pri Kolivanu ujet in da je bil z njima vred na potu proti Tomsku.

Ujetnike, ki jih je pripeljal Ivan Ogarev, so združili z onimi, ki so bili zaprti v tatarskem taborišču. Teh nesrečnežev, Rusov in Sibircev, vojakov in drugih, je bilo na tisoče, tako da je bil njihov sprevod dolg več vrst. Tisti, ki so se zdeli bolj nevarni, so bili vklenjeni in med seboj zvezani z dolgo verigo. Nekatere žene in otroke so privezali ali obesili celo na glaviče sedel in jih tako vlekli za seboj. Gnali so jih kakor čredo živine. Ker so spremlja-joči jezdec pazili na to, da se je vsakdo držal določene vrste, so zaostali samo oni, ki so padli in se niso nič več vzdignili.

Mihael Strogov je bil med prvimi, ki so zapustili tatarsko taborišče, to se pravi med ujetniki iz Kolivana, in se ni mogel pomešati med ujetnike iz Omska, ki so bili v zadnjih vrstah. Zato ni mogel slutiti, da sta v sprevodu tudi njegova mati in Nadja, kakor onidve nista vedeli zanj.

Potovanje iz taborišča v Tomsk pod takimi pogoji je za mnoge ujetnike pomenjalo smrt, za vse pa strašno gorjé. Čez stepo so hodili po cestí, ki je bila še bolj prašna kakor po navadi, ker je pred njimi jezdil emir s svojo sprednjo stražo. Ukazano je bilo, da morajo korakati hitro. Odmori so bili zelo kratki in redki. 150 vrst dolga pot, ki so jo morali prehoditi tako naglo v največji vročini, se jim je zdela neskončna.

Pokrajina je nerodovitna in se razteza od desnega brega Oba tja do podnožja sajanskega pogorja, ki drži od severa proti jugu. Le tu in tam stoji kak zanikrn in ožgan grm na enolični, neizmerni ravnini. Zemlja ni obdelana, ker ni vode. In vprav vode so ujetniki najbolj pogrešali, ker so od naporne hoje trpeli strašno žejo. Da bi prišli do

vode, bi morali kreniti kakih 50 vrst bolj proti vzhodu do podnožja gora, po katerih se vije razvodje med Obom in Jenisejem. Ondi bi bili našli Tom, majhen pritok reke Oba, ki teče skozi Tomsk, preden se izgubi v eni izmed velikih vodnih žil na severu. Tam bi bilo vode v izobilju, stepa manj suha in vročina ne tako neznosna. Toda vojaki, ki so spremljali ujetnike, so imeli strogo povelje, da morajo dospeti v Tomsk po najkrajši poti. Emir je bil namreč vedno v nevarnosti, da ga kak ruski oddelek, ki bi prišel iz severnih pokrajin, ne napade od strani in mu prereže vojsko na dvoje. Glavna sibirski cesta pa ne drži ob bregovih Toma, vsaj v onem delu ne, ki je med Koli- vanom in majhnim trgom Zabadjerom. Potovati so morali torej po glavni cesti.

Brez pomena je, da bi se mudili pri trpljenju nesrečnih ujetnikov. Več stotin jih je padlo na stepi in njihova trupla so ležala tam toliko časa, da so volkovi, ki jih je prignala zima, požrli njihove zadnje kosti.

Kakor je bila Nadja vedno pripravljena, da postrže stari Sibirski, tako je pomagal Mihael Strogov, kjerkoli in kakorkoli je mogel. Bodril je ene in podpiral druge, bil je vsepovsod in ni mislil nase, dokler ga neki jezdec ni prisilil s sulico, da se je vrnil v vrsto, ki mu je bila odločena.

Zakaj ni skušal uiti? Zato ne, ker se je trdno odločil, da ne gre na stepo, dokler zanj ne bo popolnoma varna. Oprijel se je misli, da bo do Tomske potoval »na emirjeve stroške«, in je končno imel prav. Če je upošteval številne oddelke, ki so se kretali po planjavi na obeh straneh sprevoda in se prikazovali zdaj na jugu, zdaj zopet na severu, je moral spoznati, da bi ga zgrabili, preden bi prehodil dve vrsti. Tatarskih konjenikov je kar mrgolelo, kakor da bi lezli iz zemlje kot škodljivi mrčes, ki po plohi lazi po tleh. Sicer pa bi bil beg v takih razmerah skrajno težaven, ako ne naravnost nemogoč. Vojaki, ki so spremljali ujetnike, so zelo skrbno pazili nanje, ker jim je šlo za glavo, ako bi se pregrešili z zanikrnostjo.

15. avgusta zvečer je sprevod došel do malega trga Zabadjera, ki je oddaljen kakih 30 vrst od Tomske. Tu je cesta dosegla reko Tom.

Ujetniki bi bili radi takoj planili v vodo, toda čuvaji jih niso pustili iz vrste, dokler ni bilo urejeno začasno taborišče. Četudi je bil Tom tedaj zelo deroč, je bilo vendar mogoče, da bi kak drzen ali obupan jetnik skušal

uiti čez reko. Zato so jih kolikor mogoče strogo zastražili. Ob bregu reke so postavili čolne, ki so jih pobrali v Zabe-djeru, in tako napravili neprestopno vrsto ovir. Zunanjo črto taborišča, ki se je naslanjalo na prve hiše trga, pa so čuvala straže, ki se jim ni bilo mogoče izogniti.

Mihael Strogov si je izprva domišljjal, da bi od tu mogel zbežati na stepo. Ko pa si je položaj skrbno ogledal, je spoznal, da je beg v teh razmerah skoraj nemogoč. Ker si ni hotel pokvariti svojega načrta, je čakal.

Ujetniki so morali vso noč taboriti ob bregu Toma. Emir je bil ukazal, da se njegove čete nastanejo v Tomsku šele drugi dan. Določeno je bilo, da se premestitev glav-nega tatarskega stana v to važno mesto proslavi z vojaško svečanostjo. Kan Feofar je sicer že stanoval v trdnjavi, toda njegova glavna vojska je taborila še pred obzidjem in čakala trenutka, da slovesno vkoraka v mesto.

Ivan Ogarev je ostavil emirja v Tomsku, kamor sta bila oba dospela prejšnji večer, in se vrnil v taborišče pri Zabe-djeru. Od tu je hotel drugi dan odriniti z zadnjo stražo tatarske vojske. Pripravili so mu hišo, kjer naj bi prenočeval. Ob solnčnem vzhodu bi pod njegovim po-veljstvom jezdec in pešci odrinili proti Tomsku, kjer jih je emir hotel sprejeti s sijajem, kakršen je v navadi pri azijskih vladarjih.

Ko je bilo taborišče urejeno, so si po tridnevnem po-tovanju utrujeni ujetniki mogli ugasiti žgočo žejo in se ne-koliko odpočiti.

Solnce je bilo že zašlo in obzorje se je le še nekoliko svetlikalo v mraku, ko je prišla Nadja, podpirajoč Marfo Strogovo, na breg Toma. Dotlej nista mogli prodreti gneče onih, ki so tiščali k reki; šele sedaj sta prišli na vrsto, da se napijeta.

Stara Sibirka se je sklonila nad svežo vodo, Nadja pa jo je zajemala z roko in jo nosila k njenim ustnicam. Nato se je odžejala sama. Stara ženica in mladenka sta nanovo oživelu po blagodejni pijači.

Ko je Nadja hotela zapustiti breg, se je hipoma vzrav-nala in nehote vzkliknila.

Mihael Strogov je bil tu, nekoliko korakov od nje! ... Bil je on! ... Obsevali so ga zadnji svetlobni žarki!

Ko je Nadja vzkliknila, je Mihael Strogov zatrepetal ... Toda obvladal se je toliko, da ni črhnul niti besedice, ki bi ga mogla izdati.

V istem trenutku, kakor Nadja, ga je spoznala tudi njegova mati!...

Mihael Strogov je čutil, da se zaradi nepričakovanega snidenja ne more več obvladati. Z roko si je pokrili oči in se takoj oddaljil.

Nevedé je hotela Nadja hiteti za njim, toda stara Sibirka ji je pošepetala na uho:

»Ostani, hčerka moja!«

»On jel« je polglasno odgovorila ginjena Nadja. »Živ je, mati! To je on!«

»To je moj sin,« je dejala Marfa Strogova, »to je Mihael Strogov. Toda glej, niti koraka ne napravim proti njemu! Posnemaj me, hčerka moja!«

Mihael Strogov je bil tako prevzet, kakor more moža prevzeti le najsilnejše čuvstvo. Njegova mati in Nadja sta bili tu! Obe ujetnici, ki sta se skoraj strnili v njegovem srcu, je Bog združil v skupni nesreči. Ali je torej Nadja vedela, kdo da je? Ne, ker je videl kretnjo Marfe Strogove, s katero jo je zadržala, ko je hotela planiti k njemu. Marfa Strogova je torej razumela vse in je čuvala njegovo skrivnost.

Ponoči je Mihael Strogov dvajsetkrat hotel poiskati svojo mater, toda uvidel je, da se mora ustavljati neizmerni želji, da jo stisne v svoje roke, da še enkrat poda roko svoji mladi spremljevalki. Najmanjša neprevidnost bi ga mogla pogubiti. Prisegel je, da ne bo šel k svoji materi... Zato ne pojde, saj radovoljno ne! Ker ni mogel uiti to noč, je sklenil, da iz Tomska zbeži na stepo, ne da bi se poslovil od obeh bitij, na kateri je bilo navezano njegovo življenje in ki sta bili v toliki nevarnosti!

Mihael Strogov je upal, da to novo snidenje v taborišču pri Zabadjeru ne bo imelo slabih posledic ne za njegovo mater in ne zanj. Toda vedel ni, da je nekatere posameznosti, četudi so se izvršile silno naglo, opazila Sangara, vohunka Ivana Ogareva.

Ciganka je bila na bregu oddaljena le nekaj korakov in je kakor vedno opazovala staro Sibirko, ki ni slutila ničesar. Mihaela Strogova ni mogla opaziti, ker je izginil, preden se je obrnila. Toda kretnja matere, ki je zadržala Nadjo, ji ni ušla in lesk Marfinih oči ji je razodel vse.

Odslej ni bilo dvoma, da je bil sin Marfe Strogove, carski sel, v tem trenutku v Zabadjeru med ujetniki Ivana Ogareva!

Sangara ga ni poznala, toda vedela je, da je tu! Zato ni poskušala, da bi ga našla; bilo bi tudi nemogoče v temi in sredi tako številne množice.

Prav tako nepotrebno je bilo tudi, še dalje opazovati Nadjo in Marfo Strogovo. Jasno je bilo, da bosta obe ženi oprezni in da bi bilo torej nemogoče, ujeti kako besedo, ki bi mogla izdati carskega sla.

Ciganka je mislila torej samo na to: opozoriti Ivana Ogareva. Takoj je odšla iz taborišča.

Četrť ure pozneje je bila že v Zabadjeru in je stopila v hišo, v kateri je prenočeval emirjev namestnik.

Ivan Ogarev je sprejel ciganko takoj.

»Kaj hočeš od mene, Sangara?« jo je vprašal.

»Sin Marfe Strogove je v taborišču,« je odgovorila ciganka.

»Ujetnik?«

»Da.«

»Ah!« je vzkliknil Ivan Ogarev. »Zvedel bom...«

»Ničesar ne boš zvedel, Ivan,« je odgovorila Sangara, »ker ga ne poznaš.«

»Saj ga poznaš ti! Ali ga nisi videla, Sangara?«

»Nisem ga videla, a opazila sem, kako se je mati izdala s kretnjo, ki mi je povedala vse!«

»Ali se ne motiš?«

»Ne motim se.«

»Znano ti je, kako važno je zame, da dobim v roke tega sla,« je dejal Ivan Ogarev. »Ako pismo, ki ga je prejel v Moskvi, dospé v Irkutsk in ga dobi veliki knez, se bo čuval, da ne bom mogel priti do njega. To pismo moram imeti za vsako cenó! In ti praviš, da je sel, ki nosi pismo, v moji oblasti! Ponavljam ti, Sangara, ali se ne motiš?«

Ivan Ogarev je govoril zelo živahno. Njegova razburjenost je pričala, koliko važnost da je polagal na to pismo. Sangare poudarek, s katerim jo je vprašal nanovo, ni spravil v zadrego.

»Ne motim se, Ivan,« je odgovorila.

»Toda, Sangara, v taborišču je več tisoč ujetnikov in ti praviš, da ne poznaš Mihaela Strogova.«

»Ne,« je odgovorila ciganka in v njenih očeh se je zalesketalo divje veselje, »jaz ga ne poznam, toda njegova mati ga pozna! Ivan, njegovo mater bo treba prisiliti, da govori!«

»Jutri bo govorila!« je vzkliknil Ivan Ogarev.

Nato je podal ciganki roko, ki jo je poljubila. To je pri severnih narodih navadna vljudnost in ni znak suženjske podložnosti.

Sangara se je vrnila v taborišče. Poiskala je prostor, kjer sta bili Nadja in Marfa Strogova, ter ju je opazovala vso noč. Stara ženica in mladenka nista spali, četudi sta bili zelo utrujeni. Bdeli sta zaradi prevelike vznemirjenosti. Mihael Strogov je bil živ, toda ujetnik kakor onidve. Ali je za to vedel Ivan Ogarev, in ako ne, ali ne bo izvedel tega? Nadja je mislila samo na to, da je njen spremljevalec živ, on, o katerem je bila prepričana, da je mrtev. Marfa Strogova pa je gledala dalje v prihodnost. Čeprav se ni bala zase, je imela vendar dovolj povoda, da je trepetala za svojega sina.

Sangara, ki se je priplazila zelo blizu obeh žen, je ostala ondi več ur in poslušala ... Slišati ni mogla ničesar. Kakor da bi Nadji in Marfi Strogovi ukazovalo nekaj skrivnostnega, naj bosta previdni, nista spregovorili niti besedice med seboj.

Drugi dan, 16. avgusta, okoli desete ure zjutraj so kraj taborišča zabučale trobente. Tatarski vojaki so hiteli pod orožje.

Ivan Ogarev je ostavil Zabedjero in prihajal s številnim spremstvom tatarskih častnikov v taborišče. Njegovo obličje je bilo bolj mračno kakor po navadi in v njegovih strogih potezih se je izražala nema jeza, ki je čakala samo prilike, da plane na dan.

Mihael Strogov, ki je bil pomešan med gručo ujetnikov, ga je videl jezdit mimo. Čutil je, da se bo pripetila kaka nesreča; zakaj Ivan Ogarev je sedaj vedel, da je Marfa Strogova mati Mihaela Strogova, stotnika carskih slov. Ko je Ivan Ogarev došel v taborišče, je stopil s konja in jezdec njegovega spremstva so napravili širok krog okoli njega.

Tedaj se je približala Sangara in mu rekla:

»Nič novega ti nimam povedati, Ivan.«

Ivan Ogarev ni odgovoril ničesar, ampak je dal samo kratko povelje enemu izmed častnikov.

Kmalu nato so se začeli vojaki brezobzirno gnesti med vrste ujetnikov. Nesrečneže so topli z biči ali suvali z drogovi sulic in jih prižigali, da so hitro vstali in se uvrstili kraj taborišča. Četverna vrsta pešcev in konjenikov je stala za njimi, da nihče ne bi mogel pobegniti.

Vse je utihnilo. Na znamenje Ivana Ogareva se je Sangara obrnila proti gručī, v kateri je stala Marfa Strogova. Stara Sibirka je videla, da koraka proti njej. Vedela je, kaj se bo zgodilo. Zaničljiv nasmeh se ji je pojavil na ustnicah. Nato se je sklonila k Nadji in ji dejala tiho:

»Ne smeš me več poznati, hčerka moja! Naj se zgodi, karkoli hoče, in naj bo ta poskušnja še tako težka, niti besedice niti kretnje! Gre zanj in ne zame!«

Tedaj je Sangara stopila pred starko, jo gledala trenutek in ji položila roko na ramo.

»Kaj mi hočeš?« je dejala Marfa Strogova.

»Pojdi z menoj!« je odgovorila Sangara.

Porinila jo je z roko in jo gnala na sredo prostora, ki je bil pred Ivanom Ogarevim.

Mihael Strogov je napol mežal, da ga ne bi izdal sijaj njegovih oči.

Ko je Marfa Strogova prišla pred Ivana Ogareva, se je vzravнала, prekrižala roke in čakala.

»Ali nisi Marfa Strogova?« jo je vprašal Ivan Ogarev.

»Da,« je odgovorila mirno stara Sibirka.

»Ali se spominjaš, kaj si mi povedala, ko sem te pred tremi dnevi spraševal v Omsku?«

»Ne.«

»Torej ne veš, da je tvoj sin Mihael Strogov, carski sel, potoval čez Omsk?«

»Ne vem.«

»In mož, ki si ga na poštni postaji imela za svojega sina, ni bil on, ni bil tvoj sin?«

»Ta ni bil moj sin.«

»Ali ga nisi pozneje videla med temi ujetniki?«

»Ne!«

»Ako bi ti ga pokazali, ali bi ga spoznala?«

»Ne.«

Pri tem odgovoru, ki je izražal njen trden sklep, da ne bo priznala ničesar, se je v množici zaslišalo tiho mrmranje.

Ivan Ogarev ni mogel zadržati grozeče kretnje.

»Poslušaj,« je dejal Marfi Strogovi, »tvoj sin je tukaj in takoj mi ga boš pokazala!«

»Ne!«

»Vsi možje, ki so bili ujeti v Omsku in Kolivanu, bodo korakali pred tvojimi očmi in ako ne boš pokazala Mihaela Strogova, boš dobila toliko udarcev s knuto, kolikor mož bo stopalo mimo tebe!«

Ivan Ogarev je vedel, da neukrotljiva Sibirka ne bi govorila, naj bi ji še tako grozili, naj bi jo še tako grozno mučili. Da izsledi carskega sla, ni računal nanjo, ampak na Mihaela Strogova samega. Zdelo se mu je nemogoče, da bi se mati in sin ne izdala nehoté s kako kretnjo, ko bosta drug poleg drugega. Ako bi se bil hotel polastiti samo carjevega pisma, bi bil lahko ukazal, naj preiščejo vse ujetnike. Toda Mihael Strogov je pismo morebiti prebral in ga potem uničil. Ako ga ne bi spoznali in bi došel v Irkutsk, bi gotovo prekrižal njegov načrt. Izdajavec je torej moral dobiti ne samo pismo, ampak tudi sla.

Nadja je slišala vse. Sedaj je vedela, kaj je bil Mihael Strogov in zakaj je hotel skrivaj prehoditi napadene sibirske pokrajine!

Na povelje Ivana Ogareva so ujetniki korakali drug za drugim pred Marfo Strogovo, ki je stala mirno kakor kip. V njenem pogledu se je izražala najpopolnejša hladnokrvnost.

Njen sin je bil med zadnjimi. Ko je stopal pred svojo materjo, je Nadja zamižala, da ne bi videla ničesar.

Mihael Strogov je bil navidezno brezbrizen, toda dlan mu je krvavela radi nohtov, ki so se zapičili vanjo.

Sin in mati sta porazila Ivana Ogareva!

Sangara, ki je stala blizu njega, je izgovorila samo besedico:

»Knuto!«

»Da!« je vzkliknil Ivan Ogarev, ki se ni mogel več premagovati, »knuto stari čarovnici, dokler ne pogine!«

Tatarski vojak s strašnim bičem se je približal Marfi Strogovi.

Knuta je napravljena iz več usnjatih jermenov, ki imajo na koncu privezane stremene, spletene iz železne žice. Kdor je obsojen na sto udarcev s takim bičem, ta je obsojen na smrt. Marfa Strogova je to vedela, a vedela je tudi, da je nobena muka ne bo prisilila, da bi govorila. Pripravljena je bila, žrtvovati svoje življenje.

Marfo Strogovo sta zgrabila dva vojaka in jo podrli na kolena. Raztrgala sta ji obleko na hrbtu, da je bil razgaljen. Nekoliko palcev pred prsi sta ji nastavila konico sablje. Ako bi od bolečine omahnila, bi jo ostro orožje moralo predreti.

Tatar s knuto je bil pripravljen.

Čakal je.

»Udaril« je velel Ivan Ogarev.

Bič je zažvižgal po zraku...

Toda preden je mogel udariti, je močna roka izvila Tataru knuto iz pesti. Mihael Strogov je bil tul! Ob strašnem prizoru je vse vzkipelo v njem. Na išimski postaji, kjer je bič Ivana Ogareva zadel njega, se je premagal, tukaj pa, kjer naj bi bila tepena njegova mati, se ni mogel obvladati.

Ivan Ogarev je dosegel svoj namen.

»Mihael Strogov!« je vzkliknil.

Stopil je naprej in dejal:

»Ahá, mož iz Išima!«

»Da!« je odgovoril Mihael Strogov.

In vzdignil je knuto in z njo usekal Ivana Ogareva po obrazu.

»Udarec za udarec!« je dejal.

»Dobro si mu vrnil!« je vzkliknil neki gledavec, ki se je srečno zgubil v splošni zmešnjavi.

Na Mihaela Strogova je planilo dvajset vojakov, da ga umoré.

Toda Ivan Ogarev, ki se mu je izvil besen in bolesten krik, jih je zadržal z odločno kretnjo.

»Ta človek se mora prihraniti emirjevemu pravosodju!« je dejal. »Preiščite ga!«

Pismo s carjevim pečatom so našli na prsih Mihaela Strogova, ki ni imel časa, da bi ga uničil. Izročili so ga Ivanu Ogarevu.

Gledavec, ki je izgovoril besede: »Dobro si mu vrnil!« je bil Alcide Jolivet. On in njegov tovariš sta se ustavila v taborišču pri Zabadjeru in sta bila priči tega prizora.

»Preklete so čvrsti ti severni ljudje!« je dejal Harryu Blountu. »Priznajte, da se je treba opravičiti pri najinem sopotniku. Korpanov je vreden Strogova. Dobro je poplačal razžalitev v Išimu!«

»Da, povrnil jo je v resnici dobro,« je odgovoril Harry Blount, »toda Strogov je izgubljen. Gledé na njegov načrt bi bilo morda bolje, da bi se te razžalitve ne bil še spomnil.«

»Ali naj pusti, da njegova mati pogine pod knuto?«

»Mislite li, da njo in njegovo sestro zaradi tega čaka boljša usoda?«

»Ničesar ne mislim in ne vem,« je odgovoril Alcide Jolivet, »razen tega, da bi bil na njegovem mestu storil

isto. Kaka brazgotina! Za vraga! Včasih je treba tudi vzkipeti! Bog nam bi bil vlil v žile vode namesto krvi, ako bi bil hotel, da se nikjer in nikoli ne razvnamemo!»

»Krasna snov za časniški člančič,« je dejal Harry Blount. »Ako bi nama Ivan Ogarev le hotel povedati še vsebino pisma!...«

Ko si je Ivan Ogarev obrisal kri, ki mu je zalila obraz, je odprl zapečateno pismo. Čital ga je dolgo in pazljivo, kakor da bi se hotel dodobra poglobiti v njegovo vsebino.

Mihaela Strogova je ukazal skrbno vkleniti in ga z drugimi ujetniki vred odpraviti v Tomsk. Nato je prevzel poveljstvo čet, ki so taborile v Zabedjeru, in ob strašnem ropotanju bobnov in bučanju trobent odrinil proti mestu, kjer ga je pričakoval kan Feofar.

Četrto poglavje.

Zmagoslaven vhod.

Tomsk, ki je bil ustanovljen l. 1604 skoraj sredi sibirskih pokrajin, je eno izmed najvažnejših mest azijske Rusije. Tobolsk, ki stoji nad 60. vzporednikom, in Irkutsk, ki so ga potisnili onstran 100. poldnevnik, sta morala gledati, kako je Tomsk uspeval na njune stroške.

In vendar smo videli, da Tomsk ni glavno mesto važne omske pokrajine. Vrhovni carski namestnik in višje uradništvo prebiva v Omsku. Toda vkljub temu je Tomsk najvažnejše mesto na ozemlju, ki ga loči altajsko pogorje od kitajske kalkaške dežele. Po pobočju tega gorovja se neprestano steka v dolino Toma platina, zlato, srebro, baker in svinec. Ker je bogata dežela, je bogato tudi mesto, saj stoji sredi dobičkonosnih rudnikov. Gledé na razkošne hiše, opravo in vozove se more meriti z največjimi evropskimi prestolicami. Tomsk je mesto milijonarjev, ki so obogateli s kopačo in lopato. Dasi nima časti, da bi bil sedež carskega namestnika, se vendar lahko ponaša s tem, da šteje med svoje prve velikaše trgovskega načelnika, ki je obenem vrhovni pooblaščenec državnih rudnikov.

Nekdaj so mislili, da je Tomsk na koncu sveta. Kdor se je odpravil tja, se je moral pripraviti za dolgo potovanje. Sedaj je ta pôt navaden sprehod, ako se po cesti ne potikajo vpadniki. Kmalu bo dograjena tudi železnica, ki bo tekla čez uralsko pogorje in ga bo vezala s Permom.

Ali je Tomsk lepo mesto? Priznati je treba, da potniki gledé tega vprašanja ne soglašajo. Gospa de Bourboulon, ki se je na svojem potovanju iz Šangaja v Moskvo mudila nekoliko dni v Tomsku, ga nima za posebno slikovit kraj. Opisuje ga kot neznatno mesto s starimi, iz kamna ali opek zidanimi hišami, z zelo ozkimi ulicami, ki se dokaj razlikujejo od širokih ulic velikih sibirskih mest, in z umazanimi okraji, kjer se gnetejo zlasti Tatari in kjer je vse polno mirnih pijancev, »ki so celo v pijanosti brezčutni kakor vsi severni narodi«.

Potnik Henrik Russel-Killough pa pravi, da je Tomsk občudovanja vredno mesto. Morda zato, ker ga je videl pozimi, ko je bil zavit v snežni plašč, dočim ga je gospa de Bourboulon obiskala poleti. To je mogoče in bi potrjevalo mnenje onih, ki pravijo, da je mrzle kraje mogoče pravilno oceniti le pozimi, vroče pa poleti.

Naj bo že kakorkoli, g. Russel-Killough odločno trdi, da je Tomsk ne samo najlepše sibirsko mesto, ampak tudi eno izmed najlepših mest na svetu. Posebno všeč so mu njegove s stebrovjem in slopovjem okrašene hiše, leseni hodniki, široke in ravne ceste in 15 veličastnih cerkvâ, ki se zrcalijo v vodi reke Toma, ki je širša kakor katerakoli francoska reka.

Resnica je v sredi med obema trditvama. Tomsk, ki šteje 25.000 prebivalcev, je slikovito mesto, sezidano po dolgem, dokaj strmem griču.

Najlepše mesto pa postane grdo, ako se v njem naselijo vpadniki. Kdo bi ga mogel občudovati ob takem času? Ker ga je branilo le nekaj bataljonov kazaške pehote, ki so stalno bivali v mestu, se ni moglo ustavljati napadu emirjevih čet. Tisti del prebivalstva, ki je bil tatarskega pokolenja, je z veseljem sprejel tatarske orde. Tedaj je bil Tomsk tako malo ruski ali sibirski, kakor če bi ga bili prestavili na sredo kokanskega ali buharskega kanata.

Emir je hotel sprejeti svoje zmagoslavne čete v Tomsku. Počastiti jih je nameraval s slovesnostjo, ki naj bi se praznovala s petjem, plesom, konjeniškimi igrami in zaključila s kako hrupno, nesramno zabavo.

V ta namen so izbrali na griču obsežno, kakih sto čevljev nad Tomom ležečo ravnino in jo priredili po azijskem okusu. Z ravnine, ki so jo obdajale ponosne skupine zelenih borov in velikanskih ceder, si lahko pregledal

dolgo vrsto ličnih hiš in cerkvâ s trebušastimi kupolami, številne ovinke reke in gozdnato ozadje, pogreznjeno v toplo meglo. Na levi strani ravnine so se vrstile široke ploščadi. Na njih so zgradili v čudnem slogu sijajno okrašeno začasno palačo kot nekak vzorec buharske, napol mavriške in napol tatarske stavbinske umetnosti. Nad palačo in vrhovi njenih številnih minaretov ter med vejami visokih dreves, ki so rastla krog ravnine, je letalo na stotine udomačenih štorkelj, ki so prišle iz Buhare s tatarsko vojsko.

Te ploščadi so bile odločene za emirjev dvor, zavezniške kane, visoke dostojanstvenike in žene turkestan-skih vladarjev.

Te vladarice so bile večinoma sužnje, kupljene na zakavkaških in perzijskih sejmovih. Nekateri so imele razkrite, druge pa s koprenami zaigrane obraze. Oblečene pa so bile vse kar najbolj razkošno. Rokave ličnih plaščev so imele zavihane nazaj, da so se jim videle gole roke z zapestnicami, posejanimi z dragimi kamni. Nohti na njihovih prstih so bili pobarvani s sokom rastline »henneh«. Njih plašči so bili napravljeni ali iz svile, tenke kot pajčevina, ali pa iz »aladje«, bombažaste tkanine z ozkimi progami. Kadarkoli so se zgani, se je začulo šumenje, ki ga tako radi poslušajo prebivalci vzhodnih dežel. Pod to vrhno obleko pa so se jim svetile jopice iz brokata in svilene hlače, ki so bile zavezane nekoliko nad ličnimi, ljubko zavihanimi in z biseri vezanimi čevlji. Pri ženah z razkritimi obrazi bi bili lahko občudovali dolge kite, ki so jim visele izpod raznobarnih turbanov, njih čarobne oči, lepe zobe in snežnobelo polt, ki se je zaradi črnih obrvi in temno pobarvanih vek le še bolj lesketala.

Pred ploščadami, okrašenimi z zastavami in s prapori, so stali posebni emirjevi stražniki z dvema zakrivljenima sabljama ob boku, z bodalom za pasom in deset čevljev dolgo sulico v rokah. Nekateri izmed teh Tatarov so imeli bele palice, drugi pa velikanske, s srebrnimi in z zlatimi šopi okrašene bradnice.

Krog in krog obširne ravnine in po pobočju griča, ob katerem je tekla reka Tom, se je gnetla silna množica ljudi, ki so prišli iz vseh delov srednje Azije. Tu si videl Usbeke rdečih brad in sivih oči v velikih kučmah iz črne jagnjetine in »arkalukih«, po tatarsko urezanih suknjah. Dalje si opazil Turkomane v narodni noši, t. j. v širokih

hlačah žive barve, telovnikih in plaščih iz kamelje dlake, rdečih koničastih ali ploščatih kapah in visokih čevljev iz ruskega usnja. Poleg turkomanskih mož so bile videti njihove žene, ki si daljšajo lase s kitami iz kozje dlake, v modrih, škrlatastih ali zelenih »džubah«. Noge so imele ovite s pisanimi trakovi, ki so se križali doli do usnatih čevljev. Kakor da bi se bili na emirjev poziv vzdignili vsi narodi ob rusko-kitajski meji, so bili tu celo Mandžujci, nad čelom in po sencih obriti, s kitami, v dolgih oblekah in svilenih, s pasom prepetih srajcah in okroglih satinastih čepicah s črnimi robovi in rdečimi resicami. Poleg njih so bile videti krasotice iz Mandžurije z metulji in umetnimi cvetlicami v črnih, z zlatimi iglami pripetih laseh.

Vso to množico so spopolnjevali Buhari, Perzijci in Kitajci iz Turkeстана, ki so bili povabljeni na tatarsko slavnost.

Samo Sibircev ni bilo pri sprejemu vpadnikov. Oni, ki niso mogli bežati, so tičali v svojih hišah, ker so se bali, da bi Tatari utegnili tudi z ropanjem končati proslavo svoje zmage.

Emir je prijezdil na slavnostni prostor šele ob štirih popoldne. Njegov prihod je naznanjalo bučanje trobent, ropotanje tamtama ter streljanje topništva in pehote.

Jahal je svojega najljubšega konja, ki je imel na glavi z demanti posuto perjanico. Kan Feofar je bil v vojaški opravi. Poleg njega so jezdili kokanski in kunduški kan ter njegovi visoki dostojanstveniki, za njim pa njegovo številno spremstvo.

Istočasno se je prikazala na prvi ploščadi Feofarjeva prva žena, kraljica, ako smemo tako imenovati ženo buharskega vladarja. Bila je čudovito lepa Perzijanka. Proti mohamedanski navadi in brez dvoma zaradi emirjeve trme je imela odkrit obraz. Njeni, v štiri kite razčesani lasje, so ji padali na snežnobeke rame, ki jih je pokrival svilen in zlatovezen pajčolan. Na glavi je imela čepico, ki je bila posejana z najdragocenejšimi dragulji. Pod površnikom iz modre svile s širokimi, temnimi progami je nosila »zir-džame« iz svilene tenčice, nad pasom pa naguban »piran«, t. j. srajco iz enake tkanine, ki je bila proti vratu dražestno izrezana. Od glave pa do nog je bila z zlatimi tomani na srebrnih vrvicah, s turkizi, smaragdi, safiri, z agati in opali tako nakičena, kakor bi bila njena obleka stkana iz samih dragih kamnov. Tisočev demantov, ki so se ji leske-

tali po vratu, rokah, pasu in nogah, ne bi mogel plačati niti z milijoni rubljev.

Emir, kani in dostojanstveniki, ki so ga spremljali, so stopili na tla. Nato so se usedli pod veličasten šotor, ki je stal sredi prve ploščadi. Pred šotorom je kakor po navadi na sveti mizi ležal koran.

Na emirjevega namestnika ni bilo treba čakati. Že pred peto uro so trobente naznanile njegov prihod.

Ivan Ogarev, 'Brazgotinec', kakor so ga že tedaj imenovali, je prijezdil v kroju tatarskega častnika in se ustavil pred emirjevim šotorom. Spremljal ga je oddelek vojakov iz taborišča pri Zabedjeru, ki se je postavil ob obeh straneh prostora, namenjenega za igre in predstave. Na izdajčevem obrazu se je videla poševna, s krvjo podpluta brazgotina.

Ivan Ogarev je emirju predstavil svoje najodličnejše častnike. Kan Feofar jih je sprejel hladno, kakor je zahtevalo njegovo dostojanstvo, vendar pa toliko prijazno, da so bili vsaj navidezno zadovoljni.

Tako sta mislila Harry Blount in Alcide Jolivet, ki sta postala nerazdružljiva tovariša. Skupaj sta bila odpotovala iz Zabedjera in hitela v Tomsk. Nameravala sta kolikor mogoče hitro zapustiti Tatare in se pridružiti kakemu ruskemu oddelku, ki bi bil na potu v Irkutsk. Tatarska vojska, ki je samo požigala, ropala in morila, se jima je pristudila v dno duše. Zato se jima je mudilo, da prideta do Rusov.

Vendar pa je Alcide Jolivet prepričal svojega tovariša, da si mora, preden zapusti Tomsk, ustvariti vsaj površno sliko o zmagoslavnem vходу tatarskih čet, četudi samo zato, da ugotovi radovednosti svoje sestrčne. Harry Blount se je vdal in obljubil, da ga bo počakal nekaj ur. Zvečer pa sta oba hotela odpotovati proti Irkutsku. Ker sta imela dobra konja, sta upala, da bosta prehitela emirjeve poizvedovavce.

Alcide Jolivet in Harry Blount sta se torej pomešala med množico in pazila, da jima ne bi ušla kaka podrobnost, ki bi mogla zanimati bravece njunih dnevnikov. Občudovala sta veličastnega kana Feofarja, njegove žene, častnike in straže ter vse iztočno razkošje, o katerem si pri evropskih svečanostih ne moreš ustvariti nobenega pojma. Ko pa se je pred emirjem pojavil Ivan Ogarev, sta se zaničljivo obrnila proč in nestrpno čakala začetka.

»Glejte, dragi moj Blount,« je dejal Alcide Jolivet, »prišla sva prehitro, kakor poštena meščana, ki za svoj denar tudi nekaj poštenega zahtevata. Vse to je le predigra; bolje bi bilo, ako bi bila prišla šele k plesu.«

»H kakšnemu plesu?« je vprašal Harry Blount.

»K običajnemu plesu vendar! Zdi se mi, da se zagrinjalo že vzdiguje.«

Alcide Jolivet je govoril, kakor bi bil v opernem gledišču. Potegnil je kukalo iz toka in se pripravil, da kot strokovnjak opazuje »prve Feofarjeve igravce«.

Toda pred zabavo se je odigral zelo mučen prizor.

Feofarjevo zmagoslavje v resnici ne bi moglo biti popolno, ako ne bi javno ponižal premagancev. Zato so vojaki prignali z biči več sto ujetnikov, ki naj bi korakali pred kanom Feofarjem in njegovimi zavezniki, preden bi jih z njihovimi tovariši vred vtaknili v mestne ječe.

Med temi ujetniki je bil v prvi vrsti Mihael Strogov. Na povelje Ivana Ogareva ga je stražil poseben oddelek vojakov. Tudi njegova mati in Nadja sta bili zraven.

Obraz stare Sibirke, ki je bila vedno odločna, kadar je bila sama v nevarnosti, je bil strašno blede. Bala se je, da jo čaka kak grozen prizor. Njenega sina niso brez vzroka pripeljali pred emirja. Ivan Ogarev, ki ga je javno zadela njej namenjena knuta, je bil mož, ki ni odpuščal, ampak je hlepel po krutem maščevanju. Mihaelu Strogovu je gotovo grozila strašna muka, kakršne so v navadi pri divjakih srednje Azije. Ako mu je Ivan Ogarev prizanesel tedaj, ko so vojaki planili nanj, je dobro vedel, zakaj ga je prihranil Feofarjevi obsodbi.

Po nesrečnem dogodku v taborišču pri Zabadjeru Mihael Strogov ni mogel govoriti s svojo materjo, ker so ju brez usmiljenja ločili. Pri vsej svoji bedi torej nista imela niti te tolažbe, da bi vsaj nekoliko dni preživela skupaj. Marfa Strogova se je želela pri sinu opravičiti, da mu je nehoté povzročila toliko gorja, ker jo je peklo, da ni znala obvladati svojih čuvstev. Ako bi se bila premagala na pošti v Omsku, ko je stala pred Mihaelom, bi ga nihče ne bil spoznal. Neovirano bi bil potoval dalje in se izognil tolikšnim nesrečam!

Mihaela Strogova pa je mučila misel, da je Ivan Ogarev njegovo mater pripeljal sem samo zato, da bi trpela ob njegovih mukah, ali pa zato, ker je obema namenil enako strašno smrt!

In Nadja? Ugibala je, kako bi mogla rešiti oba, kako pomagati materi in sinu. Storiti sicer ni mogla ničesar, toda čutila je, da se mora predvsem zatajevati in ne sme obračati pozornosti nase. Le tako bi se ji morda posrečilo, da raztrga mrežo, v kateri je tičal Mihael Strogov. Ako bi se ji ponudila prilika, je na vsak način hotela poskusiti vse, četudi bi ji bilo treba tvegati življenje, samo da reši sina Marfe Strogove.

Večina ujetnikov je že odkorakala mimo Feofarja. V znak suženjstva se je moral vsakdo izmed njih pred njim vreči na tla in se s čelom dotakniti zemlje. Robstvo se je začelo s ponižanjem. Ako so se nesrečneži pripogibali prepočasi, so jih sirovi stražniki siloma podirali na tla.

Alcide Jolivet in njegov tovariš sta gledala ta prizor z največjim ogorčenjem.

»To je podlo! Pojdiva!« je dejal Alcide Jolivet.

»Ne!« je odgovoril Harry Blount. »Videti morava vse!«

»Vse? ... Ah!« je hipoma vzkliknil Alcide Jolivet in prijel svojega tovariša za roko.

»Kaj pa je?« je vprašal Harry Blount.

»Poglejte, Blount! Tamle je ona!«

»Ona?«

»Sestra najinega sopotnika. Sama je in ujeta! Rešiti jo morava!«

»Le počasi!« je odgovoril hladno Harry Blount. »Ako bi se sedaj zavzela za mladenko, bi ji morda bolj škodovala nego koristila.«

Alcide Jolivet, ki je že hotel skočiti k njej, je obstal. Nadja ju ni opazila in je korakala pred emirjem, ne da bi vzbudila njegovo pozornost, ker je bila napol zakrita z dolgimi lasmi.

Za Nadjo je prišla Marfa Strogova. Ker se ni dovolj urno zgrudila v prah, so jo sirovi stražniki pritisnili k tlom ...

Marfa Strogova je padla.

Njenemu sinu je tako zavrela kri, da so ga njegovi stražniki komaj ukrotili.

Toda stara Marfa se je zopet dvignila. Vojaki so jo hoteli odpeljati, Ivan Ogarev pa jih je ustavil in dejal:

»Ta žena naj ostane tukaj!«

Nadjo so odvedli med druge ujetnike. Ivan Ogarev, ki je ni natančneje pogledal, se ni zmenil zanjo.

Nato so pred emirja pripeljali Mihaela Strogova. Obstal je in še oči ni povetil pred njim.

»S čelom na tla!« mu je zavpil Ivan Ogarev.

»Ne!« je odgovoril Mihael Strogov.

Dva stražnika sta ga hotela prisiliti, da se skloni, toda krepka roka mladega moža je oba podrla na tla.

Ivan Ogarev je planil k Mihaelu Strogovu.

»Umreti moraš!« je besno siknil skozi zobe.

»Jaz bom umrl,« je ponosno odgovoril Mihael Strogov, »ti pa boš na svojem izdajalskem obrazu vkljub temu vedno nosil sramotno znamenje, ki ti ga je vsekala knuta!«

Pri tem odgovoru je Ivan Ogarev strašno prebledel.

»Kdo je ta ujetnik?« je vprašal emir z mirnim, a tem bolj grozečim glasom.

»Ruski vohun!« je odgovoril Ivan Ogarev.

Vedel je namreč dobro, da bo obsodba Mihaela Strogova strašna, ako ga označi za vohuna.

Mihael Strogov je hotel stopiti k Ivanu Ogarevu.

Vojaki so ga zadržali.

Emir je zamahnil z roko in vsa množica se je sklonila pred njim. Nato je ukazal, naj mu prineso koran. Odprl je sveto knjigo in položil prst na neko stran.

Slučaj ali, kakor mislijo prebivalci vzhodnih dežel, Bog sam naj bi odločil o usodi Mihaela Strogova. Pri narodih srednje Azije se taka sodba imenuje »fal«. Ravna se po smislu stavka, ki se ga je dotaknil sodnikov prst.

Poglavar ulemov se je približal emirju in je glasno prebral stavek, ki se ga je dotaknil njegov prst in ki se je končal z besedami:

»In nič več ne bo gledal stvari na zemlji.«

»Ruski vohun,« je dejal kan Feofar, »prišel si, da vidiš, kaj se godi v tatarskem taboru. Le dobro se naglej!«

Peto poglavje.

»Le dobro se naglej!«

Mihael Strogov je stal z zvezanimi rokami pred emirjevim prestolom na ploščadi.

Njegova mati se je od prevelikega telesnega in duševnega trpljenja sesedla in se ni upala nič več gledati ne poslušati.

»Le dobro se naglej!« je dejal kan Feofar Mihaelu Strogovu in mu zagrozil z roko.

Ivan Ogarev, ki je poznal tatarske navade, je brez dvoma umel dalekosežnost teh besedi, zakaj okrog ustnic se mu je za trenutek pojavil zloben nasmeh. Nato je sedel poleg kana Feofarja.

Kmalu so zabučale trobente in naznanile začetek zabave.

»Plesavke!« je dejal Alcide Jolivet Harryu Blountu. »Proti vsem običajem bodo ti divjaki uprizorili ples pred igrokazom.«

Mihaelu Strogovu je bilo ukazano, naj gleda! Zato je gledal.

Oblak plesavk se je usul na prostor, namenjen za predstave. »Dutara«, t. j. mandolina z dolgim vratom in dvema po četrtricah ubranima strunama iz svile, »kobiz«, t. j. nekak na sprednji strani odprt violončelo s strunami iz konjske žime, »čibizga«, t. j. dolga piščalka iz trstike, trobente, bobni, tamtami in druga tatarska godala so se zlivala z goltniškim glasovi pevcev v čudno soglasje. Vmes se je tu in tam oglasil tudi nekak koncert v zraku, ki ga je proizvajalo kakih dvanajst papirnatih zmajev. Na njih so bile namreč napete strune, ki so zazvenele, kadar je čeznje potegnil veter.

Ples se je začel.

Vse plesavke so bile svobodne Perzijanke, ki so si prostovoljno izbrale svoj poklic. Prej so nastopale pri dvornih slavnostih v Teheranu. Ko pa je prišla na prestol sedaj vladajoča rodovina, so jih prognali iz dežele. Zato so morale iskati svoje sreče drugod. Bile so v bogato opremljeni narodni noši. V ušesih so imele majhne zlate trikotnike z dolgimi obeski, okrog vratu svetle srebrne obroče, na rokah in nogah zapestnice z dvojno vrsto draguljev, na koncu dolgih kit pa z biseri, turkizi in agati okrašene obeske. Na pasovih so se jim svetile zaponke, podobne velikemu križu kakega evropskega reda.

Plesavke so dražestno izvajale različne plese, zdaj posamič, zdaj zopet v skupinah. Pri tem so si od časa do časa razkrite obraze začinjale s tenkim pajčolanom. Njih svetle oči so se skrivale za oblakom tenčice, kakor se zvezdnato nebo skriva za lahno meglo. Nekatere izmed njih so bile opasane z usnjatim in z biseri posejanim jermenom, na katerem je visela trioglata torbica iz zlate pletenine. V teh torbicah so imele spravljene ozke in dolge trakove iz škrlataste svile z uvezenimi izreki iz korana.

Od časa do časa so iz njih potegnile te trakove in jih v krogu razpele med seboj. Druge plesavke so jih po smislu izrekov izpodlezovale, preskakovale ali pred njimi padale na tla.

Alcidu Jolivetu se je najbolj čudno zdelo to, da Perzijanke niso plesale divje, ampak zelo umerjeno. Plesavkam je manjkalo ognja. Z izvajanjem svojih plesov so bolj spominjale na mirne in spodobne indijske, kakor pa na strastne egiptovske plesavke.

Ko je bil končan prvi del zabave, se je zaslišal resen glas, ki je dejal:

»Le dobro se naglej!«

Tatar, ki je ponovil emirjeve besede, je bil visok mož in je izvrševal smrtne obsodbe kana Feofarja. Postavil se je bil za Mihaela Strogova in je držal v roki dolgo, krivo, sabljo-damaščanko, kakršne izdelujejo sloveči kovači iz Karšija ali Hisarja.

Poleg njega so stražniki postavili posodo žarečega oglja. Od časa do časa so v posodo vsipali nekakšne zmesi kadila in jantarja, da se je iz nje vzdigovala lahna, dišeča meglica.

Neposredno za Perzijkami je nastopila druga skupina plesavk, ki jih je Mihael Strogov takoj spoznal.

Tudi oba poročevavca sta jih morala že videti, kajti Harry Blount je dejal svojemu tovarišu:

»To so ciganke iz Nižnjega Novgoroda.«

»Da!« je odgovoril Alcide Jolivet. »Mislim pa, da več zaslužijo kot vohunke nego kot plesavke.«

Alcide Jolivet je imel prav, saj vemo, da so bile te ciganke emirjeve vohunke.

Prva med njimi je bila Sangara v nekoliko čudni in slikoviti, toda krasni obleki, v kateri je bila videti še lepša.

Sama ni plesala, ampak se je kot kraljica postavila v sredo svojih plesavk. Njih čudne kretnje so posnemale plese, kakršni so v navadi po deželah, po katerih potujejo cigani, po Češkem, Egiptu, Italiji in Španskem. Svoj ples so spremljale z žvenketajočimi cimbalami in s hreščečimi baskiškimi bobni, na katere so udarjale s svojimi prsti.

Tudi Sangara je imela tak boben in je z njim bodrila plesavke, podobne tolpi pravih koribantov.*

Nastopil je komaj petnajstleten cigan z dutaro, ki je z nohtovi udarjal po njenih strunah in začel peti zelo

* Svečeniki boginje Cibebe.

čudno ubrano pesem. Poleg njega se je usedla neka plesavka in ga mirno poslušala. Ko pa je mladi pevec začel ponavljati pripevek, je skočila pokonci in se zavrtela okoli njega. Med plesom je udarjala na boben in tako ropotala s kraguljčki, da ga je bilo komaj slišati.

Ko je cigan odpel zadnjo kitico, so ga plesavke potegnile v sredo in ga zamotale v nerazvozljiv ples.

V tem trenutku so emir, njegovi zavezniki in njihovi častniki vseh činov usipali mednje točo zlata. Z žvenketanjem zlatnikov, ki so udarjali ob cimbale plesavk, so se mešali zadnji glasovi dutar in tamburinov.

»Denar trosijo kakor roparji!« je pošepetal Alcide Jolivet svojemu tovarišu na uho.

Zlato, ki so ga metali med ciganke, je bilo v resnici ugrabljeno, zakaj med tomani in tatarskimi cekini so bili videti tudi moskovski zlati rublji.

Za trenutek je vse utihnilo. Feofarjev rabelj je položil Mihaelu Strogovu roko na ramo in ponovil besede, ki so se glasile še bolj grozeče:

»Le dobro se naglej!«

To pot je Alcide Jolivet opazil, da rabelj ni imel več gole sablje v roki.

Medtem je solnce zašlo in obzorje se je začelo zagrinjati v polmrak. Skupine ceder in borov so postajale vedno temnejše in voda reke Toma je izginjala v megli. Tudi ravnina nad mestom se je kmalu zavila v temo.

Na zabavišče se je pridrevilo več sto sužnjev s prižganimi plamenicami. Pod vodstvom Sangare so se pred emirjevim prestolom pojavile zopet ciganke s Perzijankami vred in ga skušale zabavati z novimi plesi najrazličnejših načinov. Godala tatarskega zbora in goltniški glasovi pevcev, ki so jih spremljali, so se zlili v še bolj divje soglasje. Zmaji, ki so jih bili potegnili na tla, so se dvignili iznova s celim ozvezdjem raznobarnih svetiljk. Njih plunke so zvene le močnejše pri tej zračni razsvetljavi. Nato se je plesavkam pridružil oddelek tatarskih konjenikov. Njihov ples je postajal vedno bolj divji. Sledila mu je igra pešcev, ki je na gledavce napravila mogočen vtis.

Vojaki, oboroženi z golimi sabljami in dolgimi pištolami, so plesali, skakali in streljali venomer. S pokanjem njihovih pištol se je mešalo ropotanje bobnov, hreščanje tamburinov in škripanje dutar. Ker so imeli po kitajski navadi pištole nabite s smodnikom, ki je zaradi neke ko-

vinske primesi izgoreval v različnih barvah, so sipale v zrak dolge rdeče, zelene in modre žarke, tako da so se skupine plesavcev premikale sredi umetnega ognja. Ta igra je spominjala na cibistiko starih narodov, t. j. nekak vojaški ples, pri katerem so se plesavci sukali med samimi konicami mečev in bodal. Mogoče je, da se je ta ples ohranil še pri narodih srednje Azije. Toda tatarska cibistika je bila mnogo bolj čudovita zaradi mnogobarvnega ognja, ki je švigal nad glavami plesavcev in jih obsipaval z žarečimi iskrami.

Četudi je Alcide Jolivet gotovo videl že mnogo podobnih in zaradi novodobne gledališke tehnike še vse bolj učinkovitih predstav, je vendar nehoté prikimal z glavo, kakor bi hotel reči: »Dobro, izvrstno!«

Kakor na povelje je umetni ogenj hipoma ugasnil in ples prenehal. Plesavke so izginile, zabava je bila končana. Ravnino, ki je bila nekaj trenutkov poprej tako rekoč še vsa v plamenu, so razsvetljevale samo še goreče plamenice.

Na emirjevo znamenje so pripeljali predenj Mihaela Strogova.

»Blount,« je dejal Alcide Jolivet svojemu tovarišu, »ali hočete gledati tudi ta prizor do konca?«

»Nikakor ne,« je odgovoril Harry Blount.

»Bravci Daily-Telegrapha, upam, ne želé podrobnosti o usmrnitvi po tatarskem načinu.«

»Ne bolj kot Vaša sestrična.«

»Ubogi dečko!« je dostavil Alcide Jolivet in pogledal Mihaela Strogova. »Vrli vojak bi bil zaslužil častnejšo smrt na bojišču.«

»Ali moreva kaj storiti, da ga rešiva?« je vprašal Harry Blount.

»Ničesar!«

Dopisovavca sta se spominjala, kako plemenito je z njima ravnal Mihael Strogov. Vedela sta, kaj vse je moral prebiti, samo da ostane zvest svoji dolžnosti. In vendar sredi Tatarov, ki niso poznali usmiljenja, nista mogla ničesar storiti zanj!

Da ne bi gledala trpljenja, ki je čakalo nesrečneža, sta naglo odšla v mesto.

Uro pozneje sta bila že na irkutski cesti, da med Rusi nadaljujeta »maščevalno vojno«, kakor jo je že vnaprej imenoval Alcide Jolivet.

Mihael Strogov je stal pokonci in meril emirja s ponosnim, Ivana Ogareva pa s prezirljivim očesom. Dasi je pričakoval smrti, vendar ni pokazal najmanjšega znamenja slabosti.

Gledavci okrog ravnine in spremstvo kana Feofarja, ki jih je ta usmrtitev še najbolj zanimala, so komaj čakali, da se izvrši. Divja drhal je hotela najprej napasti svojo radovednost in se potem upijaniti.

Na emirjev ukaz so stražniki Mihaela Strogova potisnili naprej, da se je približal ploščadi. Kan Feofar mu je dejal v tatarskem jeziku:

»Prišel si, da gledaš, ruski vohun. Gledal si zadnji-krat. Čez nekaj trenutkov se bodo tvoje oči zaprle za vedno!«

Kaznovati ga torej ni hotel s smrtjo, ampak z večno slepoto! Ali izguba oči ni morda strašnejša kakor smrt? Nesrečnež je bil obsojen, da ga oslepé!

Ko je Mihael Strogov, ki je razumel tatarski jezik, slišal, kakšno kazen mu je prisodil emir, ni prebledel. Neustrašeno je gledal s široko odprtimi očmi, kakor bi hotel vse svoje življenje zbrati v zadnjem pogledu. Prosim te divjake milosti, bi bilo brezuspešno in zanj poniževalno. Na to niti mislil ni. Vse misli so se mu strnile v njegovem nepreklicno izjalovljenem poslanstvu, njegovi materi in Nadji, ki ju ne bo videl nikoli več! Dasi je bil zaradi tega globoko ginjen, je vendar ostal navidezno popolnoma miren.

Kar nenadoma pa se ga je polotila želja po maščenju.

Obrnil se je proti Ivanu Ogarevu.

»Ivan,« je dejal z grozečim glasom, »podli izdajavec, zadnja grožnja mojih oči veljaj tebi!«

Ivan Ogarev je skomizgnil z ramami.

Toda Mihael Strogov se je zmotil. Njegov zadnji pogled ni bil namenjen Ivanu Ogarevu.

Pred njim se je pojavila Marfa Strogova.

»O, mati moja!« je vzkliknil. »Da, da, tebi naj velja moj zadnji pogled, ne pa temu lopovu! Ostani tukaj pri meni! Naj gledam še enkrat tvoj ljubljeni obraz! Pri pogledu nate naj ugasnejo moje oči!...«

Stara Sibirka se mu je približala, ne da bi spregovorila.

»Zapodite to žensko stran!« je velel Ivan Ogarev.

Dva vojaka sta potisnila Marfo Strogovo nazaj. Umaknila se je nekoliko korakov in se zopet ustavila ne daleč od svojega sina.

Prikazal se je rabelj. V roki je imel zopet golo, sedaj belo žarečo sabljo, ki jo je bil potegnil iz dišeče žerjavice.

Ukazano mu je bilo, da po tatarski navadi oslepi Mihaela Strogova s tem, da mu potegne belo žarečo sabljo tik pred oči.

Mihael Strogov se ni ustavljal. Zanj je živela samo še njegova mati, ki jo je kar požiral z oči. Vse njegovo življenje je bilo v tem zadnjem pogledu!

Marfa Strogova ga je gledala s široko odprtimi očmi in z iztegnjenimi rokami! ...

Belo žareča ostrina sablje je šla Mihaelu Strogovu tik pred oči.

Začul se je obupen krik. Stara Marfa se je kakor mrtva zgrudila na tla.

Mihael Strogov je bil slep.

Ko je rabelj izvršil svojo nalogo, je odšel emir z vsem svojim dvorom. Kmalu so ostali na ravnini samo še Ivan Ogarev in sužnji, ki so nosili plamenice.

Ali je hotel ta lopov svojo žrtev še zasmehovati in mu zadati zadnji udarec?

Ivan Ogarev se je počasi bližal Mihaelu Strogovu, ki ga je začutil in se vzravnal.

Izdajavec je potegnil iz žepa carjevo pismo, ga odprl in ga porogljivo pomolil carskemu slu pred ugasle oči, rekoč:

»Čitaj sedaj, Mihael Strogov, potem pa pojdi in povej v Irkutsku, kar si čital! Pravi carski sel je Ivan Ogarev!«

Nato je spravil pismo v nedrje in odšel z ravnine, ne da bi se obrnil nazaj. Za njim so izginili tudi sužnji s plamenicami.

Mihael Strogov je ostal sam nekoliko korakov od svoje nezavestne, morda celo mrtve matere.

Oddaleč se je slišalo vpitje, popevanje in razuzdano razgrajanje. Tomsk je bil svečano razsvetljen.

Mihael Strogov je poslušal. Vse je bilo tiho na zapuščeni ravnini.

Tipal je naprej, da bi našel mesto, kjer se je zgrudila njegova mati. Našel jo je z roko, se sklonil nadnjo, se približal njenemu obrazu in poslušal utripe njenega srca. Zdelo se je, kakor bi ji nekaj popolnoma tiho pripovedoval.

Ali je bila stara Marfa še živa in je slišala besede svojega sina?

Naj bo že kakorkoli, tega ni pokazala niti z najmanjšo kretnjo.

Mihael Strogov ji je poljubil čelo in bele lase. Potem je vstal, tipal z nogo in iztegoval roke, da bi si pomagal naprej. Tako je počasi korakal proti koncu ravnine.

Nenadoma se je prikazala Nadja.

Hitela je naravnost k svojemu tovarišu. Z bodalom, ki ga je imela v roki, je prerezala vrv, s katero so bile zvezane njegove roke.

Ker je bil Mihael Strogov slep, ni vedel, kdo ga je oprostil, zakaj Nadja dotlej ni spregovorila nobene besede. Šele nato je dejala tiho:

»Dragi moj brat!«

»Nadja,« je šepetal Mihael Strogov, »Nadja!«

»Pojdi z menoj!« je rekla Nadja. »Odslej bodo moje oči tvoje oči in jaz te bom peljala v Irkutsk!«

Šesto poglavje.

Prijatelj na glavni cesti.

Pol ure kesneje sta Mihael Strogov in Nadja zapustila Tomsk.

Tudi nekaj drugih ujetnikov je tisto noč pobegnilo iz mesta, ker so se tatarski častniki in vojaki več ali manj upijani in jih niso tako strogo nadzorovali kakor v taborišču pri Zabadjeru ali na potu v Tomsk. Nadji, ki so jo bili z drugimi ujetniki vred odpeljali v mesto, se je posrečilo uiti in se vrniti na ravnino vprav tedaj, ko so Mihaela Strogova gnali pred emirja.

Tu se je pomešala med množico gledavcev. Videla je, kako je šla žareča sablja njenemu spremljevalcu mimo oči, pa je imela vendar toliko moči, da je ostala tiha in mirna. Neki notranji glas ji je veleval, da se mora zatajevati, ako hoče ostati svobodna in peljati sina Marfe Strogove na cilj, ki ga je, kakor je prisegel, moral doseči. Ko se je stara Sibirka zgrudila, ji je zastalo srce, toda ena misel ji je vrnila vso njeno prejšnjo odločnost:

»Slepca bom morala voditi!«

Ko je Ivan Ogarev odhajal, se je Nadja skrila v temi in čakala, da je tudi množica zapustila ravnino. Mihael

Strogov je ostal sam kakor revno bitje, ki se ga ni treba nič več bati. Nadja je videla, kako je tipal do svoje matere, se sklonil k njej in jo poljubil na čelo, potem pa se vzravnal in tipal dalje, da bi ubežal...

Kmalu nato sta Mihael Strogov in Nadja, ki ga je vodila za roko, splezala po strmem pobočju navzdol, hitela ob reki Tomu do konca mesta in se pri neki vrzeli srečno izmuznila skozi obzidje.

Proti vzhodu je držala samo irkutska cesta. Tu ni bilo mogoče zaiti. Nadja in Mihael Strogov sta hodila naglo. Mogoče je bilo namreč, da bi se emirjevi poizvedovavci po končanem razveseljevanju in pijančevanju iznova razkropili po stepi in zaprli vsa pota. Zato jih je bilo treba prehiteti in pred njimi priti v Krasnojarsk, ki je bil 500 vrst (533 km) oddaljen od Tomska. Ostati sta hotela namreč kolikor mogoče dolgo na glavni cesti, ker je bila vsaka druga pot negotova, neznana in skrajno nevarna.

Kako je mogla Nadja kljubovati naporom v noči od 16. do 17. avgusta? Odkod je črpala telesno moč, ki je bila potrebna za tako dolgo pot? Kako se je mogla vzdržati na nogah, ki so ji krvavele še od prejšnje dolge in težavne hoje? Vse to je skoraj nerazumljivo. In vendar je drugi dan zjutraj po dvanajsturni hoji z Mihaelom Strogovim dospela v trg Semilovskoje, ki je od Tomska oddaljen 50 vrst.

Mihael Strogov še ni bil spregovoril nobene besede. Vso noč se je držal Nadjine roke, ki je neprestano drhtela, in stopal poleg nje z navadnim korakom.

Semilovskoje je bilo skoraj popolnoma zapuščeno. Njegovi prebivalci so iz strahu pred Tatari zbežali v jenišejsko pokrajino. Komaj v dveh ali treh hišah so še stanovali ljudje. Vse, kar je imelo količkaj vrednosti, so begunci odpeljali s seboj.

Vkljub temu je bila Nadja prisiljena, da se v trgu ustavi nekaj ur. Oba sta bila namreč potrebna hrane in počitka.

Mladenka je peljala svojega tovariša na konec trga. Tam je stala prazna in odprta hiša. Vstopila sta. Blizu visoke peči, kakršno najdeš v vsaki sibirski hiši, je stala sredi sobe lesena klop. Usedla sta se nanjo.

Tedaj je Nadja pogledala svojemu slepemu tovarišu v obraz, kakor mu doslej še ni pogledala nikoli. Ako bi Mihael Strogov ne bil slep, bi bil v tem lepem pogledu čital neizmerno vdanost in ljubezen.

Od žareče sablje vneti veki sta slepcu napoi pokrivali popolnoma suhe oči. Beločnica se mu je lahno nagubala in poroženela, zenica pa izredno razširila. Njegova šarenica je bila bolj temnomodra kakor poprej, trepavnice in obrvi pa so bile nekoliko osmojene. Sicer pa se njegov globoki pogled ni prav nič spremenil. Ako je bil popolnoma slep, potem mu je morala vročina žarečega jakla uničiti občutljivost mrežnice in vidnega živca.

Mihael Strogov je iztegnil roke,

»Ali si tukaj, Nadja?« je vprašal.

»Da,« je odgovorila mladenka, »poleg tebe sem in te ne zapustim nikoli več, Mihael.«

Ko je slišal Nadjo prvikrat izgovoriti svoje ime, je zatrepetal. Gotovo je bilo, da je njegova spremljevalka vedela vse, kdo je in kake vezi ga družijo s staro Marfo.

»Nadja,« je dejal, »morala se bova ločiti!«

»Zakaj, Mihael?«

»Ker te nočem ovirati na tvojem potovanju. Tvoj oče te pričakuje v Irkutsku. Hiteti moraš k njemu!«

»Moj oče bi me klel, Mihael, ako bi te zapustila po vsem tem, kar si storil zame.«

»Nadja, Nadja,« je odgovoril Mihael Strogov in stisnil mladenki roko, ki mu jo je bila podala, »misliti moraš samo na svojega očeta!«

»Mihael,« je povzela Nadja, »ti me potrebuješ bolj kakor moj oče. Saj menda vendar ne misliš opustiti svojega potovanja v Irkutsk?«

»Nikdar!« je vzkliknil Mihael Strogov z glasom, ki je pričal, da še ni izgubil prav nič odločnosti.

»Toda onega pisma nimaš več! ...«

»Onega pisma, ki mi ga je vzel Ivan Ogarev? ... Naj bo! Prebil bom tudi brez njega, Nadja. Obsodili so me kot vohuna. Prav! Ravnal bom torej kot vohun. Pojdem v Irkutsk in povem vse, kar sem videl in slišal, in prisegam ti pri živem Bogu, da se bova z izdajavcem še enkrat srečala! Toda priti moram pred njim v Irkutsk!«

»In vendar praviš, da se morava ločiti, Mihael?«

»Nadja, lopovi so mi pobrali vse!«

»Imam še nekaj rubljev in oči! Z njimi morem gledati namesto tebe, Mihael, in te peljati tja, kamor ne moreš iti sam!«

»Kako pa bova potovala?«

»Peš!«

»In s čim se bova preživljala?«

»Prosila bova.«

»Pojdiva torej dalje, Nadja!«

»Pridi, Mihael!«

Mihael Strogov in Nadja se nista več nagovarjala kot brat in sestra. Skupna nesreča ju je še ožje zvezala med seboj. Čez eno uro sta zapustila hišo, v kateri sta počivala. Nadja je tekala po ulicah trga in nabrala nekaj kosov ječmenovega kruha ter nekoliko medice. Vse to si je pri dobrih ljudeh izprosila zastonj. Kruh in medica sta Mihaelu Strogovu kolikor toliko utolažila lakoto in žejo. Nadja mu je odločila večji del nezadostne hrane. Jedel je kose kruha, ki mu jih je tovarišica podajala drugega za drugim, in pil iz čutare, ki mu jo je nastavila na usta.

»Ali ješ, Nadja?« jo je izpraševal.

»Da, Mihael,« mu je odgovarjala mladenka, ki se je zadovoljila s tem, kar je njemu ostalo.

Mihael Strogov in Nadja sta zapustila Semilovskoje in se odpravila na težavno pot proti Irkutsku. Mladenka se je upirala utrujenosti, kar je mogla. Ako bi jo bil Mihael Strogov videl, kako je pešala, bi se bil gotovo ustavil. Ker pa Nadja ni vzdihovala in se pritoževala, je hodil zelo naglo. Zakaj? Ali je še mogel upati, da prehití Tatare? Hoditi je moral peš, bil je slep in brez denarja. Ako bi izgubil edinega vodnika, Nadjo, bi se moral uleči kraj ceste in žalostno umreti. Ako pa bi vkljub temu vendarle prišel v Krasnojarsk, bi morda še ne bilo vse izgubljeno. Tu bi se dal spoznati carskemu namestniku, ki bi mu gotovo pomagal, da pride v Irkutsk.

Mihael Strogov je bil spotoma zamišljen in je le malo govoril. Ker je držal Nadjo za roko, sta bila neprestano združena in nista potrebovala besed, da bi izmenjavala svoje misli. Od časa do časa pa je Mihael Strogov vendarle dejal:

»Govori, Nadja!«

»Čemu, Mihael? Saj mislim isto kakor ti,« je odgovarjala mladenka in si prizadevala, da se ji ne bi poznalo na glasu, kako je trudna.

Včasih pa je le klecnila z nogami, kakor da bi se ji srce ustavilo za trenutek. Začela je hoditi počasneje, iztegovati roko in zaostajati. Tedaj se je Mihael Strogov ustavil in uprl svoje oči v mladenko, kakor da bi jo hotel

videti skozi temo, ki ga je obdajala. Nato je krepkeje podprl svojo spremljevalko in se napotil dalje.

Kaki dve uri potem, ko sta odšla iz Semilovskega, se je Mihael Strogov hipoma ustavil.

»Ali je cesta prazna?« je vprašal.

»Popolnoma prazna,« je odgovorila Nadja.

»Ali ne slišiš za nama kakega drdranja?«

»Da, res je!«

»Ako so Tataři, se morava skriti. Dobro poglej!«

»Čakaj, Mihael!« je odgovorila Nadja in stopila nekaj korakov nazaj, kjer se je cesta zavila na desno.

Mihael Strogov je ostal za trenutek sam in poslušal.

Nadja se je vrnila takoj in rekla:

»Za nama je voz, ki ga vodi mlad človek.«

»Ali je sam?«

»Sam.«

Mihael Strogov je nekoliko omahoval. Ali naj se skrije? Ali naj nasprotno poskusi, da najde prostor na vozu, če ne zase, pa vsaj za njo? Sam bi se zadovoljil s tem, da se oprime za voz in ga, če bi bilo treba, še potiska naprej, zakaj njegove noge še niso bile preveč utrujene. Nadja pa, ki je hodila peš od Oba, t. j. že dobrih osem dni, je bila skoraj popolnoma obnemogla.

Zato je čakal.

Voz se je kmalu prikazal na ovinku ceste.

Bila je precej razmajana kibitka, kakor se tak voz običajno imenuje, in je imela komaj za tri osebe prostora.

V kibitko so navadno vpreženi trije konji. To pa je vlekel en sam močan in vztrajen mongolec z dolgo grivo in dolgim repom.

Na vozu je sedel mlad človek, ki je imel poleg sebe psa.

Nadja je takoj spoznala, da je Rus. Prijazne in mirne poteze njegovega obraza so jo navdale z zaupanjem. Vozniku se očitvidno ni prav nič mudilo. Najbrže je vozil počasi zato, da se konj ne bi preveč utrudil. Kako bi bil sicer mogel korakoma voziti po cesti, ki je bila vsak trenutek na tem, da jo zastavijo Tataři?

Nadja je prišla Mihaela Strogova za roko in se z njim postavila kraj ceste.

Kibitka se je ustavila in voznik je smehljal se uprl v mladenko svoje velike, prijazne oči.

»Kam pa vendar potujeta?« jo je vprašal.

Mihaelu Strogovu se je zdelo, da je že nekje slišal ta glas. In brez dvoma je po njem spoznal voznika kubitke, zakaj čelo se mu je hipoma razjasnilo.

»Kam torej potujeta?« je mladi človek ponovil vprašanje in se obrnil naravnost na Mihaela Strogova.

»V Irkutsk,« je odgovoril Mihael Strogov.

»O, dragi očka, ali ne veš, da je do Irkutska še mnogo, mnogo vrst?«

»Vem!«

»In potuješ peš?«

»Seveda.«

»Ti že. Ali gospodična? . . .«

»To je moja sestra,« je dejal Mihael Strogov, misleč, da je pač najbolj umestno, ako Nadjo zopet imenuje svojo sestro.

»Da, tvoja sestra, dragi očka. Toda verjemi mi, da nikoli ne bo mogla priti v Irkutsk!«

»Priatelj,« je odgovoril Mihael Strogov in se približal vozniku. »Tatari so nama pobrali vse. Zato nimam niti kopejke, da bi ti jo dal. Ali ne bi hotel vkljub temu vzeti moje sestre k sebi na voz? Jaz bom šel peš za njim, celo tekel bom, če bo treba, da te ne zadržim niti eno uro . . .«

»Nočem na voz, brat,« je vzkliknila Nadja, »nočem! — Gospod, moj brat je slep!«

»Slep!« je ponovil mladi mož z ginjenim glasom.

»Tatari so ga oslepili z žarečo sabljo,« je odgovorila Nadja in stegnila roke, kakor bi hotela prositi usmiljenja.

»Oslepili z žarečo sabljo? O, ubogi očka! Peljem se v Krasnojarsk. Zakaj bi se torej ne usedel s svojo sestro v kubitko? Ako se malo stisnemo, bomo imeli vsi trije dovolj prostora. Moj pes se ne bo branil teči za vozom. Da pa varujem konja, vozim precej počasi.«

»Priatelj, kako ti je ime?« je vprašal Mihael Strogov.

»Nikolaj Pigasov.«

»Tega imena ne bom pozabil nikoli več,« je odgovoril Mihael Strogov.

»Dobro torej, stopi na voz, dragi, slepi očka! Tvoja sestra naj se usede zadaj poleg tebe, jaz pa bom sedel spredaj, da bom mogel paziti na konja. Zadaj je mehko brezovo lubje in ječmenova slama, sedela bosta kakor v gnezdu. Hajdi, Serko, umakni se!«

Pes je skočil na tla, ne da bi ga bilo treba siliti. Bil je sibirske pasme in srednje velikosti. Imel je dolgo dlako

in debelo, prijazno glavo ter je bil očividno zelo vdan svo-
jemu gospodarju.

Mihael Strogov in Nadja sta bila hipoma v kibitki. Mihael Strogov je stegoval svoje roke, kakor bi hotel seči Nikolaju Pigasovu v roko.

»Ali mi hočeš stisniti roko?« je vprašal Nikolaj. »Tu jo imaš, dragi očka. Stisni jo, kolikor ti drago!«

Kibitka se je začela premikati. Konj je kljusal le počasi naprej, ker ga Nikolaj ni nikoli udaril. Zaradi tega Mihael Strogov sicer ni pospešil svojega potovanja, toda Nadjo je obvaroval pred novimi napori.

Mladenka je bila tako utrujena, da jo je enakomerno premikanje kibitke takoj zazibalo v globoko spanje. Mihael Strogov in Nikolaj sta jo kolikor mogoče udobno položila na brezovo lubje. Sočutni mladi mož je bil popolnoma ginjen, Mihael Strogov pa se prav gotovo samo zato ni razjokal, ker mu je žareče jeklo posušilo zadnjo solzo!

»Kako je ljubka!« je dejal Nikolaj.

»Da,« je odgovoril Mihael Strogov.

»Takele punčke hočejo biti vedno močne in pogumne, očka, dasi so v resnici le šibke stvarce. Ali prihajata od daleč?«

»Od zelo daleč.«

»Revčka! — To te je moralo boleti, ko so ti izžigali oči!«

»Da,« je odgovoril Mihael Strogov in se obrnil kakor da bi hotel pogledati Nikolaja.

»Ali se nisi jokal?«

»Seveda sem se.«

»Tudi jaz bi se bil. Misliti na to, da človek ne bo več videl onih, ki jih ljubi! Toda končno je morda to tudi neka tolažba, da vsaj ti vidiš tebe.«

»Da, mogoče —. Povej mi, prijatelj,« je dejal Mihael Strogov, »ali me nisi še nikdar videl?«

»Tebe, očka? Nikdar!«

»Vprašam te zato, ker poznam tvoj glas.«

»Glej ga!« je dejal Nikolaj smehljaje se. »Moj glas pozna. Morda me vprašaš zato, da bi zvedel, odkod prihajam. O, takoj ti povem. Prihajam iz Kolivana.«

»Iz Kolivana?« je povzel Mihael Strogov. »Potem sem te videl ondi. Ali si bil na brzojavni postaji?«

»Tako je,« je odgovoril Nikolaj. »Stanoval sem tam kot uradnik.«

»In si ostal na svojem mestu do zadnjega trenutka?«

»Saj je bila moja dolžnost, da vztrajam do zadnjega.«

»Bilo je tistega dne, ko sta se Anglež in Francoz z rublji v rokah prepirala ob pregraji in je Anglež brzojavil prve vrstice iz sv. pisma?«

»To je mogoče, očka, vendar pa se tega ne spominjam.«

»Kaj? Tega se ne spominjaš?«

»Nikdar ne čitam zase brzojavk, ki jih odpošiljam. Ker jih ne smem vedeti, jih takoj pozabim,« je odgovoril Nikolaj Pigasov s posebno odločnim poudarkom.

Medtem se je kibitka pomikala polagoma naprej. Mihael Strogov je želel, da bi tekla hitreje. Toda Nikolaj in njegov konj sta bila vajena takega koraka; niti eden niti drugi bi se mu ne bil hotel odreči. Konj je hodil tri ure in počival eno uro — noč in dan. Med odmori se je konj pasel, potniki iz kibitke pa so jedli v družbi zvestega Serkota. Kibitka je imela najmanj za dvajset oseb zaloge in Nikolaj jo je dal velikodušno na razpolago svojima gostoma, ki ju je imel za brata in sestro.

Po enodnevnem počitku si je Nadja zopet nekoliko opomogla. Nikolaj je gledal na to, da ni pogrešala ničesar. Potovali so, dasi počasi, vendar kolikor toliko udobno in enakomerno. Včasih se je primerilo, da je Nikolaj med vožnjo ponoči zadremal; njegovo samozavestno smrčanje je pričalo, da je imel mirno vest. Ako bi bil kdo ob takih prilikah natančneje opazoval Mihaela Strogova, bi bil morda videl, kako je z roko poiskal vojke in priganjal konja k večji naglici v veliko začudenje Serkota, ki pa kljub temu ni rekel ničesar. Ko pa se je Nikolaj predramil, je začel konj takoj zopet krevsati po svoji navadi. Kibitka pa je vkljub predpisani hitrosti vendarle prevozila daljšo pot.

Tako so prevozili Išimsk, trge Išimskoje, Berikilskoje, Kiskoje, reko Marijinsk, trg enakega imena, Bogolovskoje in končno majhno reko Čulim, ki loči zapadno Sibirijo od vzhodne. Pot se je vila včasih čez neizmerne in nepregledne pustinje, včasih pa skoz goste in neskončne gozdove jelk. Potnikom se je zdelo, da jih ne bodo prevozili nikdar.

Vsa pokrajina je bila zapuščena in trgi skoraj popolnoma prazni. Kmetje so zbežali onstran Jeniseja, misleč, da bo morda široka reka zadržala Tatare.

23. avgusta je kibitka dospela v trg Ačinsk, ki je od Tomska oddaljen kakih 380 vrst. Do Krasnojarska je bilo še 120 vrst. Spotoma se ni pripetilo nič posebnega. Nikolaj, Mihael Strogov in Nadja so bili že šest dni skupaj in so ostali, kakršni so bili. Prvi je bil neomahljivo hladno-krven, druga dva pa nemirna, ker sta se bala trenutka, ko se bo treba ločiti od njunega tovariša.

Mihael Strogov je opazoval pokrajino, po kateri so se vozili, tako rekoč z očmi Nikolaja in mladenke. Drug za drugim sta mu opisovala kraje, mimo katerih se je vozila kibitka. Vedel je, kdaj je bil v gozdu in kdaj na planjavi, povedala sta mu, če je stala na stepi kaka kočica ali če se je kak Sibirec pojavil na obzorju. Nikolaj je bil neizčrpljiv. Govoril je rad in dasi je stvari razmotrival po svoje, ga je bilo vendar prijetno poslušati.

Nekega dne ga je Mihael Strogov vprašal po vremenu.

»O, prav lepo vreme je, očka,« je odgovoril Nikolaj. »Imamo pa tudi zadnje poletne dneve. Jesen v Sibiriji je kratka in kmalu bomo imeli prvi zimski mraz. Morda se bodo Tataři čez zimo utaborili?«

Mihael Strogov je dvomljivo zmajal z glavo.

»Ali ne verjameš, očka?« je dejal Nikolaj. »Misliš li, da bodo drli naprej proti Irkutsku?«

»Tega se bojim,« je odgovoril Mihael Strogov.

»Da . . . imaš prav. S seboj imajo človeka, ki jih ne bo pustil spotoma zamrzniti. Ali si že kaj slišal o Ivanu Ogarevu?«

»Da.«

»Ali veš, da je grdo, ako človek izda svojo domovino?«

»Da, to je grdo . . .,« je odgovoril Mihael Strogov, ki je hotel ostati popolnoma miren.

»Dragi očka,« je povzel Nikolaj, »zdi se mi, da si premalo razjarjen, ako se vpričo tebe govori o Ivanu Ogarevu. Vsakemu Rusu mora vzkipeti srce, kadar sliši to ime!«

»Verjemi mi, prijatelj, da ga sovražim bolj, kakor ga moreš ti kdaj sovražiti!« je odgovoril Mihael Strogov.

»To ni mogoče,« je dejal Nikolaj, »to ni mogoče. Ako mislim na Ivana Ogareva in na gorje, ki ga je povzročil naši sveti Rusiji, me zgrabi jeza in ako bi ga imel v rokah . . .«

»Ako bi ga imel v rokah, prijatelj? ...«

»Mislim, da bi ga zadavil!«

»Jaz pa vem, da bi ga!« je odgovoril mirno Mihael Strogov.

Sedmo poglavje.

Prehod čez Jenisej.

25. avgusta proti večeru je dospela kibitka tako daleč, da se je že videl Krasnojarsk. Potovanje od Tomska do sem je trajalo osem dni. Mihael Strogov se je trudil, kolikor je mogel, da bi potovali hitreje. Ker pa je Nikolaj le redkokdaj spal, ni mogel poganjati konja, ki bi bil v drugih rokah to pot lahko prevozil v 60 urah.

O Tatarih k sreči še ni bilo nobene sledi. Na poti, po kateri se je vozila kibitka, še ni bilo opaziti nobenega poizvedovavca. To je bilo samo po sebi nerazumljivo. Emirjeve čete so morale očitvidno imeti tehten vzrok, da niso neutegoma prodirale proti Irkutsku.

Tatarske čete so v resnici zadele na odpor. V jeni-sejski pokrajini so namreč nagloma sestavili nov ruski zbor, ki je hitel proti Tomsku, da si ga zopet osvoji, ako bi bilo mogoče. Toda bil je premajhen in se je moral umakniti pred združenimi četami emirja. Kan Feofar je tedaj zapovedoval buharskim, kokanskim in kunduškim vojakom, ki so šteli 250.000 mož. Proti tako močni vojski ruska vlada ni mogla postaviti zadostnih sil. Ker se vpad ni dal odbiti tako hitro, je imela tatarska vojska prosto pot proti Irkutsku.

Mihael Strogov ni vedel, da se je boj pri Tomsku vršil 22. avgusta. Zato emirjeve sprednje straže 25. avgusta še niso mogle priti do Krasnojarska.

Dasiravno pa Mihael Strogov ni mogel vedeti tega, kar se je zgodilo po njegovem odhodu, je vendarle vedel, da je Tatare prehitel za več dni. Zato je smel upati, da pride pred njimi v Irkutsk, ki je bil oddaljen samo še 850 vrst (900 km).

V Krasnojarsku, ki šteje približno 12.000 duš, je upal najti voz in konje. Ker se je namreč Nikolaj Pigasov hotel ustaviti v tem mestu, bi ga bilo vsekakor treba nadomestiti z drugim voznikom in kibitko zamenjati s hitrejšim vozom. Zato bi šel k carskemu namestniku, ki je bival v mestu, se mu izkazal, da je carski sel — kar bi mu ne bilo

težko — in ga prosil potrebnih sredstev. Prepričan je bil, da bi mu namestnik pomagal iz zadrege in bi tako v najkrajšem času dospel v Irkutsk. Samo vrlemu Nikolaju Pi-gasovu bi se še iskreno zahvalil in takoj odpotoval z Nadjo, ki je ni hotel zapustiti, dokler je ne bi izročil njenemu očetu.

Nikolaj pa je nameraval ostati v Krasnojarsku le, »če bi v mestu našel primeren posel«, kakor je dejal.

Zgledni uradnik, ki je na kolivanski postaji vzdržal do zadnje minute, se je hotel iznova ponuditi brzojavni upravi, da ga sprejme v službo, češ, da ne bi mogel prejemati plače, ki je ne bi zaslužil.

Ako ga ne bi potrebovali v Krasnojarsku, ki je bil skoraj gotovo še vedno brzojavno zvezan z Irkutskom, je nameraval iti ali na udinsko postajo ali pa celo v glavno mesto Sibirije. Tedaj bi potoval dalje z bratom in sestro in kdo bi jima mogel biti zanesljivejši vodnik in vdanejši prijatelj?

Kibitka je bila oddaljena pol vrste od Krasnojarska. Bilo je ob sedmih zvečer. Na desni in levi so stali ob cesti številni leseni križi. Na jasnem nebu so bili videti obrisi cerkvâ in hiš, sezidanih na visokem obrežju Jeniseja. Voda reke se je lesketala v zadnjih svetlobnih žarkih.

Kibitka se je ustavila.

»Kje smo, sestra?« je vprašal Mihael Strogov.

»Kvečjemu pol vrste od prvih hiš,« je odgovorila Nadja.

»Ali je mesto zaspalo?« je povzel Mihael Strogov.

»Slišati ni niti najmanjšega šuma.«

»Niti ene luči ne vidim, ki bi svetila v mraku, in nikjer dima, ki bi se dvigal proti nebu,« je dostavila Nadja.

»Čudno mesto!« je dejal Nikolaj. »Njegovi prebivalci so popolnoma tihi in legajo zgodaj spat!«

Mihaela Strogova je prevzela težka slutnja. Nadji še ni bil povedal, kako trdno je upal, da dobi v Krasnojarsku vsa za naglo potovanje potrebna sredstva. Silno se je bal, da mu to upanje ne bi še enkrat splavalo po vodi. Toda Nadja je uganila njegovo misel, četudi ni mogla razumeti, zakaj se njenemu tovarišu tako mudi v Irkutsk tudi še sedaj, ko je bil brez carjevega pisma. Pri neki priliki mu je to tudi omenila, toda Mihael Strogov ji je odgovoril kratko, rekoč:

»Prisegel sem, da pojdem v Irkutsk!«

Da spolni svojo nalogo, je moral v Krasnojarsku najti hiter voz.

»Priatelj, zakaj se ne peljemo dalje?« je vprašal Nikolaj.

»Ker se bojim, da se ne bi prebivalci zbudili od ropotanja mojega voza!«

In Nikolaj je nalahno udaril z bičem po konju in ga pognal naprej. Serko je nekolikokrat zalajal in kubitka je polagoma drdrala navzdol po cesti, ki je držala v Krasnojarsk.

Dve minuti pozneje je bila že na glavni cesti.

Krasnojarsk je bil zapuščen! Niti enega Atenca ni bilo več v »severnih Atenah«, kakor ga imenuje gospa de Bourbon-boulon. Po širokih in snažnih cestah ni dirjala niti ena kočija s krasno in dragoceno vprego. Po hodnikih pred veličastnimi in častitljivimi lesenimi hišami ni stopal niti en pešec. Po čudovitem parku sredi brezovega gozda, ki je segal tja do obrežja Jeniseja, se ni sprehajala niti ena odlična Sibirka, oblečena po zadnji pariški modi. Veliki zvon v stolnici je molčal in o pritrkavanju po zvonikih ni bilo ne duha ne sluha. Čudno! Rusko mesto — pa brez zvonjenja! In vendar je bilo tu vse popolnoma tiho. V mestu, v katerem je še pred kratkim vse vrelo in mrgolelo, ni bilo žive duše!

Zadnja brzjavka, ki je bila odposlana iz carjeve pisarne, preden je bila žica prerezana, je ukazala carskemu namestniku, posadki in vsem prebivalcem brez izjeme, da zapuste Krasnojarsk, vzemo s seboj, kar bi imelo količkaj vrednosti in bi moglo služiti Tatarom, ter zbežé v Irkutsk. Isto povelje so prejeli tudi prebivalci trgov v pokrajini. Moskovska vlada je hotela pred vpadniki napraviti puščavo. Četudi je ta ukaz spominjal nekoliko na Rostopšina, se vendar nihče ni niti za trenutek spotikal nad njim. Vsi so se mu pokorili in tako je Krasnojarsk ostal brez živega bitja!

Mihael Strogov, Nadja in Nikolaj so molče stopali po mestnih ulicah. Nehote se jih je lotila neka groza. Po mrtvem mestu so odmevali le njihovi koraki. Mihael Strogov sicer ni razodel svojih čuvstev, toda moral je biti besen na zlo usodo, ki ga je preganjala in ga še enkrat varala v njegovih nadah.

»Dobri Bog,« je vzkliknil Nikolaj, »v tej puščavi ne bom nikdar prejel svoje plače.«

»Prijatelj,« je dejala Nadja, »potovati boš moral z nama v Irkutsk!«

»Da, v resnici bo treba!« je odgovoril Nikolaj. »Brzovaj med Udinskom in Irkutskom mora biti še v redu in tam ... Dragi očka, ali se peljemo dalje?«

»Počakajmo do jutri!« je odgovoril Mihael Strogov.

»Imaš prav,« je dejal Nikolaj. »Ko se bomo vozili čez Jenisej, se bo moralo videti!«

»Videti!« je zamrmrala Nadja in mislila na svojega slepega tovariša.

Nikolaj jo je slišal. Obrnil se je k Mihaelu Strogovu in dejal:

»Oprosti, dragi očka! Tebi je, žal, vseeno: noč ali dan.«

»Ničesar si ne očitaj, prijatelj!« je odgovoril Mihael Strogov in z roko potegnil preko oči. »Dokler me boš vodil ti, vama ne bom odveč. Odpočij se torej nekoliko ur! Tudi Nadja naj se uleže! Jutri nas čaka naporen dan!«

Mihaelu Strogovu, Nadji in Nikolaju ni bilo treba dolgo iskati prenočišča. Prva hiša, ki so jo odprli, je bila prazna kakor vse druge. V njej so našli le nekoliko kupov suhega listja. Konj je moral biti zadovoljen s tako krmo, ker ni bilo boljše. Živeža pa je bilo v kubitki še vedno dovolj, tako da si je vsak lahko izbral, kolikor mu je bilo drago. Po večerji so pokleknili pred skromno podobo sv. Porodnice, ki je visela na zidu in jo je obsevala zadnja svetloba ugasujoče svetiljke. Nato sta se Nikolaj in mladenka ulegla in kmalu zaspala, Mihael Strogov pa je bdel, ker ni bil zaspan.

Drugi dan, 26. avgusta, se je še pred zoro kubitka peljala skoz brezov gozd proti bregu Jeniseja.

Mihael Strogov je bil v velikih skrbih. Kako bodo prišli čez reko, ako so prebivalci razbili vse ladje in brodove, da zadrže tatarski pohod? To je bilo zelo verjetno. Ker se je že večkrat vozil čez Jenisej, ga je poznal dobro. Vedel je, da je zelo širok in deroč v obeh strugah, ki si ju je izkopal med otoki. V navadnih razmerah ga prevozijo brodovi, ki so nalašč zgrajeni za prevoz potnikov, voz in konj, komaj v treh urah in le z velikim naporom dosežejo njegov desni breg. Ako ni ob reki nobenega broda, kako bo prišla kubitka z ene strani na drugo?

»In vendar pridem čez reko!« je ponavljal Mihael Strogov.

Začelo se je vprav daniti, ko je dospela kibitka na levi breg po enem izmed velikih drevoredov v parku. Na tem mestu je bil breg kakih sto čevljev višji od gladine Jeniseja. Bilo ga je torej lahko pregledati na veliko daljavo.

»Ali vidita kak brod?« je vprašal Mihael Strogov in je brez dvoma iz navade željno pogledoval z ene strani na drugo, kakor bi mogel sam kaj opaziti.

»Saj se komaj dani, brat,« je odgovorila Nadja. »Reko pokriva tako gosta megla, da ni mogoče zazreti vode.«

»Vendar pa slišim, kako šumi,« je dejal Mihael Strogov.

V resnici se je slišalo izpod najnižjih plasti megle zamolklo šumenje valov. Voda, ki ob tem letnem času zelo naraste, je morala biti silno deroča. Vsi trije so poslušali in čakali, da se razprši megleni zastor. Solnce se je naglo pomikalo iznad obzorja. Megla je začela kopneti v njegovih prvih žarkih.

»Kako je?« je vprašal zopet Mihael Strogov.

»Skozi meglo je že začela prodirati dnevna svetloba,« je odgovorila Nadja.

»Ali še ne vidiš gladine reke, sestra?«

»Še ne!«

»Potrpi malo, dragi očka!« je dejal Nikolaj. »Megla se bo kmalu razpršila. Glej, že piha veter, ki jo bo razgнал. Na visokih gričih onstran reke se že vidijo vrste dreves. Vse izginja! Vse beži! Zlati solnčni žarki srkajo gосто meglo! Ah, kako je to lepo, dragi moj slepec, in kako žalostno je, da ne moreš videti tega prizora!«

»Ali vidiš kako ladjo?« je vprašal Mihael Strogov.

»Nobene,« je odgovoril Nikolaj.

»Poglej dobro, prijatelj, ob obeh bregovih tako daleč, kakor peljejo tvoje oči! Kaka ladja, kak brod, samo kak čoln iz ljubja!«

Nikolaj in Nadja sta se oprijela zadnjih brez, ki so rastle ob bregu, in se sklonila nad vodo. Imela sta tako rekoč neomejen razgled na vse strani. Jenisej je na tem mestu širok več kot poldrugo vrsto in teče z velikansko hitrostjo po dveh različno širokih strugah. Med njima je več otokov, poraslih z jelšami, vrbami in topoli. Človeku se zdi, kakor bi videl v reki zasidrane zelene ladje. Na drugi strani reke se vrste visoki, z gozdovi porasli griči, ki so žareli v škrlatasti jutranji svetlobi. Nikolaj in Nadja sta pregledala reko navzgor in navzdol tako daleč, kakor so nesle njune oči.

Nikjer nobene ladje, ne na desni ne na levi strani, ne ob bregovih otokov! Ljudje so odpeljali ali pa razbili vse, kakor jim je bilo ukazano. Prav gotovo! Ako Tataři ne dobé za most na čolnih potrebnega gradiva od juga, potem se morajo na svojem pohodu proti Irkutsku zaradi neprehodnega Jeniseja zelo zakasnit.

»Spominjam se,« je dejal Mihael Strogov, »da je više gori pri zadnjih hišah v Krasnojarsku malo pristanišče, kjer se ustavljajo brodovi. Prijatelj, idimo ob reki navzgor in poglej, niso li tam pozabili kakega broda!«

Nikolaj je planil v označeno smer. Nadja je prišla Mihaela Strogova za roko in ga naglo vodila za njim.

Ako bi našel ladjo ali pa tudi le preprost čoln, ki bi mogel držati kibitko ali vsaj tiste, ki so se z njo pripeljali, bi se Mihael Strogov ne pomišljal niti en trenutek, ampak bi takoj poskusil priti čez reko.

Dvajset minut kesneje so prišli vsi trije do malega pristanišča, kjer so tik ob vodi stale zadnje hiše kot nekaka vasica pod Krasnojarskom.

Toda ob bregu ni bilo nobene ladje, nobenega čolna, prav nobene stvari, iz katere bi se dal napraviti plav, potreben za tri osebe.

Mihael Strogov je vprašal Nikolaja, kako je, in ta mu je odgovoril, da po njegovem mnenju ni mogoče priti čez reko.

»Pa se bomo le prepeljali!« je odgovoril Mihael Strogov.

Iskali so dalje. Brskali so po hišah, ki so bile prav tako zapuščene kakor vse v Krasnojarsku. Siromašne kočice, pri katerih je bilo treba samo vrata odriniti, so bile popolnoma prazne. Nikolaj je stikal po eni, Nadja je tekala po drugi, Mihael Strogov sam je vstopil tu in tam in skušal z roko otipati kako stvar, ki bi jo mogel uporabiti.

Nikolaj in mladenka sta zaman prebrskala vse kočice. Hotela sta že nehati, ko sta zaslišala, da ju kliče Mihael Strogov.

Oba sta hitela k bregu in opazila, da je Mihael Strogov sedel na pragu neke kočice.

»Pridita sem!« jima je zaklical.

Takoj sta bila pri njem in sta stopila z njim v kočico.

»Kaj je to?« je vprašal Mihael Strogov in z roko potipal različne predmete, ki so stali v neki shrambi.

»Mehovi,« je odgovoril Nikolaj. »Pri moji veri, šest jih je!«

»Ali so polni?«

»Da, polni kumisa. Prav, prav! Bomo vsaj spopolnili svojo zalogo.«

Kumis je okrepčujoča in celo opojna pijača, napravljena iz kobiljega ali velblodjega mleka. Nikolaj je mogel biti le vesel, da so jo iztaknili.

»Postavi enega na stran,« mu je dejal Mihael Strogov, »druge pa izprazni!«

»Takoj, dragi očka.«

»Mehovi nam bodo pomagali, da pridemo čez Jenisej.«

»In plav?«

»Za to bomo porabili kibitko, ki je dovolj lahka, da more plavati. Njo in konja bomo z mehovi držali nad vodo.«

»Dobro si jo pogodil, očka!« je vzkliknil Nikolaj. »Ako nam pomaga Bog, bomo srečno prišli na drugo stran, četudi ne v ravni črti, ker je reka zelo deroča.«

»Nič ne dé,« je odgovoril Mihael Strogov, »da le pridemo čez reko. Irkutsko cesto si bomo potem že znali poiskati.«

»Na delo!« je dejal Nikolaj, začel prazniti mehove in jih nositi h kibitki.

Prihranil je samo en s kumisom napolnjen meh, druge pa je napihnil z zrakom in jih skrbno zadrnil. Dva izmed njih je privezal na vsako stran konja, da bi ga držala na površju, druga dva pa na podnožek kibitke med sprednjima in zadnjima kolesoma, da bi laže plavala nad vodo.

To delo je kmalu izvršil.

»Ali se ne boš bala, Nadja?« je vprašal Mihael Strogov.

»Ne, dragi brat!« je odgovorila mladenka.

»In ti, prijatelj?«

»Jaz?« je vzkliknil Nikolaj. »Koliko časa že sanjam o tem, da bi kar na vozu plaval po vodi!«

Na onem mestu je bil breg sicer precej strm, a vendar pripraven, da spravijo kibitko v vodo. Konj jo je vlekel do vode in kmalu sta oba plavala na površju reke. Tudi Serko jo je pogumno rezal za vozom.

Potniki so se iz previdnosti sezuli in stali v kibitki. Zaradi mehov jim voda ni segala niti do gležnjev.

Mihael Strogov je prijel za vojke in po navodilih Nikolaja ravnal konja v poševni smeri. Posebno je pazil na

to, da konj od deročega toka ne bi preveč trpel in se utrudil. Dokler je kibitka plavala z vodnim tokom, je šlo vse po sreči in že čez nekoliko minut je krasnojarsko obrežje ostalo za njo. Obrnila se je proti severu in že tedaj se je dalo sklepati, da bo prišla na ono stran daleč pod mestom. Toda kaj za to?

Vkljub zasilnemu plavu bi bili prišli čez Jenisej brez posebnih težav, ako bi bil tok reke enakomeren. Toda po peneči se površini reke se je, žal, križalo več vrtincev. Mihael Strogov se je trudil, kolikor je mogel, da bi se jim izognil. Zaman. Vrtinci so kibitko nevzdržno gnali v enega izmed lijakov.

Nevarnost je bila velika. Voz se ni pomikal več v posevni smeri proti vzhodnemu obrežju, tudi ni več plaval s tokom, ampak se je vrtel z neznansko brzino in se nagibal proti središču vrtinca kakor jezdec na majhnem okroglem jahališču. Konj je komaj še molil glavo iz vode; vsak hip je bil v nevarnosti, da se zaduši v vrtincu. Tudi Serko je moral poiskati zavetja v kibitki.

Mihael Strogov je vedel, kaj se godi. Čutil je, da se vrti po krogu, ki se je polagoma zoževal in ki mu ni mogel uiti. Črhnal ni niti besedice. Želel je samo videti nevarnost, da bi se ji tem laže izognil. Nemogoče!

Tudi Nadja je molčala. Z rokami se je prijela za ogrodje kibitke, da ne bi padla, kajti voz se je vedno bolj in bolj nagibal proti središču lijaka.

Kaj pa Nikolaj? Ali se ni zavedal resnega položaja? Ali je bil tako brezčuten in malomaren, ali pa tako pogumen, da je preziral nevarnost? Ali mu je bilo življenje brez vrednosti in ga je imel kakor iztočani za »petdnevno bivanje v gostišču«, ki ga — hočeš nočeš — moraš zapustiti šesti dan? Bodi si kakorkoli, na njegovem smehljajočem se obrazu ni bilo videti nikake spremembe.

Kibitka je torej plavala v vrtincu in konju so pojemale zadnje moči. Mihael Strogov je hipoma vrgel s sebe obleko, ki bi ga mogla ovirati, in je planil v vodo. S krepko roko je zgrabil konja za uzdo in ga potegnil iz vrtinca. Kibitka je prišla zopet v pravi tok in se je z novo hitrostjo pomikala naprej.

»Hura!« je vzkliknil Nikolaj.

Kibitka je prevozila glavno strugo reke v dveh urah in je pristala k bregu enega izmed otokov kvečjemu šest vrst niže, kakor je odrinila.

Konj je potegnil voz na suho. Ko je pogumna žival počivala eno uro, so prevozili precej širok otok, porasel s košatimi in veličastnimi brezami, ter dospeli do manjše struge Jeniseja.

To strugo so prevozili laže. V njej ni bilo vrtincev, toda voda je drla po njej s tako silo, da je kibitka pristala pet vrst niže od izhodišča. V celem jo je torej voda zanesla enajst vrst.

Ker čez velike sibirskie reke še ni mostov, zelo ovirajo promet med posameznimi kraji. Za Mihaela Strogova so bile vse več ali manj usodne. Na Irlišu so Tataři napadli plav, na katerem se je vozil z Nadjo. Na Obu je njegovega konja zadela sovražna krogla in le čudežno je ubežal konjenikom, ki so ga zasledovali. Skratka: najmanj nesrečen je bil zanj še prehod čez Jenisej.

»Vse to bi bilo mnogo manj prijetno,« je dejal Nikolaj in si mel zadovoljno roke, ko je stopil na desni breg reke, »ako bi ne bilo tako težavno!«

»Kar je bilo za nas samo težavno, prijatelj,« je odgovoril Mihael Strogov, »bo morda za Tataře nemogoče!«

Osmo poglavje.

Zajec prekriža pot.

Mihael Strogov je mogel končno upati, da ima do Irkutska prosto pot, ker je prehitel Tataře, ki so se mudili v Tomsku. Ko bi emirjeva vojska dospela v Krasnojarsk, bi v zapuščenem mestu ne našla prav nobene ladje, da bi se mogla prepeljati na drugo stran Jeniseja. Zaradi tega bi se zakasnila zopet za nekaj dni, kajti le z največjim trdom bi mogli premostiti reko in priti na drugi breg.

Carski sel se je od trenutka, ko se je srečal z Ivanom Ogarevim v Omsku, tedaj prvič čutil bolj mirnega, ker je smel upati, da ga na potu do cilja ne bo zadrževala nobena nova ovira.

Kibitka je prevozila v poševni smeri proti jugovzhodu kakih petnajst vrst in prišla zopet na dolgo cesto, ki je držala čez stepo.

Glavna sibirska cesta je, kakor se splošno sodi, vprav med Krasnojarskom in Irkutskom najboljša. Po ravnih in gladkih tleh teko vozovi mirneje in pred pekočim solncem varuje potnike gosta senca smrekovih in cedrovih gozdov,

ki rasto ob cesti in se raztezajo do sto vrst daleč. Tu ni več stepe, ki bi segala v neizmerno daljavo, in bi se obzorje stikalo z nebom v velikanskem krogu. Ta sicer bogata dežela je bila tedaj prazna. Vsepovsod zapuščeni trgi in vasi. Nikjer sibirskih kmetov, po večini z značilnimi slovanskimi potezami na obrazu. To je bila puščava, in sicer zato, ker je tako velel carjev ukaz!

Vreme je bilo lepo. Zrak se je ponoči že toliko ohladil, da ga je podnevi solnce le težko ogrelo. Bližali so se pač prvi septembrski dnevi in solnčni lok nad obzorjem se je vidno krajšal. V teh precej severnih krajih je jesen zelo kratka, četudi ne segajo čez 55. vzporednik, ki drži skoz Edinburg in Kodanj. Včasih tu nastopi zima celo kar neposredno za poletjem. In te prezgodnje sibirske zime so zelo hude. Večkrat se primeri, da živo srebro v toplomeru zmrzne, to se pravi, da mraz doseže skoraj 42 stopinj pod ničlo. Povprečne temperature 20 stopinj pod ničlo so ljudje popolnoma navajeni.

Vreme je bilo torej za potnike ugodno. Bilo ni ne viharo ne deževno. Vročina je bila zmerna, noči pa hladne. Nadja in Mihael Strogov sta bila zdrava in sta polagoma pozabila na svoje prejšnje napore.

Nikolaj Pigasov še nikoli ni bil tako dobre volje. Vožnja mu je bila za sprehod in prijeten izlet. Kot uradnik brez službe bi svojih počitnic ne bil mogel porabiti bolje.

»To je gotovo prijetnejše,« se je šalil, »kakor pa po dvanajst ur na dan čepeti na stolu in pritiskati na brzojavno tipalo.«

Medtem je Mihael Strogov pregovoril Nikolaja, da je začel voziti hitreje. Zaupno mu je namreč povedal, da z Nadjo potujeta k očetu, ki biva v Irkutsku v pregnanstvu, in da se jima zelo mudi. Konja je seveda treba varovati, ker bi ga skoraj gotovo ne bilo mogoče zamenjati z drugim. Ako pa bi n. pr. počival vsakih petnajst vrst, bi lahko vsak dan prevozil šestdeset vrst, saj je močan in že po pasmi sposoben za večje napore. Tečne paše pa tudi ne pogrēša, ker vsepovsod ob potu raste gosta in velika trava.

Takim in enakim razlogom Mihaela Strogova se Nikolaj ni mogel ustavljati. Usoda mlade dvojice, ki je šla prostovoljno za svojim očetom v pregnanstvo, ga je popolnoma prevzela. Nobena stvar se mu ni zdela tako ganljiva. Smehlja se je dejal Nadji:

»Dobri Bog! Kako vesel bo pač gospod Korpanov, ko bodo vaju zagledale njegove oči, ko vaju bo objel s svojimi rokami! Ako pojdem z vama v Irkutsk — kar je sedaj zelo verjetno —, kajne da mi bosta dovolila, da vidim to veselo svidenje?«

Nato pa se je udaril po čelu:

»Ah, kakšna žalost, ko bo opazil, da je njegov nesrečni sin slep! Da, na tem svetu res ni veselja brez žalosti!«

Kibitka pa je tekla hitreje in je po računih Mihaela Strogova prevozila vsako uro 10 do 12 vrst.

28. avgusta so se vozili skozi trg Balajsk, ki je od Krasnojarska oddaljen kakih 80 vrst, in 29. avgusta skozi Ribinsk, kakih 40 vrst dalje od Balajska.

Drugi dan so prevozili zopet 35 vrst in dospeli v večji kraj Kansk ob majhni reki enakega imena, ki izvira v sajanskem pogorju in se izliva v Jenisej. Kansk je majhno in neznatno mesto. Njegove lesene hiše pa so slikovito razvrščene okrog velikega trga s stolnico, iznad katere se vzdiguje veličasten zvonik. Njegov pozlačeni križ se je lesketal v solnčnih žarkih.

Hiše prazne, cerkev zapuščena. Nikogar na pošti, nikogar v gostilni. V hlevih nikjer nobenega konja. Na stepi nobene domače živali. Povelje moskovske vlade se je izvršilo do pičice natanko. Ljudje so vse ali odpeljali ali pa uničili.

Ko so se odpeljali iz Kanska, je Mihael Strogov povedal Nadji in Nikolaju, da bodo pred Irkutskom prišli samo še v eno kolikor toliko važno mesto, t. j. v Nižnji Udinsk. Nikolaju je bilo mesto znano, ker je bila v njem brzojavna postaja. Ako bi bil tudi Nižnji Udinsk zapuščen kakor Kansk, potem bi moral iti prav v glavno mesto vzhodne Sibiriije, da si poišče primerne službe.

Kibitka je prebredla brez kake posebne nezgode malo rečico, ki seče cesto onstran Kanska. Med Jenisejem in njegovim velikim pritokom Angaro, ki teče mimo Irkutska, ni bilo razen Dinke nobene večje reke, ki bi jih mogla na potu resno zadrževati.

Od Kanska do naslednjega trga je bilo približno kakih 130 vrst. Samo po sebi je umevno, da so se vestno držali dogovorjenih odmorov.

»Konj bi se sicer lahko upravičeno pritoževal,« je menil Nikolaj. Z zvesto živaljo so se tako rekoč pogodili,

da bo počivala vsakih petnajst vrst. Pogodbe pa se je treba držati, četudi jo skleneš z živaljo.

Kibitka je prebredla majhno reko Birjuso in prišla 4. septembra zjutraj v Birjusinsk.

Tu se je Nikolaju posrečilo, da je spopolnil zalogo jedil v kibitki, ki se je začela polagoma krčiti. V neki peči namreč je izvohal dvanajstorico mastnih pogač in dokaj na vodi kuhanega riža. Vse to jim je prišlo prav kakor kumis, ki ga je bil v Krasnojarsku spravil v kibitko.

Počivali so dalje kakor navadno in se odpeljali naprej 5. septembra popoldne. Do Irkutska je bilo samo še 500 vrst. O tatarskih sprednjih stražah odzadaj še ni bilo ne duha ne sluha. Mihael Strogov je torej upravičeno mislil, da bo potoval brez ovir in bo v osmih ali kvečjemu v desetih dneh stopil pred velikega kneza.

Komaj so zapustili Birjusinsk, kar je kakih trideset korakov pred kibitko skočil zajec čez pot.

»Oh!« je zastokal Nikolaj.

»Kaj ti je, prijatelj?« ga je naglo vprašal Mihael Strogov kot slepec, ki ga preplaši vsaka stvar.

»Ali nisi videl?« ... je dejal Nikolaj, ki se mu je smehtljajoči obraz hipoma pomračil.

Nato je dostavil:

»Ah ne, ti nisi mogel videti! Tvoja sreča, dragi očka!«

»Jaz tudi nisem ničesar videla,« je dejala Nadja.

»Tem bolje, tem bolje! Toda jaz ... sem videl!«

»Kaj pa?« je vprašal Mihael Strogov.

»Zajca, ki je prekrizal našo pot!« je odgovoril Nikolaj.

Ako zajec pred potnikom prekriza cesto, misli preprosto rusko ljudstvo, da to pomeni bližnjo nesrečo.

Nikolaj, ki je bil praznoveren kakor večina Rusov, je ustavil kibitko.

Mihael Strogov je vedel, zakaj se je njegov tovariš obotavljal, četudi se ni z njim strinjal glede zajcev, ki skačejo čez pot. Da bi ga pomiril, je dejal:

»Nikar se ne boj, prijatelj!«

»Tebi in tvoji sestri se ni treba bati, dragi očka, pač pa meni!« je odgovoril Nikolaj.

Nato je dodal:

»Kaj hočeš? To je usoda!«

In pognal je konja v tek.

Vkljub nesrečnemu znamenju je dan minul brez nezgode.

Drugi dan, 6. septembra, opoldne se je kibitka ustavila v trgu Alzalevsku, ki je bil prav tako zapuščen kakor vsa bližnja okolica.

Tu je našla Nadja pred pragom neke hiše dva močna noža, kakršne rabijo sibirski lovci. Enega je dala Mihaelu Strogovu, ki ga je skril pod obleko, drugega pa je obdržala zase.

Kibitka je imela do Nižnjega Udinska samo še 75 vrst.

Zadnja dva dni Nikolaj ni bil nič več dobre volje. Slabo znamenje ga je potrla bolj, kakor bi bil človek pričakoval. Dasiravno dotlej nikoli ni mogel molčati niti eno uro, je bil včasih tako čemer in molčeč, da ga je Nadja komaj nekoliko razvedrila. Vse njegovo vedenje je kazalo, da je bil v resnici nekoliko zmešan. Ta pojav je pri prebivalcih severnih krajev lahko umljiv, saj so njihovi praznovorni predniki ustvarili posebno bajeslovje.

Od Jekaterinburga teče irkutska cesta skoraj vzporedno s 55. stopinjo severne širine, za Birjusinskom pa se obrne proti jugovzhodu, tako da poševno seče 100. poldnevnik. Drži se najkrajše črte do glavnega mesta vzhodne Sibirijske čez zadnje obronke sajanskega pogorja. Te gore same so le stranska veja velikega altajskega gorovja, ki se vidi 200 vrst daleč.

Kibitka je torej tekla po tej cesti. Da, tekla! Videlo se je, da se Nikolaju konj ni smilil nič več in da se je njemu samemu mudilo. Dasi je bil popolnoma ravnodušen, je vendarle nekoliko veroval v usodo in je mislil, da bi bil docela varen šele za irkutskim obzidjem. Mnogo Rusov bi bilo mislilo enako in marsikateri bi bil obrnil konja in se peljal nazaj, ako bi bil pred njim zajec skočil čez pot.

Vse, kar je opazil Nikolaj in o čemer se je prepričala tudi Nadja, je kazalo na to, da se vrsta preskušanj zanje še ni končala.

Od Krasnojarska dalje na pokrajini ni bilo videti posebnih sprememb. Tu pa so v gozdovih že opazili sledi ognja in sekire. Travniki, ki so se raztezali ob obeh straneh ceste, so bili pomendrani. Jasno je bilo, da je šla mimo močna vojaška četa.

Trideset vrst pred Nižnjim Udinskom pa je bilo razdejanje takšno, kakršnega so bili zmožni samo Tatari.

Videli so polja, ki so jih poteptala konjska kopita, in gozdove, ki jih je podrla sekira. Posamezne hiše, ki so stale tu in tam ob cesti, niso bile samo prazne, ampak tudi

deloma porušene in deloma požgane. Sledi krogel so se videle na njihovih stenah.

Lahko si mislimo, kako je vse to vznemirjalo Mihaela Strogova. Nič več ni mogel dvomiti o tem, da se je po cesti nedavno pomikal tatarski oddelek.

Emirjevi vojaki ga niso mogli prehiteti, ker bi jih bil sicer moral opaziti. Kdo so bili torej ti novi vpadniki in po kateri poti so prišli čez stepo na irkutsko cesto? Ali bo naletel na nove sovražnike?

Mihael Strogov svoje bojazni ni razodel ne Nadji ne Nikolaju, da ju ne bi še bolj preplašil. Odločil se je, da potuje dalje, dokler ga ne bi ustavila kaka nepremagljiva ovira. Tedaj bi že pogodil, kaj bi bilo treba ukreniti.

Naslednji dan je bilo vedno bolj očitno, da se je pred njimi pomikala številna konjenica in pehota. Nad obzorjem se je tu in tam valil gost dim. Kibitka se je oprezno vozila dalje.

V zapuščenih trgih so bile nekatere hiše še v plamenu; gotovo še niso gorele 24 ur.

8. septembra se je kibitka hipoma ustavila. Konj se je branil, iti naprej. Serko je začel žalostno zavijati.

»Kaj pa je?« je vprašal Mihael Strogov.

»Mrlič!« je odgovoril Nikolaj in skočil s kibitke na tla.

Mrtvec je bil strašno razmesarjen in že mrzel sibirski kmet.

Nikolaj se je prekrizal. Z Mihaelom Strogovim sta mrliča prenesla kraj ceste. Nikolaj ga je hotel spodobno ali vsaj dovolj globoko zagrebsti, da bi roparice, ki se potikajo po stepi, ne raztrgale njegovih revnih ostankov. Mihael Strogov mu ni dovolil toliko odmora.

»Hitimo dalje, prijatelj, naprej!« mu je zaklical. »Zamuditi se ne smemo niti eno uro!«

In kibitka se je začela pomikati dalje.

Ako bi bil Nikolaj hotel pokopati vse mrliča, ki so ležali od tu naprej na glavni sibirski cesti, bi svoji nalogi ne bil mogel biti kos. Ko so se bližali Nižnjemu Udinsku, so po cesti mestoma ležali kar celi kupi mrličev.

Vkljub temu so se morali držati te poti toliko časa, dokler se ne bi prepričali, da ne smejo dalje, ako nočejo priti vpadnikom v roke. Ostali so torej na cesti, četudi je bila vsaka vas, skozi katero so se peljali, bolj opustošena in porušena. Vsa ta sela, katerih imena kažejo, da so jih ustanovili poljski pregnanci, so bila strašno razdejana in

izropana. Kri nedolžnih žrtev se niti še strdila ni. Kako je prišlo do tako strašnega krvolitja, nihče ni mogel povedati, ker ni bilo nikjer najti žive duše.

Istege dne proti četrti uri zvečer je Nikolaj na obzorju zapazil visoke zvonike nižnjejudinskih cerkvâ. Zaviti so bili v gosto, nekakšnim oblakom podobno meglo.

Nikolaj in Nadja sta natančno pregledala vso okolico in Mihaelu Strogovu sporočila svoje vtise. Treba se je bilo odločiti. Ako bi bilo mesto prazno, bi se mogli skozenj peljati brez nevarnosti, ako pa bi bili v njem Tataři, bi se mu morali izogniti.

»Peljimo se previdno dalje!« je dejal Mihael Strogov. Prevozili so še eno vrsto.

»To niso oblaki, ampak to je dim!« je vzkliknila Nadja. »Dragi brat, v mestu goril!«

To je bilo, žal, vedno bolj očito. Med dimom so se že prikazovali ognjeni zublji. Proti nebu se je valil vedno gostejši dim. Nikjer pa ni bilo opaziti kakega begunca. Verjetno je bilo torej, da so požigavci mesto našli prazno in so ga zato zapalili. Ali so ti zločinci bili Tataři? Morda pa so ga zažgali Rusi na povelje velikega kneza? Ali je carska vlada hotela, da od Krasnojarska dalje emirjeva vojska ne najde drugega kot prazna mesta, trge in vasi? Kaj naj stori Mihael Strogov? Ali naj se ustavi, ali naj nadaljuje svojo pot?

Odločiti se ni mogel. Resno je pretehtal vse razloge, ki so bili za in proti, in mislil, da Tatarom ne sme priti drugič v roke, naj bi bilo potovanje po stepi, kjer ni nobene poti, še tako težavno. Svetoval je torej Nikolaju, naj krene s ceste in se le v skrajni sili povrne nanjo šele onstran Nižnjega Udinska. V tem je nenadoma na desni strani počil strel. Krogla je zažvižgala in konj, ki je bil vprežen v kibitko, se je smrtno zadet zgrudil na tla.

Istočasno je kakih dvanajst jezdecev planilo na cesto in obkolilo kibitko. Zgrabili so Mihaela Strogova, Nadjo in Nikolaja, preden so se zavedli, in jih naglo odvedli proti Nižnjemu Udinsku.

Nepričakovani napad ni spravil Mihaela Strogova iz ravnotežja. Ker svojih sovražnikov ni videl, niti ni mislil na to, da bi se branil. A tudi sicer bi tega ne bil poskušal. To bi pomenilo toliko, kot siliti v smrt. Ker pa ni mogel videti, je skušal vsaj poslušati, kaj so napadalci govorili med seboj.

Po njihovem jeziku je spoznal, da so Tatari. Iz njihovih pogovorov pa je posnel, da spadajo k sprednji straži tatarske vojske.

Iz odlomkov, ki jih je Mihael Strogov slišal takrat in pozneje, se je dalo ugotoviti sledeče:

Vojaki, ki so ga napadli, niso spadali k vojski kana Feofarja, ki se je mudil še onstran Jeniseja, ampak k tretjemu oddelku, ki je bil sestavljen predvsem iz kokanskih in kunduških Tatarov in ki se je imel v kratkem združiti z njegovo vojsko v irkutski okolici.

Da se posreči vpad v vzhodne pokrajine, je po nasvetu Ivana Ogareva ta oddelek vdrl v semipalatinsko pokrajino in se južno od Balkaškega jezera pomikal dalje ob vznožju altajskega pogorja. Vodil ga je neki častnik kunduškega kana. Ropajoč in požigajoč je došel do zgornjega Jeniseja. Ta častnik je slutil že vnaprej, da bodo umikajoči se Rusi v Krasnojarsku uničili vse brodeve, kakor jim je bilo ukazano. Zato je poslal znatno število ladij po reki navzdol, da bi jih kan Feofar mogel porabiti za prevoz ali pa kot gradivo za most na čolnih. Nato se je s svojim oddelkom obrnil po dolini Jeniseja navzdol in prišel na irkutsko cesto blizu Alzalevska. Od tega malega mesta dalje je bilo vedno več strahovitih razvalin, ki predvsem označujejo pohod tatarske vojske. Nižnji Udinsk je zadela ista usoda. Tatari, ki jih je bilo okoli 50.000 mož, so ga bili že zapustili in odšli, da zavzemo prve postojanke pred Irkutskom. V najkrajšem času bi jim imele slediti tudi emirjeve čete.

Tak je bil položaj v tem trenutku — izredno resen za ta popolnoma osamljeni del vzhodne Sibirije in za maloštevilno posadko v njenem glavnem mestu.

Mihael Strogov je torej zvedel, da je pred Irkutsk odšel tretji oddelek Tatarov, ki naj bi se v kratkem združil z glavno tatarsko vojsko, ki sta ji poveljevala emir in Ivan Ogarev. Obleganje in zavzetje Irkutska je bilo potemtakem samo še vprašanje časa — morda zelo kratkega časa.

Lahko je umeti, kakšne misli so se Mihaelu Strogovu podile po glavi!

Kdo bi se čudil, ako bi mu bil upadel pogum in bi bil obupal? Toda ne! Njegove ustnice so venomer ponavljale samo besede:

»Vkljub temu bom prišel!«

Pol ure po napadu tatarskih konjenikov so prišli Mihael Strogov, Nikolaj in Nadja v Nižnji Udinsk. Zvesti pes je šel od daleč za njimi. Tatarji pa jih niso hoteli pustiti v mestu, ki je gorelo in ki so ga zapuščali že zadnji maroderji. Porinili so jih na konje in z njimi naglo odjezdili naprej. Nikolaj je bil hladnokrven kakor vedno, Nadja pa je neomajno zaupala v Mihaela Strogova, ki je bil navidezno brezbrizen, v resnici pa vedno pripravljen, da o prvi priliki zbeži.

Tatarji so kmalu opazili, da je bil eden izmed njihovih ujetnikov slep. Prirojena podivjanost jih je gnala tako daleč, da so se hoteli iz reveža celo norčevati. Jahali so hitro. Ker je Mihael Strogov moral svojega konja voditi sam, je večkrat skočil v stran in napravljal zmešnjavo med oddelkom. Zato so vojaki nad revežem rohneli in divjali tako sirovo, da je Nadji krvavelo srce in je v Nikolaju vse kipelo od jeze. Toda kaj naj bi storila? Tatarskega jezika nista umela, njuno pomoč pa so divjaki neusmiljeno zavračali.

Kmalu so ti docela podivjani ljudje prišli še na drugo misel. Konja, ki ga je jahal Mihael Strogov, so zamenjali z drugim, ki je bil slep. Povod temu je dal neki jezdec, ki je dejal tako glasno, da ga je slišal tudi Mihael Strogov:

»Morda pa ta Rus vendarle ni slep!«

To se je zgodilo kakih 60 vrst za Nižnjim Udinskom, med trgomata Tatanom in Šibarlinskim. Mihaela Strogova so posadili torej na slepega konja in mu porogljivo stisnili uzdo v roko. Nato so konja z biči, kamenjem in vpitjem pognali v skok.

Ker slepec slepca ni mogel držati v pravi smeri, se je uboga žival zdaj zaletela v kako drevo, zdaj zopet skočila s ceste v jarek. Konj in jezdec sta bila v veliki nevarnosti.

Mihael Strogov ni prav nič ugovarjal. Iz njegovih ust ni bilo slišati niti najmanjše tožbe. Ako mu je konj padel, je čakal mirno, da bi ga vzdignili. Res so ga spravili pokonci in kruta igra se je pričela iznova.

Zaradi takega nečloveškega ravnanja se Nikolaj ni mogel nič več premagovati. Hotel je pomagati svojemu tovarišu, toda divjaki so ga ustavili in pretepli.

Ta igra bi se bila gotovo nadaljevala v veliko veselje sirovih Tatarov, ako bi je ne bil končal še žalostnejši dogodek.

Dne 10. septembra se je slepi konj zopet splašil in se obrnil naravnost proti 30 do 40 čevljev globoki zaseki, ki ni bila daleč od ceste. Nikolaj je hotel skočiti za njim, toda siroveži so ga siloma zadržali. Ker konja ni nihče vodil, je planil z jezdecem vred v globino.

Nadja in Nikolaj sta prestrašena zavpila ... Prepričana sta bila, da se je njun tovariš ubil!

Šli so ga iskat. Mihael Strogov je k sreči še pravočasno skočil s sedla in ni bil niti ranjen. Uboga žival pa si je zlomila dve nogi in ni bila več za rabo.

Tatari je niso hoteli niti ustreliti, ampak so jo pustili kar v zaseki, da ondi žalostno pogine. Mihaela Strogova pa so privezali za sedlo nekega vojaka, da je moral iti peš za oddelkom.

Tudi sedaj nobene tožbe, nobenega ugovora. Stopal je tako naglo, da ni prav nič natezal vrvi, s katero je bil privezan. Bil je pač »mož iz jekla«, kakor ga je imenoval general Kisov, ko je o njem govoril s carjem.

Drugi dan, 11. septembra, je oddelek jahal skozi trg Šibarlinskoje.

Tedaj se je pripetilo nekaj, kar je imelo zelo žalostne posledice.

Prišla je noč. Tatarski konjeniki so se ustavili in se več ali manj opili. Pripravljali so se vprav za odhod.

Da so razuzdani vojaki dotlej z Nadjo ravnali obzirno in celo spoštljivo, je bil tako rekoč pravi čudež. Tedaj pa se je eden izmed njih spozabil in jo je napadel.

Mihael Strogov ni mogel videti napadalca in njegove nakane, toda Nikolaj ga je videl namesto njega.

Ne da bi se količkaj pomišljal ali si bil svest svojega dejanja, se je mirno obrnil naravnost proti osuplemu vojaku, zagrabil samokres, ki je visel ob njegovem sedlu, in mu pognal kroglo naravnost v srce.

Častnik, ki je poveljeval oddelku, je takoj prihitel na kraj nesreče. Konjeniki so hoteli ubogega Nikolaja raztrgati na kose. Častnik pa je to preprečil in ukazal, naj ga zvežejo in posade na njegovega konja. Nato so skokoma oddirjali naprej.

Vrv, s katero je bil Mihael Strogov privezan za sedlo in ki jo je bil že precej pregrizel, se je takoj utrgala, ko se je konj nenadoma pognal v skok. Napol pijani jezdec tega ni opazil in je brezskrbno dirjal naprej.

Mihael Strogov in Nadja sta ostala na cesti — sama.

Deveto poglavje.

Na stepi.

Mihael Strogov in Nadja sta bila zopet svobodna kakor tedaj, ko sta se vozila iz Perma do reke Irtiša. Toda tedanje razmere so bile povsem drugačne. Vozila sta se v taratajki naglo in udobno, ker sta pogostokrat izmenjavala vprego in so bile poštna postaje z vsem bogato preskrbljene. Sedaj pa sta morala hoditi peš, ker ni bilo nikjer nobenega voza, in brez vseh sredstev, tako da si nista mogla preskrbeti niti najpotrebnejših stvari za življenje. Tako sta morala prehoditi še 400 vrst. In navsezadnje: Mihael Strogov je mogel videti le z očmi svoje spremlevavke.

Prijatelja, ki sta ga slučajno našla, sta izgubila v najžalostnejših okoliščinah.

Mihael Strogov se je sesedel kraj ceste. Nadja je stala poleg njega in čakala, kdaj ji bo dejal, naj gresta dalje.

Bilo je ob desetih zvečer. Solnce je zašlo že pred polčetrto uro. Videti ni bilo nikjer nobene hiše, nobene koč. Zadnji Tataři so se izgubljali v daljavi. Mihael Strogov in Nadja sta ostala popolnoma sama.

»Kaj bodo storili z najinim prijateljem?« je vzkliknila mladenka. »Uboži Nikolaj! Kolika nesreča zanj, da naju je pobral na cesti!«

Mihael Strogov ni odgovoril ničesar.

»Mihael,« je povzela Nadja, »ali ne veš, da te je branil, ko so se Tataři igrali s teboj, in da je zame tvegäl svoje življenje?«

Mihael Strogov je še vedno molčäl. Glavo si je oprl na roke in se ni premaknil. Kaj je premišljeval? Morda pa Nadje niti slišal ni!

Pač. Slišal jo je. Ko ga je mladenka vprašala:

»Kam naj te peljem, Mihael?«

ji je takoj odgovoril:

»V Irkutsk!«

»Po glavni cesti?«

»Da, Nadja.«

Mihael Strogov se je držäl svoje prisege. Priti je hotel na cilj, naj velja, kar hoče. Ker je bila glavna cesta najkrajša pot do njega, je hotel potovati po njej, dokler se ne bi za njim pojavila sprednja straža kana Feofarja.

Nadja je prišla Mihaela Strogova za roko in se z njim napotila dalje.

Do drugega dne zjutraj, 12. septembra, sta prehodila dvajset vrst in se nekoliko ustavila v trgu Tulunovskem. Kraj je bil požgan in zapuščen. Nadja je iskala vso noč, da bi kje na cesti zagledala Nikolajevo truplo. Zaman je preiskala vse razvaline in pogledala vsakega mrliča. Dolej se je zdelo, da so Nikolaju prizanesli. Morda pa so mu namenili kako še bolj kruto kazen v irkutskem taborišču?

Nadja in njen tovariš sta bila strašno lačna. Kolika sreča, da je mladenka v neki hiši našla nekoliko suhega mesa in več kosov »suharja«, t. j. v peči posušenega kruha, ki ostane dolgo časa užiten in redilen. Vse to sta vzela s seboj in se tako preskrbela s hrano za več dni. Vode pa tudi nista pogrešala, ker pokrajino namakajo neštevilni potoki, ki se izlivajo v Angaro.

Odpravila sta se dalje. Mihael Strogov je stopal varno in zadrževal korake samo zaradi svoje spremljevalke. Nadja ni hotela zaostajati, ampak se je silila, da ga dohaja. K sreči njen tovariš ni mogel videti, kako strašno je bila utrujena.

Toda Mihael Strogov je to čutil.

»Ubogi otrok! Pošle so ti zadnje moči!« je ponavljal od časa do časa.

»Saj ni res!« je odgovarjala Nadja.

»Ko ne boš mogla več hoditi, te bom nesel, Nadja.«

»Da, Mihael.«

Istege dne sta morala prebresti majhno rečico Oko. Ker ni bila globoka, sta prišla brez težave na drugo stran.

Nebo je bilo oblačno in vročina znosna. Bati pa se je bilo, da ne bi začelo deževati, kar bi še povečalo njuno trpljenje. Včasih se je ulila ploha, ki pa ni trajala dolgo.

Nadja je Mihaela Strogova vedno držala za roko in se ozirala naprej in nazaj. Govorila sta le malo. Podnevi sta se ustavila dvakrat, ponoči pa sta počivala šest ur. V nekaterih kočah je Nadja iztaknila še nekaj ovčjega mesa, ki je v teh krajih tako vsakdanje, da funt ne stane več kakor poltretjo kopejko.

Mihael Strogov je morda še vedno upal, da se bo našla kaka tovarna žival. Toda v vsej pokrajini ni bilo niti enega konja ali velbloda. Vse so pobili ali pa ugrabili. Ostalo mu ni drugega, kakor da neizmerno stepto prehodi peš,

Sledi za tretjim tatarskim oddelkom, ki se je obrnil proti Irkutsku, je bilo dovolj. Tu kakšen poginul konj, tam zopet kak razbit voz. Tudi trupla nesrečnih Sibircev so tu in tam ležala po cesti, zlasti v bližini vasi. Nadja se je vsa tresla od groze, toda premagovala se je in pogledala vsakega mrliča! . . .

Skratka, nevarnost ni pretila spredaj, ampak zadaj. Sprednja straža glavne emirjeve vojske, ki jo je vodil Ivan Ogarev, se je mogla prikazati vsak trenutek. Ladje, ki so jih odposlali po Jeniseju navzdol, so morale biti že v Krasnojarsku. Vpadniki so se torej lahko prepeljali čez reko in so imeli prosto pot pred seboj. Na to niti misliti ni bilo, da bi jih med Krasnojarskom in Irkutskom ustavil kak ruski zbor. Mihael Strogov je torej upravičeno pričakoval, da se bodo tatarski poizvedovavci kmalu pojavili za njim.

Kadarkoli sta se ustavila, je stopila Nadja na kako višino in se ozirala proti zahodu, ne bi li kje opazila oblakov prahu, ki bi naznanjali, da se bliža oddelek konjenikov.

Nato sta se odpravila dalje. Kadar je Mihael Strogov začutil, da uboga Nadja peša od utrujenosti, je začel hoditi počasneje. Govorila sta le malo in samo o Nikolaju. Mladenka se je spominjala vsega, kar jima je storil ta dobri tovariš izza nekaterih dni.

Mihael Strogov je skušal Nadji odgovarjati tako, da je ne bi spravil ob zadnjo nado, čeprav je bil sam zase trdno prepričan, da se nesrečnež ne bo izognil gotovi smrti.

Nekega dne je Mihael Strogov dejal mladenki:

»Zakaj nikoli ne govoriš o moji materi, Nadja?«

O njegovi materi! Nadja nalašč ni hotela. Zakaj bi ga nanovo žalostila? Ali stara Sibirka ni bila mrtva? Ali njen sin ni poljubil zadnjikrat njenega trupla, ko je ležalo zlek-njeno na ravnini pri Tomsu?

»Govori o njej, Nadja!« je dejal Mihael Strogov. »S tem me boš zelo razveselila.«

In Nadja se je dala pregovoriti. Pripovedovala mu je vse, kar se je dogodilo med njo in Marfo, odkar sta se prvič srečali in videli v Omsku. Pravila mu je, kako jo je nekaj nerazumljivega vleklo k stari ujetnici, ne da bi jo poznala, kako ji je stregla in kako je to njo samo navdalo z novim upanjem in pogumom. Mihael Strogov je bil tedaj zanjo še samo Nikolaj Korpanov.

»To bi bil moral tudi ostati!« je dejal Mihael Strogov. Njegovo čelo se je pomračilo in žalosten je dostavil:

»Svojo prisego sem prelomil, Nadja. Prišegel sem, da ne bom videl svoje matere!«

»Saj je vendar nisi iskal, Mihael!« je odgovorila Nadja. »Srečala sta se popolnoma slučajno.«

»Prišegel sem tudi, da se ne bom izdal, naj pride, karkoli hoče!«

»Mihael, Mihael! Kako bi bil mogel ostati miren, ko si videl, da je Tatar zavihtel bič nad Marfo Strogovo? Ne! Ni je prisege, ki bi mogla zabraniti sinu, da ne bi branil svoje matere!«

»Svoje prisege pa le nisem držal, Nadja,« je odgovoril Mihael Strogov. »Gospod Bog in otec* naj mi oprostita!«

»Mihael,« je nato dejala mladenka, »nekaj bi te rada vprašala. Ne odgovori mi, ako misliš, da ne smeš! S tem me ne boš prav nič razžalil.«

»Govori, Nadja!«

»Zakaj se ti tako mudi v Irkutsk, ko so ti vendar iztrgali carjevo pismo?«

Mihael Strogov je krepkeje stisnil roko svoje spremlevavke in ji ni odgovoril.

»Ali so ti povedali, kaj je v pismu, preden si odšel iz Moskve?« je povzela Nadja.

»Ne, tega mi niso povedali.«

»Ali moram torej misliti, Mihael, da te žene v Irkutsk samo želja, da me izročiš mojemu očetu?«

»Ne, Nadja!« je resno odgovoril Mihael Strogov. »Varnal bi te, ko bi ti ne razodel, da je ta misel zmotna. Hitim tja, kamor mi velewa moja dolžnost! In kar se tiče Irkutska, ali me tja ne pelješ ti? Ali ne gledam s tvojimi očmi in ali me ne vodi tvoja roka? Ali mi nisi stokrat povrnila vsega, kar sem spočetka storil zate? Ne vem sicer, ali bo naju usoda nehala preganjati ali ne. Toda tisti dan, ko se boš ti zahvalila meni, da sem te izročil tvojemu očetu, se bom tudi jaz zahvalil tebi, da si me pripeljala v Irkutsk!«

»Ubogi Mihael!« je odgovorila Nadja vsa ginjena. »Ne govori tako! Takega odgovora ne maram. Mihael, zakaj se ti torej sedaj tako mudi v Irkutsk?«

»Zato, ker moram priti tja pred Ivanom Ogarevim!« je vzkliknil Mihael Strogov.

»Tudi še sedaj?«

»Tudi še sedaj in prišel bom!«

* t. j. car.

Zadnjih besedi Mihael Strogov ni izgovoril iz golega sovraštva do izdajavca. Nadja je slutila, da ji njen tovariš ni povedal vsega, ker ji ni mogel povedati.

Tri dni kesneje, 15. septembra, sta prišla v trg Kvitunskoje, kakih 70 vrst od Tulunovskega. Mladenka je hodila le še z največjo težavo. Njene ožuljene noge so jo komaj še nosile. Toda premagovala se je in upirala utrujenosti, kolikor je mogla. Mislila je samo na to:

»Ker sam ne more gledati, pojdem z njim, dokler se ne zgrudim!«

Sicer pa na potu nista naletela na nobeno oviro in nobeno nevarnost, odkar so pred njima izginili Tataři. Utrujena pa sta bila oba do skrajnosti.

Tako so minuli trije dnevi. Tretji oddelek vpadnikov se je naglo pomikal proti vzhodu. O tem so pričale razvaline, ki so ostale za njimi, pogorišča, iz katerih se ni nič več kadilo, in mrtva trupla, ki so ležala po tleh in so začela že razpadati.

Na zahodu še vedno ni bilo opaziti sprednje emirjeve straže. Da bi si pojasnil to zakasnitev, si je Mihael Strogov izmišljal najneverjetnejše stvari. Morda so dovolj močne ruske čete neposredno ogražale Tomsk ali Krasnojarsk? Mogoče je bil tretji oddelek v nevarnosti, da ga odrežejo od drugih dveh? V tem slučaju bi velikemu knezu ne bilo težko braniti Irkutsk. S tem pa bi pridobil čas, ki mu je bil predvsem potreben za to, da tatarski vpad temeljito odbije.

Tako je včasih upal Mihael Strogov, toda kmalu se je moral prepričati, da so bile njegove nade prazne sanje. Računal je pač samo s seboj, kakor bi bila rešitev velikega kneza odvisna edinole od njega.

Šestdeset vrst znaša razdalja med Kvitunskim in Kimmeltejskim, malim trgom blizu Dinke, ki se izliva v Angaro. Mihaela Strogova je skrbelo, ker mu je precej velika reka pot resno ovirala. O plavu ali čolnih na njej ni bilo niti govora. Ker jo je prekoračil že v srečnejših časih, se je spominjal, da se da le s težavo prebresti. Ko pa bi bila onstran reke, bi na poti v 230 vrst oddaljeni Irkutsk nikjer ne naletela na kako večjo in resnejšo oviro.

Do Kimmeltejskega sta hodila tri dni. Nadjo so noge komaj še nosile. Vkljub vsej duševni odločnosti so ji pohajale zadnje telesne moči. Mihael Strogov je to le predbro vedel.

Ako bi ne bil slep, bi mu bila Nadja gotovo rekla:

»Pojdi, Mihael, in popusti me v kaki koči! Hiti v Irkutsk! Izvrši svojo nalogo! Poišči mojega očeta! Povej mu, kje sem, in mu reci, da ga čakam! Oba me bosta gotovo našla. Pojdi! Jaz se ne bojim. Skrila se bom pred Tatari, da ostanem živa zaradi vaju! Pojdi, Mihael! Jaz ne morem nič več naprej! ...«

Nadja se je morala večkrat ustaviti. Tedaj jo je Mihael Strogov vzel v naročje in je z neutrudljivimi koraki stopal hitreje, ker se mu ni bilo treba ozirati na njeno utrujenost.

18. septembra ob desetih zvečer sta prišla končno v Kimmeltejskoje.

Z nekega grička je Nadja na obzorju opazila nekoliko svetlejšo črto. Bila je Dinka. V njeni vodi so odsevali bliski, ki so razsvetljevali nebo, dasi ni grmel.

Nadja je vodila svojega tovariša skozi porušeno selo. Upepeljena pogorišča so se bila že ohladila. Zadnji Tatari so šli mimo gotovo že pred petimi ali šestimi dnevi.

Ko sta prišla do zadnjih hiš, se je Nadja sesedla na neko kamenito klop.

»Ali se ustaviva?« je vprašal Mihael Strogov.

»Znočilo se je, Mihael,« je odgovorila Nadja. »Ali ne bi hotel počivati nekaj ur?«

»Rad bi prebredel Dinko,« je dejal Mihael Strogov, »da bi imela reko med seboj in sprednjo emirjevo stražo. Toda ti ne moreš naprej, moja uboga Nadja!«

»Pridi, Mihael!« je dejala Nadja, prišla svojega tovariša za roko in ga potegnila za seboj.

Dve ali tri vrste odtod je Dinka tekla čez irkutsko cesto. Mladenka je hotela poskusiti zadnji napor, ki ga je želel njen spremljevalec. Korakala sta torej dalje ob svitu bliskov. Hodila sta po brezmejni pustinji, v kateri se je izgubljala mala reka. Niti enega drevesa niti enega griča ni bilo na tej široki planjavi. V ozračju ni bilo čutiti niti najmanjšega vetrca, tako da bi se bil moral najtišji glas slišati v neskončno daljavo.

Mihael Strogov in Nadja sta se hipoma ustavila, kakor bi bila stopila v kak jarek.

Nekje na stepi je bil zalajal pes.

»Ali slišiš?« je vprašala Nadja.

Nato je sledil otožen in obupen krik kot zadnji klic umirajočega človeškega bitja.

»Nikolaj, Nikolaj!« je vzkliknila mladenka v neki grozni slutnji.

Mihael Strogov je poslušal in zmajeval z glavo.

»Pojdi, Mihael, pojdi!« je dejala Nadja.

Četudi se je pravkar komaj še vlekla dalje, so se ji ob silnem razburjenju moči hipoma vrnile.

»Ali sva krenila s ceste?« je vprašal Mihael Strogov, ki je pod nogami namesto prašnih tal začutil kratko travo.

»Da, moraval!« je odgovorila Nadja. »Krik je prišel od tamle, od desne.«

Nekaj minut pozneje sta bila od reke oddaljena le še kake pol vrste.

Pes je zalajal drugič. Dasi je bil njegov glas slabši, je bil gotovo bliže.

Nadja se je ustavila.

»Da,« je dejal Mihael Strogov. »Serko laja! ... Šel je za svojim gospodarjem.«

»Nikolaj!« je zaklicala mladenka.

Njen klic je ostal brez odgovora.

Samo nekaj roparskih ptic se je vzdignilo od tal in se izgubilo v višavo.

Mihael Strogov je pazno poslušal. Nadja je pregledovala ravan, ki jo je zdaj zdaj razsvetlil kak blisk, da se je zalesketala kakor zrcalo, pa ni mogla zaslediti ničesar.

Medtem se je iznova zaslišal otožen, mrmrajoč glas:

»Mihael!«

K Nadji je skočil krvav pes. Bil je Serko.

Nikolaj ni mogel biti več daleč. Samo on je mogel izgovoriti Mihaelovo ime. A kje je bil? Nadja ni imela niti toliko moči, da bi ga zaklicala.

Mihael Strogov se je začel plaziti po tleh in ga je iskal z rokami.

Hipoma je Serko zalajal iznova in planil proti velikanski ptici, ki je letela tik ob tleh.

Bil je jastreb. Ko je Serko planil proti njemu, se je vzdignil, a se vrnil in pognal proti psu. Ta se je še enkrat zapodil proti jastrebu... Ropar ga je s strašnim kljunom udaril po glavi in Serko se je mrtev zgrudil po tleh. — Istočasno se je Nadji izvil grozen krik.

»Tukaj, tukaj!« je jecljala.

Iz tal je molela glava! Ako bi se nebo ne bilo svetlikalo in razsvetljevalo stepe, bi se bila z nogo zadela ob njo.

Nadja se je ob glavi zgrudila na kolena.

Nikolaj je do vratu tičal v zemlji. Tatari so ga po svoji strašni navadi zakopali in pustili na stepi, da umre od lakote in žeje, ako ga ne bi požrli volkovi ali pa razkljuvale ptice roparice. Strašno trpljenje za žrtev, ki jo stiska zemlja, pa je ne more odriniti, ker se ji roke tišče in drže života kot mrliču v rakvi! Obsojencu, ki umira zakopan v zemlji, ne ostaja drugega, kakor da kliče smrt, ki se mu bliža prepočasi!

Tukaj torej so Tatari zakopali svojega ujetnika pred tremi dnevi! ... Tri dni je Nikolaj pričakoval pomoči, ki je prišla prepozno!

Jastrebi so opazili na tleh njegovo glavo in zvesti pes je že nekaj ur branil svojega gospodarja pred njimi.

Mihael Strogov je začel z nožem kopati zemljo, da bi ga izkopal.

Nikolaj, ki je imel dotlej zaprte oči, je spregledal.

Spoznal je Mihaela in Nadjo. Nato je zamrmral:

»Z Bogom, prijatelja! Vesel sem, da vaju vidim še enkrat. Molita zame! ...«

Bile so njegove zadnje besede.

Mihael Strogov je kopal dalje. Zemlja je bila tako steptana, da je bila trda kakor kamen. Končno se mu je posrečilo, da je nesrečneža potegnil iz zemlje. Poslušal je, ali še bije njegovo srce! ... Bilo je mrtvo!

Nato je hotel njegovo truplo zagrebsti, da ne bi obležalo na stepi. Luknjo, v kateri je tičal Nikolaj, ko je bil živ, je razširil in povečal tako, da bi imel v njej tudi mrtev dovolj prostora. Zvesti Serko naj bi ležal poleg svojega gospodarja.

V tem trenutku je nekaj završalo na cesti, ki je bila komaj pol vrste oddaljena.

Mihael Strogov je poslušal.

Po peketanju je spoznal, da oddelek konjenikov dirja proti Dinki.

»Nadja, Nadja!« je dejal potihoma.

Mladenka, zatopljena v molitev, se je zravnila.

»Poglej, poglej, kaj je!«

»Tatari!«

Bila je v resnici emirjeva sprednja straža, ki se je naglo pomikala po irkutski cesti.

»Ne bodo mi ubranili, da ga ne bi pokopal,« je dejal Mihael Strogov in nadaljeval svoje opravilo.

Nikolajevo truplo je kmalu ležalo s prekrizanimi rokami v grobu. Mihael Strogov in Nadja sta pokleknila in zadnjič molila za ubogo, nedolžno in dobro bitje, ki jima je bilo tako vdano, da je zanju darovalo celó svoje življenje.

Ko ga je pokrila z zemljo, je dejal:

»Sedaj ga volkovi ne bodo mogli požreti.«

Nato je grozeče iztegnil roko proti jezdecem, ki so jahali mimo, in dejal:

»Naprej, Nadja!«

Mihael Strogov se ni mogel več držati ceste, na kateri so bili Tatari. Obrniti se je moral čez stepo in obiti Irkutsk. Zato mu ni bilo treba iti čez Dinko.

Nadja ni mogla hoditi nič več, toda gledati je mogla namesto njega. Vzel jo je torej v naročje in se obrnil proti jugozahodni strani pokrajine.

Prehoditi je moral še več kot 200 vrst. Kako jih je prehodil? Kako da ni omagal od tolikšnih naporov? S čim se je preživljal na svoji poti? Odkod je zajemal več kot človeško vztrajnost, da je preplezal prve obronke sajanskega pogorja? Niti sam niti Nadja tega ne bi mogla povedati.

In vendar je dvanajst dni kasneje, 2. oktobra, ob desetih zvečer stal ob neizmerni vodni gladini, ki se je razprostirala pred njim.

Bilo je Bajkalsko jezero.

Deseto poglavje.

Bajkal in Angara.

Bajkalsko jezero leži okrog 1700 čevljev nad morsko gladino. Dolgo je približno 900, široko pa kakih 100 vrst. Njegova globočina ni znana. Gospa de Bourboulon pripoveduje, da ga mornarji nazivajo le »morje«. Ako bi ga imenovali samo »jezero«, bi se takoj razljutilo. V jezeru baje še ni utonil noben Rus, ako smemo verjeti ruskim pripovedkam.

To neizmerno kotlino sladke vode, ki jo napaja več kot tri sto rek, obdaja veličasten venec vulkanskih gora. Njen edini odtok je reka Angara, ki teče skozi Irkutsk in se izliva v Jenisej nekoliko nad mestom Jenisejskom. Gore, ki jo obdajajo, so odrastki Tunguzov, stranske veje mogočnega altajskega pogorja.

Dasi je bilo šele začetkom jeseni, je bil mraz že zelo občuten. Zdelo se je, da se bo v teh krajih, kjer vladajo posebne vremenske razmere, jesen prehitro umaknila zimi. Četudi so bili šele prvi dnevi oktobra in je solnce zahajalo ob petih zvečer, se je v dolgih nočeh temperatura znižala že do ničle. Prvi sneg je že pobelil bližnje gorske vrhove. Po tem celinskem morju, ki pozimi zamrzne več čevljev globoko, se vozijo s sanmi razni sli in cele karavane.

Po Bajkalskem jezeru pogostokrat divjajo silni viharji bodisi zato, ker ga neolikani ljudje imenujejo »jezero«, bodisi iz kakega drugega vremenskega razloga. Njegovi kratki valovi so, kakor na vseh sredozemskih morjih, zelo nevarni plavom, ladjam in parnikom, ki poleti plovejo po njem.

Mihael Strogov je prišel do jezera na jugozahodnem koncu z Nadjo v naročju. Mladenka je bila popolnoma onemogla. Vso življenjsko moč, ki ji je še ostala, je tako rekoč zbrala v svojih očeh. Ta dva utrujena potnika, ki sta bila brez vseh sredstev, v tej divji pokrajini pač nista mogla pričakovati drugega nego smrt. In vendar, koliko je še ostalo od 6000 vrst, ki jih je imel prehoditi carski sel, da pride do svojega cilja? Samo šestdeset vrst ob obrežju jezera do Angare in osemdeset vrst ob Angari do Irkutska, skupaj torej 140 vrst, ki jih krepak in zdrav človek lahko prehodi peš v treh dneh.

Ali je bil Mihael Strogov še tak mož? Brez dvoma ga nebo ni hotelo tako preskušati. Zdelo se je, da mu je usoda, ki ga je preganjala doslej, za trenutek prizanesla. Stepa ob koncu Bajkalskega jezera, ki je sicer vedno zapuščena, ob njegovem prihodu ni bila prazna.

Na jugozahodnem koncu jezera je bilo na bregu zbranih kakih petdeset ljudi.

Nadja jih je zagledala takoj, ko je Mihael Strogov, noseč jo v naročju, stopil na plano iz neke soteske med zadnjimi gorskimi obronki.

Mladenka se je prestrašila, misleč, da je to tatarski oddelek, ki je prišel preiskovat bajkalsko obrežje. V tem slučaju bi bila oba izgubljena, ker ne bi mogla bežati.

Toda Nadja se je kmalu pomirila.

»To so Rusi!« je vzkliknila.

Nato pa je popolnoma omagala, zaprla oči in naslonila glavo na prsi Mihaela Strogova.

Slepca in mladenko so opazili tudi Rusi. Nekateri izmed njih so jima hiteli nasproti in ju spremili do obrežja, kjer je bil privezan njihov plav.

Plav je bil pripravljen za odhod.

Rusi so bili begunci in po stanu zelo različni med seboj. Ob Bajkalskem jezeru so se sešli zato, ker so hoteli pred tatarskimi poizvedovavci bežati v Irkutsk. Ker pa so vpadniki zasedli oba bregova Angare in torej tja niso mogli priti po suhem, so hoteli poskusiti po reki, ki teče skozi mesto.

Mihaelu Strogovu je srce poskakovalo od veselja, ko je zvedel za njihov načrt. Sedaj mu je bila sreča vendar enkrat mila. Svojega veselja pa ni pokazal, ker je hotel bolj kot kdaj poprej ostati nepoznan.

Načrt beguncev je bil zelo enostaven. Ob severnem obrežju jezera je do odtoka Angare tekel močan vodni tok. Po tem toku so hoteli priti s plavom najprej do odtoka Angare, odtod pa po reki, ki teče s hitrostjo deset do dvajst vrst na uro, do Irkutska. Tako bi v poldrugem dnevu morali dospeti do mesta.

Ob obali ni bilo nikjer nobene ladje in nobenega čolna. Treba ga je bilo nadomestiti. Zgradili so torej lesen plav, kakršni navadno plovejo po sibirskih rekah. V smrekovem gozdu, ki je rastel ob obrežju, so nasekali potrebnega lesa in debela zvezali med seboj z vrbovimi trtami. Plav je bil tako velik, da bi bilo na njem sto ljudi imelo dovolj prostora.

Mihaela Strogova in Nadjo so spravili na plav. Medtem se je mladenka zavedla. Dali so ji nekaj hrane, kakor tudi njenemu tovarišu. Nato se je ulegla na kup listja in takoj trdno zaspala.

Na različna vprašanja Mihael Strogov ni povedal ničesar o tem, kar se je zgodilo v Tomsku. Izdal se je za prebivalca iz Krasnojarska, ki ni mogel dospeti v Irkutsk, ker so emirjeve čete pred njim prišle do levega brega Dinke. Dostavil je, da so se glavne tatarske sile najbrže že razvrstile pred glavnim mestom Sibirijske.

Izgubiti niso smeli niti enega trenutka. Mraz je postal vedno občutnejši in z nočjo se je temperatura znižala pod ničlo. Po jezeru se je tu in tam začel delati led. Vkljub temu bi se s plavom še lahko peljali po jezeru, nikakor pa ne po Angari, ako bi se na njej nakopičilo ledovje.

Vse to je begunce sililo, da nemudoma odrinejo.

Ob osmih zvečer so odvezali vrvi in plav je z vodnim tokom začel plavati ob obrežju. Nekateri krepki kmetje so ga z dolgimi drogovi držali v pravi smeri.

Star mornar z Bajkalskega jezera je prevzel vodstvo plava. Mož zagorelega, resnega in strogega obraza je imel kakih 65 let. Bela, gosta brada mu je segala čez prsi. Glavo mu je pokrivala kučma; široka, čez ledja prepasana suknja pa mu je segala do peta. Starec je molče sedel na zadnjem koncu in ukazoval samo s kretnjami, kajti v desetih urah gotovo ni spregovoril deset besed. Sicer pa ni imel drugega opravila nego paziti na to, da plav ostane v vodnem toku ob obrežju in ne krene na odprto jezero.

Plav so zasedli, kakor smo že omenili, Rusi najrazličnejših stanov. Domačim kmetom, ženam, starčkom in otrokom so se pridružili tudi trije romarji, ki jih je tatarski vpad presenetil na potu, nekaj menihov in en pravoslavni pop.

Romarji, ki so imeli potne palice v rokah in na pasu privezane čutare, so z otožnim glasom prepevali psalme. Prvi izmed njih je prišel iz Ukrajine, drugi od Rumenega morja, tretji pa iz finskih pokrajin. Zadnji je bil zelo star in je imel na pasu obešen majhen, z žabico zaklenjen nabiralnik, kakršni vise po cerkvenih stebrih. Na svojem dolgem in utrudljivem potovanju darov ni nabiral zase, ker ni imel niti ključa od žabice in so nabiralnik odprli šele tedaj, ko se je povrnil s svojega potovanja.

Menihi so prišli od severa. Pred tremi meseci so zapustili mesto Arhangelsk, o katerem nekateri potniki trdijo, da ima izrazit značaj vzhodnih mest. Obiskali so Svete otoke blizu karelijskega obrežja, samostane v Solovetskiju, presv. Trojice, sv. Antona in sv. Teodozije v Kijevu, tem starem jagelonskem mestu, Simeonov samostan v Moskvi in staroversko cerkev v Kazanu. Nato so se kot romarji napotili v Irkutsk.

Pop je bil preprost vaški svečenik, eden izmed 600.000 dušnih pastirjev, ki jih ima rusko carstvo. Oblečen je bil kakor kmet, saj v resnici ni bil več kakor kateri izmed navzočih seljakov. V cerkvi ni imel ne oblasti ne dostojanstva, ampak je kot kmet obdeloval majhen kos zemlje, poleg tega pa še krščeval, poročal in pokopaval. Svoje otroke in svojo ženo je rešil pred krutimi Tatari s tem, da jih je odposlal v severne pokrajine, sam pa je ostal v svoji župniji do zadnjega trenutka. Naposled je moral bežati

tudi on. Ker je bila irkutska cesta zasedena, se je obrnil proti Bajkalskemu jezeru.

Vsi ti različni svečeniki so se zbrali na prvem koncu plava in so molili v rednih presledkih. Njihovi glasovi so se razlegali v tiho noč in njihove ustnice so na koncu vsake kitice ponavljale: Slava Bogu!

Med vožnjo se ni zgodilo nič posebnega. Nadja je ves čas trdno spala. Mihael Strogov je bdel poleg nje. Le redkokdaj ga je premagal spanec, pa še takrat so čule njegove misli.

Ko se je danilo, je bil plav od Angare oddaljen še kakih štirideset vrst, ker mu je precej močan veter pihal nasproti. Zato je bilo verjetno, da do njenega odtoka ne bo mogel dospeti pred tretjo ali četrto uro zvečer. To bi bilo za begunce celo ugodno, ker bi se ponoči peljali po reki navzdol in bi v temi laže prišli v Irkutsk.

Staremu mornarju je delal edino preglavico led, ki se je začel nabirati po površju jezera. Noč je bila izredno mrzla. Videli so, kako so se številne ledene plošče z vetrom pomikale proti zahodu. Ta led jim ni bil nevaren, ker je bil že tostran Angare in torej ni mogel zaiti vanjo. Pričakovati pa je bilo, da bo ledene plošče, ki so plavale po jezeru od vzhoda, vodni tok odnesel po reki navzdol. Zaradi tega bi bila vožnja s plavom gotovo zelo težavna. Potniki bi se brez dvoma zamudili in bili morda celo prisiljeni, da se ustavijo.

Mihaelu Strogovu je bilo torej mnogo do tega, da spozna stanje jezera in izve, ali ledene plošče prihajajo v velikem številu. Ko se je Nadja zbudila, jo je pogostokrat izpraševal in ona mu je poročala o vsem, kar je opazila na površju vode.

Razen ledenih plošč je bil na površju jezera opaziti izredno zanimiv pojav. Iz vode so namreč brizgali mogočni curki toplih vrečev, ki so na dnu jezera tu in tam izvirali iz zemlje. Ti curki so se vzdigovali zelo visoko in se razprševali v paro, ki je solnčne žarke razklanjala v mavrične barve, dokler se od mraza ni zopet zgostila v vodo. Potnika, ki bi se po Bajkalskem jezeru vozil v mirnem času in zaradi svojega razvedrila, bi ta izredni pojav brez dvoma zelo zanimal.

Ob štirih zvečer je stari mornar potnikom naznanil, da so dospeli do Angare, ki se je iz jezera iztekala med visokimi granitnimi skalami. Na njenem desnem bregu se je

videlo majhno pristanišče Liveničnaja s cerkvijo in nekaterimi hišami, ki so stale po bregu.

Žal, da so prve ledene plošče, ki jih je veter prignal od vzhoda, že zavile med bregova Angare in plavale proti Irkutsku navzdol. Vendar pa jih ni bilo toliko, da bi zajezile reko, niti mraz tako občuten, da bi se znatno pomnožile.

Plav je krenil v pristanišče in se ustavil. Stari mornar se je odločil, da ostanejo tu eno uro in izvrše nekatere neodložljive poprave. Razrahljana debela je bilo treba zvezati trdneje, da bi na hitro tekoči Angari ne šla vsaksebi.

Ob lepem letnem času se v pristanišču Livenične vkrcavajo in izkrcavajo potniki, ki potujejo čez Bajkalsko jezero v Kjahto, zadnje mesto na rusko-kitajski meji, ali pa se od tam vračajo nazaj. Zato je ondi veliko parnikov in raznih majhnih obrežnih ladij.

Sedaj pa je bila Liveničnaja zapuščena. Njeni prebivalci so zbežali pred tatarskimi roparji, ki so se potikali po obeh bregovih Angare. Na brodovje ladij in čolnov, ki navadno prezimuje v njihovem pristanišču, so naložili vse, kar se je dalo odnesti, in ušli z njim še pravočasno v glavno mesto vzhodne Sibirije.

Zato stari mornar v pristanišču Livenične ni pričakoval novih beguncev. Komaj pa se je plav ustavil v pristanišču, sta že dva potnika stopila iz neke zapuščene hiše in pritekla k bregu, kolikor so ju mogle nesti noge.

Nadja je sedela na zadnjem koncu plava in se razmišljeno ozirala naokrog.

Naenkrat je nalahno vzkliknila. Prijela je z roko Mihaela Strogova, ki je privzdignil glavo.

»Kaj ti je, Nadja?« jo je vprašal.

»Najina potna tovariša, Mihael!«

»Francoz in Anglež, ki sva ju našla v soteskah uralskega pogorja?«

»Dal!«

Mihael Strogov se je stresel. Ker je na vsak način hotel ostati nepoznan, se je bal, da ga znanca ne bi izdala.

Alcide Jolivet in Harry Blount ga sedaj v resnici nista imela več za Nikolaja Korpanova, ampak za pravega Mihaela Strogova, carskega sla. Srečala sta ga že dvakrat, odkar so se ločili na išimski postaji, prvič v taborišču pri Zabedjeru, ko je Ivana Ogareva s knuto usekal po obrazu, drugič pa v Tomsku, kjer ga je po njunem prepričanju

emir Feofar obsodil na smrt. Vedela sta torej, kdo je in zakaj potuje.

Mihael Strogov se je naglo odločil.

»Nadja,« je dejal, »ko bosta Francoz in Anglež stopila na plav, prosi ju, naj prideta k meni!«

Harry Blount in Alcide Jolivet v Livenično nista prišla slučajno, ampak prisiljena po razmerah kakor Mihael Strogov.

Bravci se gotovo še spominjajo, da sta se udeležila slovesnega vhoda Tatarov v Tomsk in odpotovala, preden se je izvršila obsodba, s katero se je svečanost zaključila. Zato nista prav nič dvomila o tem, da so njunega potnega tovariša usmrtili, ker nista vedela, da ga je dal emir samo oslepiti.

Ko sta si preskrbela konja, sta zapustila Tomsk še tisti večer in bila trdno odločena, da bosta odslej svojima dnevnikoma poročala iz ruskih taborišč v vzhodni Sibiriji.

Alcide Jolivet in Harry Blount sta naglo jahala proti Irkutsku. Upala sta, da bosta prehitela kana Feofarja. To bi se jima bilo brez dvoma posrečilo, ako bi ne bila naletela na tretji tatarski oddelek, ki je prišel iz južnih krajev po jenisejski dolini. Bila sta torej odrezana kakor Mihael Strogov, preden sta prišla do Dinke. Zato sta bila prisiljena, da se obrneta proti Bajkalskemu jezeru.

Ko sta prišla v Livenično, je bilo пристanišče že prazno. S kake druge strani pa tudi nista mogla v Irkutsk, ki so ga oblegale tatarske čete. Čakala sta že tri dni in bila v veliki zadržgi, ko se je pripeljal plav.

Begunci so jima pojasnili svoj načrt. Gotovo je bilo upravičeno upanje, da bi se ponoči neopaženi peljali po reki navzdol in prišli v Irkutsk. Odločila sta se torej, da se jima pridružita.

Alcide Jolivet je takoj stopil k staremu mornarju in ga prosil, naj vzame njega in njegovega tovariša na plav. Plačati je bil pripravljen, kolikor bi zahteval, četudi še tako veliko vsoto.

»Tukaj se ne plačuje!« je resno odgovoril stari mornar. »Človek tvega svoje življenje, to je vse!«

Oba poročevavca sta stopila na plav in Nadja je videla, da sta sedla na prednji konec.

Harry Blount je bil še vedno oni hladni Anglež, ki ji je na vsej poti čez uralsko pogorje komaj privoščil kako besedico.

Tudi Alcide Jolivet je bil videti resnejši, kakor je bil po navadi, kar je bilo zaradi neprijetnih okoliščin popolnoma razumljivo.

Ko se je Alcide Jolivet usedel, je začutil, da se ga je nalahko dotaknila neka roka.

Obrnil se je in spoznal Nadjo, sestro onega, ki ni bil več Nikolaj Korpanov, ampak Mihael Strogov, carski sel.

Bil je ves osupel in je hotel glasno vzdikniti. Mladenka pa je položila prst na svoje ustnice in mu tako namignila, naj molči. Nato mu je dejala:

»Prosim, idite z menoj!«

Alcide Jolivet je potegnil Harrya Blounta za seboj in šel navidezno brezbrizen za mladenko.

Poročevavca sta bila zelo presenečena, da sta srečala Nadjo na tem plavu.

Ko pa sta zagledala Mihaela Strogova, se kar nista mogla načuditi in verjeti, da je živ.

Ko sta se mu bližala, se Mihael Strogov ni ganil.

Alcide Jolivet se je obrnil proti mladenki.

»Oprostita, gospoda!« je rekla Nadja. »On vaju ne vidi. Tatari so mu izžgali oči. Moj ubogi bratec je slep.«

Alcidu Jolivetu in njegovemu tovarišu se je po obrazu razlilo globoko sočutje.

Trenutek pozneje sta že oba sedela poleg Mihaela Strogova, mu stiskala roke in čakala, da bi začel govoriti.

»Gospoda,« je dejal Mihael Strogov s tihim glasom, »vidva ne smeta vedeti, kdo sem in po kaj sem prišel v Sibirijo. Prosim vaju, da čuvata mojo skrivnost! Ali mi obljubita?«

»Pri moji časti!« je odgovoril Alcide Jolivet.

»Pri moji moški besedi!« je dodal Harry Blount.

»Hvala vama, gospoda!«

»Ali Vam moreva kaj koristiti?« je vprašal Harry Blount. »Ali hočete, da Vam pomagava izpolniti Vašo nalogo?«

»Rajši delam sam,« je odgovoril Mihael Strogov.

»Toda lopovi so Vam izžgali oči,« je dejal Alcide Jolivet.

»Imam Nadjo in njene oči mi zadostujejo.«

Pol ure kesneje je plav odrinil iz пристanišča Live-
nične in krenil v reko. Bilo je ob petih zvečer. Začelo se je temniti. Pričakovati je bilo, da bo noč zelo temna in mrzla, kajti temperatura se je bila znižala že pod ničlo.

Četudi sta Alcide Jolivet in Harry Blount obljubila Mihaelu Strogovu, da bosta ohranila zase njegovo skrivnost, se vendar nista hotela ločiti od njega. Govorili so potihoma.

Iz tega, kar je vedel sam in kar sta mu povedala oba poročevavca, si je Mihael Strogov mogel ustvariti jasno sliko o dejanskem položaju.

Bilo je gotovo, da so Tatari že oblegali Irkutsk in da so se vsi trije njihovi oddelki združili. Emir in Ivan Ogarev sta bila brez dvoma že pred glavnim mestom Sibirijske.

Toda zakaj se je carskemu slu tako mudilo v Irkutsk, ko vendar carjevega pisma ni mogel nič več izročiti velikemu knezu in ni poznal njegove vsebine? Alcide Jolivet in Harry Blount ga nista mogla razumeti, kakor ga ni mogla razumeti Nadja.

Preteklih dogodkov niso omenili niti z besedico. Ko pa je prišel ugoden trenutek, je Alcide Jolivet vendarle dejal Mihaelu Strogovu:

»Prositi morava, da nama oprostite, ker Vam nisva segla v roko, ko smo se ločili na išimski postaji!«

»Ne! Bila sta upravičena, da sta me imela za bojazljivca!«

»Krasno ste usekali lopova!« je dostavil Alcide Jolivet. »Sled, ki mu jo je začrtala knuta, bo še dolgo nosil na svojem obrazu.«

»Ne dolgo!« je nakratko odgovoril Mihael Strogov.

Pol ure po odhodu iz Livenične sta Alcide Jolivet in Harry Blount vedela za vse bridke poskušnje, ki sta jih morala prestati Mihael Strogov in njegova spremljevalka. Brez pridržka sta občudovala njegovo vztrajnost, s katero se je dala primerjati le še vdanost mladenke. O Mihaelu Strogovu sta mislila prav tako, kakor je o njem dejal car v Moskvi: »To je v resnici mož!«

Sredi ledenih plošč, ki jih je gnala s seboj Angara, je tudi plav drevil po reki navzdol.

Razgled, ki se je potnikom odpiral po obeh straneh reke, se je menjaval venomer. Zdelo se jim je, da plav stoji in mimo njega hite vse te pestre slike. Tu so videli visoke, čudno oblikovane granitne skale, tam zopet divjo sotesko, iz katere je šumel deroč hudournik. Zdaj se je pred njihovimi očmi razgrnila široka ravnina, na kateri se je še kadila porušena vas, kmalu nato pa so zagledali košat smrekov gozd, iz katerega je sikal plamen. Vsepovsod so

se videle sledi Tatarov, njih samih pa ni bilo opaziti, ker so se držali v irkutski okolici.

Romarji so ves čas glasno molili, stari mornar pa je odrival ledene plošče, če so se plavu preveč približale, in ga s krepko roko vodil po sredi deroče Angare.

Enajsto poglavje.

Med bregovoma.

Kakor se je dalo po vremenskih znakih sklepati že vnaprej, se je ob osmih zvečer vsa okolica zavila v globoko temo. Ker je bil vprav mlaj, se mesec ni prikazal nad obzorjem. S srede reke ni bilo mogoče videti njenih bregov. Strmo pobočje je neposredno prehajalo v črne in težke oblake, ki so skoraj nepremično viseli nad njim. Od časa do časa je od vzhoda sem zapihal lahen veter in se izgubil v ozki dolini Angare.

Tema je bila za načrt beguncev zelo ugodna. Dasi so brez dvoma na obeh bregovih stale tatarske straže, je bilo vendarle zelo verjetno, da ne bodo na reki opazile njihovega plava. Skoraj prav tako verjetno je bilo tudi, da Tatarji reke niso zgradili nad Irkutskom, dobro vedoč, da od juga Rusi niso mogli pričakovati nobene pomoči. Sicer pa so se morale ledene gruče, ki so plavale po reki, od mraza v kratkem sprijeti in jo zgraditi z naravno zaporo.

Na plavu je bilo vse popolnoma tiho. Odkar je plaval po reki navzdol, se romarji niso nič več oglasili. Molili so samo šepetaje, tako da jih z bregov ni bilo mogoče slišati. Ker so begunci plegli po plavu, so njihova telesa komaj kaj presegala vodno gladino. Stari mornar se je ulegel na sprednjem koncu poleg svojih ljudi in je tiho odrival ledene plošče, ki so pritiskale ob plav.

Celo po reki plavajoči led bi bil beguncem po godu, ako bi ne bilo nevarnosti, da pozneje postane za plav nepremagljiva ovira. Na prosti reki bi namreč tatarske straže vkljub gosti temi vendarle mogle plav opaziti, dočim se je sedaj skrival med ledenimi gručami različnih oblik in velikosti. Razen tega je hreščanje ledenih gruč, ki so butale druga ob drugo, zadušilo vsak šum, ki bi sicer utegnil biti sumljiv.

Zrak je postal silno mrzel. Begunce, ki niso imeli drugega zavetja kakor nekaj brezovih vej, je stresal mraz.

ki je segal gotovo deset stopinj pod ničlo. Da bi se vsaj nekoliko ogreli, so se tesno stiskali skupaj. Lahen veter, ki je pihal z vzhodnih gora, jih je zbadal, kakor bi bil iz samih igel.

Mihael Strogov in Nadjja sta se ulegla na zadnjem koncu in se vdala temu novemu trpljenju brez godrnjanja. Poleg njiju sta tudi Alcide Jolivet in Harry Blount prvemu napadu sibirske zime kljubovala, kolikor sta mogla. Govoril ni nihče izmed njih, tudi potihoma ne. Preveč so bili zamišljeni v svoj resni položaj. Vsak trenutek se je lahko pojavila kaka nevarnost ali se pripetila nesreča, v kateri bi vsi brezpogojno poginili.

Mihael Strogov, ki je bil malodane že na svojem cilju, je bil nenavadno miren. Njegova krepka volja ga pač tudi v najodločilnejših trenutkih ni zapustila. V duhu je že gledal čas, ko bo končno smel misliti tudi na svojo mater, na Nadjjo in sam nase. Samo tega se je bal, da bi se plav zaradi nakopičenega ledu moral brezpogojno ustaviti, preden bi došel v Irkutsk. Mislil je samo na to in se pripravil, da v skrajni sili poskusi vsak še tako drzen čin.

Po večurnem počitku si je Nadjja zopet opomogla. Preveliko trpljenje ji je včasih zlomilo telesno moč, a duševne sile ji ni moglo omajati nikdar. Tudi ona je mislila na to, da bi morala voditi Mihaela Strogova, ako bi prisiljen segel po skrajnem sredstvu, da doseže svoj cilj. Čim bolj se je bližala Irkutsku, tem jasneje ji je stopala pred duševne oči podoba njenega očeta. Videla ga je v obleganem mestu, daleč od tistih, ki jih je ljubil, toda — o tem je bila prepričana — borečega se z vsem ognjem vnetega domoljuba zoper sovražne napadalce. Ako ji bo nebo vendar kedaj milo, bo že čez nekaj ur v njegovih rokah in mu bo pravila zadnja naročila svoje matere. Nobena stvar ju ne bo mogla več ločiti. Ako bi Vasilij Fedor moral še dalje ostati v pregnanstvu, bi ostala pri njem. Potem pa so se ji misli popolnoma naravno obrnile tudi na onega, ki ji je pomagal priti do očeta, na njenega plemenitega tovariša, njenega »brata«, ki se bo potem, ko bodo Tataři premagani, skoraj gotovo povrnil v Moskvo in ki ga morda ne bo videla nikoli več!...

Alcidu Jolivetu in Harryu Blountu se je zdel njihov resni položaj tako dramatičen, da sta ga hotela popisati v zelo zanimivem članku. Anglež je mislil torej na bravece Daily-Telegrapha, Francoz pa na naročnike svoje se-

strične Magdalene. Pri tem pa sta bila oba nekoliko razburjena.

»Tem bolje!« si je mislil Alcide Jolivet. »Človek mora biti sam ginjen, da more ganiti druge! Zdi se mi celo, da isto misel izraža neki sloviti stih, ki mi pa — za vrača — ne pride v spomin!« ...

In skušal je s svojimi izurjenimi očmi prodreti gosto temo, ki je ležala nad reko.

Od časa do časa so se pripeljali do kakega gozda ali kake vasi, ki je gorela ob obrežju. Žalosten prizor že podnevi, ki je ponoči naravnost strašen. Tedaj se je nenadoma posvetilo skozi temo in različni predmeti po obrežju so se pokazali v čudovitih podobah. Angara je bila razsvetljena od enega brega do drugega. Ledene gruče, ki so plavale po njej, so bile podobne premikajočim se zrcalom, ki so odbijala svetlobo na vse strani in v najrazličnejših barvah. Toda plav se je med njimi popolnoma izgubljal in se neopažen pomikal naprej.

V tem oziru torej še ni bil v nevarnosti.

Beguncem pa je pretila neka druga nevarnost, ki je niso mogli slutiti, pa tudi ne odvrniti. Opazil jo je popolnoma slučajno Alcide Jolivet.

Francoski poročevavec je ležal na desni strani plava in je brez namena vtaknil roko v vodo. Takoj ga je osupnil občutek, ki mu ga je vzbudilo vodno površje. Zdelo se mu je, kakor bi se bil dotaknil kake lepljive snovi, napravljene iz rudninskega olja.

Ko je Alcide Jolivet to snov tudi poduhal, je bil izključen vsak dvom. Po Angari je plávala plast tekoče nafte.

Ali se je torej plav vozil prav za prav po nafti, ki se tako rada vname? Odkod ta nafta? Ali je pritekla v Angaro po naravnem potu, ali pa so jo nanjo spravili Tataři, da z njo zapalijo Irkutsk proti vsem določilom mednarodnega vojnega prava?

S temi vprašanji si je Alcide Jolivet belil glavo in mislil, da stvari ne sme razodeti nikomur razen Harryu Blountu. Oba sta bila složna v tem, da svojih tovarišev ne smeta opozoriti na to nevarnost, ki bi jih še bolj vznemirila.

Znano je, da je srednja Azija podobna s tekočimi ogljenčevimi vodani napojeni gobi. V pristanišču Baku, na perzijski meji, na abheronskem polotoku, ob Kaspiškem jezeru, v Mali Aziji, na Kitajskem, v Young - Hyanu in v

Birmi izvirajo nešteti studenci rudninskega olja. To je »dežela olja«, kakor se po pravici imenuje tudi Severna Amerika.

V pristanišču Baku izlijejo domačini, ki ogenj časte po božje, ob raznih verskih svečanostih na morje tekoče nafte, ki je redkejša kakor voda in zato plava po njej. Ko se rudninsko olje po vodi razleze, ga ponoči zažgo in Kaspiško morje se spremeni v čudovito ognjeno jezero, ki se ziblje in valovi v vetru.

Kar pa za Baku pomeni svečanost, bi na reki Angari pomenilo nepregledno nesrečo. Ako bi nafto, ki je plavala po njej, zanetila zlobna ali neprevidna roka, bi se požar v trenutku razširil dolí čez Irkutsk in še naprej.

Na plavu se ni bilo treba bati nobene neprevidnosti. Silno nevarni pa so bili požari ob bregovih Angare, kajti zadostoval bi že ogorek ali iskra, ki bi padla v reko, da zapali po njej plavajočo nafto.

Skrb Alcida Joliveta in Harrya Blounta se da laže umeti kakor popisati. Ali zaradi te nove nevarnosti ni kazalo, plav zapeljati k bregu, se izkrcati in čakati? To vprašanje ju je zelo mučilo.

»Naj bi bila nevarnost še tolikšna,« je dejal Alcide Jolivet, »za nekoga vem, da se ne bi izkrcal!«

Mislil je na Mihaela Strogova.

Medtem je plav hitro drčal po reki navzdol sredi ledenih gruč, ki so se vedno bolj zgoščevale.

Dotlej na bregovih Angare ni bilo opaziti nobenega tatarskega oddelka. Plav gotovo še ni prišel do njihovih sprednjih straž. Proti deseti uri zvečer pa se je zazdelo Harryu Blountu, kakor bi se številna črna telesa gibala po ledenih ploščah. Te sence so skakale od ene gruče do druge in se hitro pomikale proti plavu.

»Tatari!« si je mislil.

Splazil se je torej k staremu mornarju na sprednji konec in ga opozoril nanje.

Stari mornar je nekaj časa opazoval to sumljivo premikanje.

»To so volkovi!« je dejal. »Rajši jih vidim kot Tatare. Treba se bo braniti, toda brez vsakega hrupa!«

Begunci so se v resnici morali boriti s temi divjimi zvermi, ki so se zaradi mraza in gladu podile po pokrajini. Volkovi so zavohali plav in ga takoj napadli. Begunci so se postavili v bran, dasi niso smeli rabiti strelnega orožja,

ker gotovo niso bili daleč od tatarskih straž. Žene in otroci so se postavili na sredo plava, moške pa so se oborožili z drogovi, noži ali palicami, da odbijejo napad. Slišati je bilo samo tuljenje volkov, ki se je razlegalo po zraku.

Mihael Strogov ni hotel ostati brez opravila. Ulegel se je na ono stran plava, ki jo je napadla tolpa zveri. Zgrabil je nož in vsakikrat, ko se mu je približal kak volk, mu ga je spretno zasadil v goltanec. Tudi Alcide Jolivet in Harry Blount nista počivala, ampak delala na vse kriplje. Tovariši so jima pogumno pomagali. Vse to pa se je vršilo popolnoma tiho, četudi so volkovi marsikaterega moža hudo ogrizli.

Zdelo pa se je, da se boj ne bo tako kmalu končal. Četudi so pobili dokaj volkov, jih je bilo vendar vedno več. Na desnem bregu jih je moralo kar mrgoleti.

»Tega ne bo konec!« je dejal Alcide Jolivet in vihtel svoje okrvavljeno bodalo.

Pol ure po napadu je po ledovju skakalo še na stotine volkov.

Begunci so se utrudili in vidno začeli pešati. Bitka se je obrnila njim v kvar. Kakih deset velikih, od srda in gladu pobesnelih volkov, katerim so se oči svetile kakor žareče oglje, se je zapodilo naravnost na plav. Alcide Jolivet in njegov tovariš sta planila na sredo strašnih zveri in tudi Mihael Strogov se je začel plaziti proti njim. Tedaj pa se je pozorišče hipoma spremenilo.

Kakor bi trenil, so volkovi izginili s plava in z ledenih gruč ter naglo zbežali na desni breg Angare.

Volkovom je bilo treba pri njihovem opraviilu teme. V tistem hipu pa se je čez vso Angaro razlila močna svetloba.

V bližini je izbruhnil strašen požar. Ves trg Poškavsk je bil naenkrat v plamenu. Tataři so bili tu in so opravljali svoje delo. Od tu dalje sta bila zastražena oba bregova do Irkutska in še naprej. Begunci so se pripeljali do nevarnega pasu in so bili od glavnega mesta oddaljeni samo še kakih trideset vrst.

Bilo je o poldvanajstih ponoči. Plav je drčal še vedno sredi ledu, ki ga je popolnoma skrival. Tu in tam pa ga je vendarle dosegel kak svetlobni žarek. Zato so se begunci, ki so ležali na njem, ogibali vsake kretnje, ki bi jih mogla izdati.

Trg je izredno hitro izginjal v plamenu. Njegove hiše, ki so bile zgrajene iz smrekovega lesa, so gorele

kakor smola. Pet sto jih je gorelo obenem. Med prasketanjem požara se je slišalo vpitje Tatarov. Stari mornar se je oprl na bližnjo ledeno gručo in odrinil plav proti desnemu bregu, tako da je bil tri do štiri sto čevljev oddaljen od poškovske razsvetljene strani.

Ako bi požigavci ne bili preveč zaverovani v svoje divjaško opravilo, bi bili morali vkljub temu begunce opaziti, kajti svetlobni žarki so tu in tam še vedno segali do njih. Lahko si mislimo, kolikšna bi bila v tem slučaju bojazen Alcida Joliveta in Harrya Blounta, ako bi se spomnila gorljive tekočine, po kateri se je vozil plav.

Iz gorečih hiš, ki so bile podobne žarečim ognjiščem, so v resnici švigali celi šopi isker in se z oblaki dima vzdigovali pet do šest sto čevljev visoko. Drevesa, ki so stala na desnem bregu nasproti pogorišču, so bila videti kakor v plamenu. Zadoščala bi torej samo ena iskra, ki bi padla v Angaro, da se nafta vname in požar razširi po reki z ene strani na drugo. Plav in vsi, ki so bili na njem, bi bili izgubljeni.

K sreči nočni veter ni pihal od te strani. Vlekel je še vedno od vzhoda in odnašal plamen na levo stran. Begunci so mogli torej upati, da se izognejo tudi tej novi nevarnosti.

Goreče selo je kmalu ostalo za njimi. Požar je odseval vedno slabše in slabše, prasketanje je pojemalo in na nekem ovinku reke je za visokim obrežjem ugasnil poslednji svit.

Okrog polnoči se je še bolj stemnilo. Tatarov, ki so hodili ob reki gori in doli, potniki na plavu sicer niso videli, toda slišali so jih. Pri njihovih sprednjih stražah so goreli veliki ognji.

Medtem so se ledene gručice na reki tako zgostile, da je bilo treba med njimi plav voditi z največjo pazljivostjo.

Stari mornar je vstal in kmetje so prijeli zopet za drogove. Vsi so imeli dovolj opravka. Vožnja je postajala vedno težavnejša, kajti struga reke se je vidno zoževala.

Mihael Strogov se je splazil na prvi konec.

Alcide Jolivet je šel za njim.

Hotela sta slišati pogovor med starim mornarjem in njegovimi ljudmi.

»Pazi na desni!«

»Na levi se bliža led!«

»Odrini vendar z drogom!«

»Ustaviti se bomo morali prej, kot bo pretekla ena ura.«

»Kakor Bog hoče!« je odgovoril stari mornar. »Proti njegovi volji ne moremo storiti ničesar!«

»Ali jih slišite?« je vprašal Alcide Jolivet.

»Da,« je odgovoril Mihael Strogov. »Toda Bog je z namil!«

Položaj je postajal vedno nevarnejši. Ako bi se plav moral ustaviti, bi begunci ne prišli v Irkutsk, ampak bi se morali celo izkrcati, ker bi led plav v kratkem stisnil in zdrobil. Vrbove trte bi se potrgale, smrekovi hlodi bi šli vsaksebi in izginili pod ledom. Nesrečneži bi morali iskati zavetja na ledenih gručah. Ko bi se zdanilo, bi jih Tataři opazili in neusmiljeno pobili.

Mihael Strogov se je vrnil na zadnji konec, kjer ga je čakala Nadja. Približal se je mladenki, jo prijel za roko in vprašal kakor že večkrat:

»Nadja, ali si pripravljena?«

Mladenka mu je odgovorila kakor vselej:

»Pripravljena sem!«

Plav je prevozil še nekaj vrst sredi plavajočega ledu. Ako bi se Angara zožila še bolj, bi se led strnil v neprodiren jez in plav ne bi mogel nič več naprej. Že sedaj je plaval mnogo počasneje. Vsak trenutek je zadel ob kako gručo ledu in krenil na stran. Tu se je bilo treba izogniti kakemu pomolu, tam zopet preriti se skozi kako ožino. Vožnja je bila zelo počasna.

Noč je mogla trajati samo še nekaj ur. Ako begunci ne bi dospeli v Irkutsk pred peto uro zjutraj, potem bi morali obupati, da sploh kdaj pridejo tja.

O poldveh zjutraj je plav vkljub vsem naporom zadel ob debel in trden jez ter se ustavil. Led, ki je plaval za njim, ga je pritisnil ob zaporo in ga obdal od vseh strani. Ganiti se ni mogel nikamor več, kakor bi bil obsedel na kaki skali.

Struga Angare je bila tu komaj polovico tako široka kakor na drugih mestih. Zato se je ondi nakopičilo mnogo ledu, ki se je od velikega pritiska in hudega mraza polagoma sprijel in strdil v nepremagljivo zaporo. Pet sto korakov niže se je reka zopet razširila. Od ledišča so se odtrgavale posamezne ledene gruče in plavale naprej proti Irkutsku. Bilo je torej verjetno, da bi se reka ne bila zažezila, ako bi bila dovolj široka, in bi se bil plav mogel peljati naprej. Toda nesreča se ni dala odvrniti in begunci so se morali odpovedati nadi, da dosežejo svoj cilj.

Ako bi bili imeli pri rokah orodje, s kakršnim si navadno ribiči v Severnem morju napravljajo pot skozi ledišča, bi bili morda še pravočasno razsekali jez do tja, kjer se je reka zopet razširila. Toda imeli niso ne žage ne kopače, prav ničesar, s čimer bi mogli načeti led, ki je bil od hudega mraza trd kakor granit.

Kaj naj støre?

V istem trenutku je na desnem bregu Angare počilo več strellov in na plav se je usula toča krogel. Tataři so opazili nesrečne potnike. O tem ni bilo dvoma, kajti streli so se začeli oglašati tudi na levem bregu. Begunci so bili med dvema ognjema. Tatarski strelci so jih vzeli na muho in nekatere izmed njih ranili, čeprav so njihove krogle zaradi teme zadevale samo slučajno.

»Pridi, Nadja!« je pošepnil Mihael Strogov mladenki na uho.

Nadja ni odgovorila ničesar, ampak ga je molče prijela za roko.

»Ledišče morava prekoračiti!« ji je dejal potihoma. »Vodi me, toda nihče ne sme opaziti, da sva zapustila plav!«

Nadja ga je slušala. V globoki temi, katero so tu in tam razsvetljevali streli, je z Mihaelom Strogovim naglo splezala na led.

Nadja se je plazila naprej, Mihael Strogov pa za njo. Okrog njiju so padale krogle kakor toča in odskakovale od trdega ledu. Na razoranem in raskavem ledišču sta si sicer roke razpraskala do krvi, toda vkljub temu sta se naglo pomikala naprej.

Čez deset minut sta bila že ob njegovem nasprotnem robu. Tu je bila voda Angare zopet prosta. Le tu in tam se je od ledišča odtrgala kaka gruča in začela po vodi plavati proti mestu.

Nadja je uganila, kaj namerava Mihael Strogov. Zagledala je ledeno ploščo, ki se je komaj še nekoliko držala ledišča.

»Pridi!« je dejala Mihaelu Strogovu.

In ulegla sta se na ta kos ledu, ki se je nalahko zazibal in odločil od ledišča.

Ledena plošča je splavala po reki navzdol. Ker se je njena struga razširila, je imela prosto pot.

Mihael Strogov in Nadja sta poslušala strele, obupne krike in divje vpitje Tatarov, ki se je oglašalo za njima...

Polagoma pa so se tudi ti kriki, v katerih se je izražala skrajna groza ali pa divje veselje, izgubili v daljavi.

»Ubogi tovariši!« je zamrmrala Nadja.

Ledena plošča, na kateri sta bila Mihael Strogov in Nadja, je že pol ure naglo plavala po vodi. Vsak trenutek sta se morala bati, da se pod njima razdrobi na manjše kose. Ker je z vodnim tokom drčala po sredi struge, bi jo bilo treba obrniti v poševno smer, ako bi hotela pristati ob irkutskem nabrežju.

Mihael Strogov je stisnil pesti, napel ušesa in ni spregovoril nobene besedice. Nikoli še ni bil tako blizu svojega cilja! Čutil je, da ga kmalu doseže...

Proti drugi uri zjutraj se je na temnem obzorju posvetila ob obeh bregovih Angare dolga vrsta luči.

Na desni strani so bile svetiljke v Irkutsku, na levi pa ognji v tatarskem taborišču.

Mihael Strogov je imel do mesta samo še pol vrste.

»Torej vendarle!« je zamrmral sam pri sebi.

Naenkrat pa se je Nadji izvil grozen krik.

Mihael Strogov se je vzravnal na zibajoči se ledeni plošči in iztegnil roko navzgor po Angari. V modrikasti svetlobi, ki ga je obsevala, je bil njegov obraz videti strašno prepaden. In kakor bi bile njegove oči iznova postale občutljive za svetlobo, je vzkliknil:

»Ah! Tudi Bog sam je zoper najul!«

Dvanajsto poglavje.

Irkutsk.

Irkutsk, glavno mesto vzhodne Sibirije, ima navadno okrog 30.000 prebivalcev. Njegove cerkve, med katerimi se posebno odlikuje visoka stolnica, in njegove v slikovitem neredu razstavljene hiše stoje na precej visokem desnem bregu reke Angare.

Ako potnik gleda nanj s pogorja, ki se kakih dvajset vrst od mesta vzdiguje ob glavni sibirski cesti, se mu zaradi kupol, zvonikov, vitkim minaretom podobnih stolpov in japonskih streh dozdeva, da ima pred seboj nekakšno orientalsko mesto. Ta vtis pa mu izgine takoj, ko stopi v mesto. Tlakane ceste, hodniki, nasadi veličastnih brez, zidane in lesene hiše, izmed katerih imajo nekatere po več nadstropij, vozovi, taratajke, telege in razkošne kočije,

ki dirjajo po cestah, končno številni prebivalci najrazličnejših stanov, ki so zelo napredni in poznajo tudi najnovejšo pariško modo, dajejo na pol bizantinskemu in na pol kitajskemu mestu popolnoma evropsko lice.

Ker so takrat v Irkutsk pribežali Sibirci z dežele, je bilo mesto prenapolnjeno. Vkljub temu je bilo z vsemi potrebščinami dobro preskrbljeno. Irkutsk je pač skladišče za vse blago, ki se izmenjava med Kitajsko, srednjo Azijo in Evropo. Zato se v mestu niso bali niti seljakov iz doline Angare niti Mongolov, Tunguzov in Buretov. Vsa dežela med mestom in sovražnikom se je smela spremeniti v puščavo.

V Irkutsku stanuje vrhovni carski namestnik vzhodne Sibirije. Podrejeni so mu civilni poglavar, ki upravlja pokrajino, policijski ravnatelj, ki ima s številnimi pregnanci vedno dovolj opravka, in končno župan, t. j. trgovski načelnik, ki ima zaradi svojega neizmernega bogastva in vpliva pri trgovcih v vseh krogih zelo velik ugled.

Irkutska posadka je štela tedaj en polk kazaške pehote, t. j. približno 2000 mož, in zbor domačih orožnikov, ki so nosili čelade in modre, s srebrom obšite kroje.

Zaradi izrednih razmer je bil v mestu tudi carjev brat, odkar je izbruhnil tatarski vpad.

O teh razmerah samo nekoliko besed.

Velikega kneza je v te oddaljene pokrajine vzhodne Azije privedla važna politična zadeva.

Prepotoval je vsa večja sibirska mesta ne kot knez, ampak kot vojak. Zato so ga spremljevali samo njegovi častniki in oddelek kazakov. Njegova pot ga je privedla tudi v zabajkalske pokrajine in celo Nikolajevsk, zadnje rusko mesto na obrežju Ohotskega morja, je počastil s svojim posetom.

Ko je veliki knez prišel do skrajne meje neizmerne moskovskega carstva, se je obrnil nazaj proti Irkutsku, odkoder se je hotel napotiti proti Evropi. Tedaj pa je zvedel za nenadni tatarski vpad. Hitel je torej v glavno mesto in došel tja, ko je bila zveza z Evropo že deloma pretrgana. Prejel je še nekaj brzojavk iz Petrograda in Moskve ter mogel celo nanje odgovoriti. Nato pa je bila prerezana tudi brzojavna žica, kakor nam je že znano.

Irkutsk je bil ločen od ostalega sveta.

Velikega kneza je zadela naloga, da pripravi mesto za obrambo, česar se je lotil pogumno in hladnokrvno, kakršnega se je bil izkazal že pri raznih prilikah.

Vesti o padcu Išima, Omska in Tomska so zaporedoma dospele v Irkutsk. Za vsako ceno je bilo treba obvarovati pred padcem vsaj glavno sibirsko mesto. Na skorajšnjo pomoč ni bilo mogoče misliti. Majhne čete, ki so bile razkropljene po amurskih pokrajinah in v jakutski oblasti, niso mogle priti v tako velikem številu, da bi zadržale tatarsko vojsko. Ker se torej Irkutsk ni mogel izogniti obleganju, ga je bilo treba predvsem utrditi tako, da bi se mogel držati vsaj nekaj časa.

Mesto so začeli utrjevati tisti dan, ko so se Tatari polastili Tomska. Obenem s to novico je veliki knez zvedel tudi, da vpadnike vodijo sam buharski emir in zavezniški kani. Vedel pa ni, da je namestnik tatarskih poveljnikov Ivan Ogarev, ruski častnik, ki ga je bil sam odstavil in ki ga osebno ni poznal.

Predvsem so morali prebivalci irkutske pokrajine, kakor smo videli, izprazniti mesta, trge in vasi. Tiste, ki niso iskali zavetja v glavnem mestu, so poslali v kraje onstran Bajkalskega jezera, kjer so bili najbrže varni pred tatarskimi četami. Žito in krmo so spravili v mesto in to zadnjo trdnjavo moskovske oblasti na skrajnem vzhodu preskrbeli z vsem tako, da bi mogla sovražniku kljubovati vsaj nekaj časa.

Irkutsk je bil ustanovljen 1611. leta in stoji na desnem bregu Angare tam, kjer se vanjo izliva Irkut. Dva lesena mostova na stebrih, ki se zaradi plovbe dasta odpirati, vezeta mesto s predmestjem, ki se razteza po levem bregu. Od te strani mesta ni bilo težko braniti. Predmestje so izpraznili, mostova pa porušili. Tatari bi tu, obstreljevani od oblegancev, ne mogli priti zlepa čez precej široko reko.

Prekoračili pa bi jo lahko tudi nad mestom ali pod njim in ga napadli od vzhoda, kjer ni bilo obzidano.

Zato so prebivalci napeli vse sile, da mesto utrdijo. Delali so noč in dan. Veliki knez je videl, da je bilo prebivalstvo prav tako vneto pri delu, kakor je bilo pozneje pogumno pri obrambi. Vojaki, trgovci, pregnanci in kmetje: vsi so se žrtvovali za splošni blagor. Osem dni prej, kakor so se Tatari pokazali ob Angari, so bili okopi že dovršeni. Pred njimi so izkopali globok jarek in vanj napeljali vodo iz Angare. Sedaj se mesto ne bi dalo zlahka osvojiti. Treba bi ga bilo oblegati.

Tretja tatarska vojska, ki je prišla po jenisejski dolini, se je pred Irkutskom pojavila 24. septembra. Polastila se

je takoj zapuščenega predmestja, ki so ga Rusi sami porušili, da ne bi oviralo maloštevilnega irkutskega topništva.

Tatari so se skušali utrditi in so čakali drugih dveh oddelkov, ki so jima poveljevali emir in njegovi zavezniki.

Vsi tatarski oddelki so se združili 25. septembra v taborišču ob Angari in se razen posadk, ki so ostale v važnejših osvojenih mestih, postavili pod poveljstvo kana Feofarja.

Ivan Ogarev je sodil, da pri Irkutsku ni mogoče priti čez Angaro. Zato je dal nekaj vrst niže napraviti most na čolnih in je poslal na drugo stran močen oddelek tatarske vojske. Veliki knez se njegovemu podjetju ni upiral, ker bi ga mogel samo ovirati, ne pa zabraniti. Bil je namreč brez poljskega topništva. Zato je ostal zaprt v Irkutsku.

Tatari so se torej polastili desnega brega in korakali proti mestu. Spotoma so zapalili letovišče vrhovnega carskega namestnika, ki je stalo v nekem gozdu, precej visoko nad Angaro, nato obkolili mesto od vseh strani in ga začeli oblegati.

Ivan Ogarev je bil spreten inženier in brez dvoma sposoben, da vodi pravilno obleganje. Ni pa imel potrebnih sredstev, da bi ga hitro in uspešno dokončal. Sicer pa je trdno upal, da bo Irkutsk, cilj vseh svojih naporov, iznenadil in si ga z lahkoto osvojil.

Toda stvari so se zasukale drugače, kakor je pričakoval. Pohod tatarske vojske se je zaradi bitke pri Tomsku zakasnil in veliki knez je naglo dovršil priprave za obrambo. Zaradi tega mu je izpodletel njegov načrt. Bil je prisiljen, da začne mesto oblegati.

Emirja je pregovoril, da je mesto naskočil dvakrat, ne oziraje se na mnogoštevilne žrtve. Svoje vojake je pogнал na one točke v okopih, ki so se mu zdele najmanj zavarovane. Toda branivci so oba naskoka junaško odbili. Celo veliki knez in njegovi častniki so zastavili svoje življenje in se niso ogibali nobene nevarnosti. Njihovemu zgledu je sledilo vse prebivalstvo. Meščani in kmetje so hiteli na okope in požrtovalno vršili svojo dolžnost. Pri drugem naskoku se je Tatarom posrečilo, da so se polastili nekih vrat v okopih. Na vzhodnem koncu široke, dve vrsti dolge Glavne ceste, ki drži do Angare, se je vnel hud boj. Kazaki, orožniki in meščani so se Tatarom tako krepko postavili po robu, da so se morali umakniti v svoje postojanke.

Zato je Ivan Ogarev začel misliti na to, da z izdajstvom doseže, česar ni mogel doseči s silo. Kakor že vemo, je nameraval iti v mesto k velikemu knezu, si pridobiti njegovo zaupanje in ob ugodni priliki oblegovavcem odpreti kaka vrata. Poleg tega si je hotel ugasiti žejo po maščevanju nad carjevim bratom.

Ciganka Sangara, ki je prišla z njim v taborišče ob Angari, ga je silila, naj hitro izvrši svoj načrt.

V resnici se je bilo treba stvari lotiti brez odloga. Ruske čete iz jakutske pokrajine so že korakale proti Irkutsku. Zbrale so se bile ob zgornjem teku reke Lene in hitele po njeni dolini naprej. Dospeti so morale prej kakor v šestih dneh. Zato se je bilo treba mesta polastiti pred njihovim prihodom.

Ivan Ogarev se ni obotavljal nič več.

Dne 2. oktobra zvečer je v palači vrhovnega carskega namestnika, kjer je stanoval veliki knez, zboroval vojni svet.

Iz te palače, ki stoji na koncu Glavne ceste ob Angari, se je dala reka pregledati daleč navzgor in navzdol. Skozi okna na glavnem pročelju se je videlo tatarsko taborišče. Ako bi bili oblegovalci imeli boljše topništvo, bi v njej ne bilo varno stanovati.

Veliki knez, general Vorancov, carski namestnik in trgovski načelnik, katerim se je pridružilo tudi nekaj višjih častnikov, so pretresali razne nujne odredbe.

»Gospodom je naš položaj znan docela,« je dejal veliki knez. »Trdno sem prepričan, da se moremo držati do prihoda jakutskih čet. Tedaj pa bomo zapodili tatarske orde in kar se mene tiče, bodo drago plačale svoj zločinski vpad v moskovsko ozemlje.«

»Vaša Visokost vé, da se sme zanašati na irkutsko prebivalstvo,« je odgovoril general Vorancov.

»Da, general,« je dejal veliki knez. »Izredno me veseli, da morem v polni meri priznati njegovo domoljubje. Hvala Bogu, da so nam doslej prizanesle kužne bolezni in lakota! Trdno upam, da se bomo tudi v bodoče izognili tem strahotam. Na okopih sem moral pogumno prebivalstvo kar občudovati. Gospod trgovski načelnik, prosim Vas, da moje besede sporočite dalje!«

»Zahvalim se Vaši Visokosti v imenu vsega mesta,« je odgovoril trgovski načelnik. »Ali smem vprašati, kako dolgo bomo morali čakati na pomožne čete v najslabšem slučaju?«

»Kvečjemu šest dni,« je odgovoril veliki knez. »Spreten in drzen sel je prišel danes zjutraj v mesto in mi sporočil, da hiti proti mestu 50.000 Rusov pod vodstvom generala Kiseleva. Pred dvema dnevoma so bili v Kirensku ob bregu reke Lene in sedaj jih ne bo zadržal ne mráz ne sneg na njihovem pohodu. Vrla četa 50.000 najboljših mož bo zgrabila Tatare od strani in nas kmalu oprostila.«

»Tisti dan,« je dostavil trgovski načelnik, »ko nam bo Vaša Visokost ukazala izpad, bomo vsi pripravljeni na Vaše povelje!«

»Dobro, gospod načelnik,« je odgovoril veliki knez. »Počakajmo, da se na bližnjih gričih pokažejo naši prvi oddelki! Tedaj pa stremo te vpadnike!«

Nato se je obrnil h generalu Vorancovu:

»Jutri bova nadzorovala dela na desnem bregu. Po Angari že plava led. Reka bo kmalu zamrznila in Tataři bi jo mogli prekoračiti.«

»Naj mi Vaša Visokost dovoli majhno opazko!« je dejal trgovski načelnik.

»Prosim, gospod načelnik.«

»Mnogokrat sem opazoval, da je mráz dosegel 30 do 40 stopinj pod ničlo, toda po Angari je še vedno plaval led. Reka najbrže zato ni nikoli popolnoma zamrznila, ker silno hitro teče. Ako Tataři nimajo drugega sredstva, da pridejo čez reko, jih ne bo nikoli v Irkutsk!«

Vrhovni carski namestnik je potrdil izjavo trgovskega načelnika.

»To je naša sreča,« je odgovoril veliki knez. »Sicer pa bomo pripravljeni za vsak slučaj.«

Nato je vprašal policijskega ravnatelja:

»Ali mi imate kaj poročati, gospod policijski ravnatelj?«

»Vaši Visokosti moram predložiti neko prošnjo,« je dejal policijski ravnatelj.

»Čigavo prošnjo?«

»Sibirskih pregnancev, ki jih je v mestu pet sto, kakor je znano Vaši Visokosti.«

Politični pregnanci, ki so bili razkropljeni po vsej pokrajini, so se takoj po tatarskem vpadu zbrali v Irkutsku. Pokorili so se povelju, da odrinejo v glavno mesto, in so zapustili kraje, kjer so opravljali najrazličnejše službe, bodisi kot zdravniki, bodisi kot profesorji na gimnazijah ali učitelji na japonskih in mornariških šolah. Veliki knez je

kakor car takoj spočetka zaupal njihovemu domoljubju in jih dal oborožiti. Vsi so se izkazali kot vrli branivci.

»Kaj pa želijo?« je vprašal veliki knez.

»Prosijo Vašo Visokost dovoljenja, da smejo sestaviti poseben zbor in biti na čelu prvega izpada,« je odgovoril policijski ravnatelj.

»Prav!« je dejal veliki knez vidno ginjen. »Pregnanci so Rusi in imajo pravico, da se bijejo za svojo domovino.«

»Zagotavljam Vašo Visokost,« je dejal vrhovni carski namestnik, »da ne bo našla boljših vojakov!«

»Potem pa morajo imeti svojega poveljnika,« je dostavil veliki knez. »Kdo naj bo?«

»Predlagati želé Vaši Visokosti enega izmed sebe,« je dejal policijski ravnatelj, »ki se je že večkrat odlikoval.«

»Ali je Rus?«

»Da, iz baltiških pokrajin.«

»Kako mu je ime?«

»Vasilij Fedor.«

Ta pregnanec je bil Nadjin oče.

Bravcu je že znano, da se je Vasilij Fedor v Irkutsku pečal z zdravilstvom. Bil je ne samo učen in ljubezniv mož, ampak tudi pogumen in zelo iskren domoljub. Ves čas, ki ga ni posvetil bolnikom, je porabil pri obrambnih delih. Zbral je tudi svoje tovariše in jih navdušil za skupno delo. Dotlej so bili namreč pregnanci pomešani med druge prebivalce in so se vedli tako junaško, da so vzbudili celo pozornost velikega kneza. Pri raznih izpadih je marsikateri izmed njih prelil kri za sveto Rusijo — v resnici sveto in oboževano od njenih otrok! Vasilij Fedor je bil pravi junak. Četudi se je njegovo ime slišalo ob raznih prilikah, vendar nikoli ni zahteval ne milosti ne plačila. Ko so irkutski pregnanci nameravali sestaviti svoj lastni zbor, niti vedel ni, da ga hočejo izbrati za svojega poveljnika.

Ko je policijski ravnatelj omenil njegovo ime, je veliki knez dejal, da ga pozna.

»Resnično,« je pripomnil general Vorancov, »Vasilij Fedor je vrl in pogumen mož. Pri svojih tovariših je imel vedno zelo velik vpliv.«

»Koliko časa je že v Irkutsku?« je vprašal veliki knez.

»Dve leti.«

»Kako se je vedel?«

»Tako, kakor zahtevajo posebne, za pregnancye veljavne določbe,« je odgovoril policijski ravnatelj.

»General, takoj ga pošljite k meni!« je dejal veliki knez.

Povelje velikega kneza se je izvršilo in prej kot za pol ure je stopil predenj Vasilij Fedor.

Mož je imel komaj štirideset let. Bil je resen in otožen. Videlo se je, da se je vse življenje boril in trpel. Njegove izrazite poteze so spominjale na Nadjo.

Tatarski vpad je zadel tega očeta, ki je bil pregan 8000 vrst daleč od svojega rojstnega mesta, bolj nego kogarkoli v njegovi najnežnejši ljubezni in edini nadi. Njegova hči Nadja mu je sporočila v svojem zadnjem pismu, da ji je mati umrla in da je odpotovala k njemu, ker je dobila za to vladno dovoljenje.

Iz Rige je morala odpotovati 10. julija. Vpad se je izvršil 15. julija. Ako je Nadja tedaj že prekoračila mejo, kaj se je zgodilo z njo sredi vpadnikov? Lahko je umeti, kako je to skrbelo nesrečnega očeta, ker od tedaj ni imel o Nadji nobenega poročila.

Vasilij Fedor se je pred velikim knezom priklonil in čakal na njegovo vprašanje.

»Vasilij Fedor,« mu je dejal veliki knez, »tvoji tovariši so prosili dovoljenja, da smejo sestaviti izbrano četo. Gotovo jim ni neznano, da mora biti v taki četi vsakdo pripravljen, boriti se do zadnje kaplje krvi?«

»To jim je znano,« je odgovoril Vasilij Fedor.

»Za poveljnika hočejo imeti tebe.«

»Mene, Visokost?«

»Ali prevzameš poveljstvo?«

»Da, ako to zahteva blagor Rusije!«

»Poveljnik Fedor,« je dejal veliki knez, »od danes naprej nisi več pregnanec!«

»Hvala, Visokost! Toda morem li poveljevati onim, ki še niso svobodni?«

»Tudi oni niso več pregnanci!«

Carjev brat je pomilostil in oprostil vse njegove bojne tovariše.

Vasilij Fedor je ginjen stisnil roko, ki mu jo je ponudil veliki knez, in odšel.

Veliki knez se je obrnil k častnikom, se nasmehnil in dejal:

»Car se gotovo ne bo branil potrditi to, kar sem storil v njegovem imenu. Da branimo glavno mesto Sibirije, potrebujemo junakov. S tem sem jih pridobil lepo število.«

Velikodušnost, s katero je veliki knez pomilostil irkutske pregnance, je bila v resnici lep dokaz ljudomilega pravosodstva in pametne politike.

Medtem se je stemnilo. Skozi okna palače so svetili ognji, ki so goreli v tatarskem taborišču onstran Angare. Po reki so plavale številne gručice ledu. Nekatere so se ustavile ob prvih stebrih razdrtih mostov, druge pa so hitro plavale naprej. Videlo se je, da Angara res ni mogla zlepa zamrzniti čez in čez, kakor je bil pripomnil že trgovski načelnik. Branivci Irkutska torej niso bili v nevarnosti, da jih Tataři napadejo od te strani.

Bilo je ob desetih zvečer. Veliki knez se je vprav poslavljaj od častnikov in se hotel umakniti v svoje prostore, ko se je pred palačo začul nenavaden hrup.

Takoj nato so se odprla vrata dvorane. Prikazal se je pobočnik, naglo stopil pred velikega kneza in dejal:

»Visokost, carski sel je tu!«

Trinajsto poglavje.

Carski sel.

Vsi člani vojnega sveta so se hkrati obrnili proti na pol odprtim vratom. Carski sel je prišel v Irkutsk! Ako bi bili častniki stvar le malo natančneje premislili, bi je ne bili mogli verjeti.

Veliki knez je stopil živahno k svojemu pobočniku in mu dejal:

»Pripelji ga!«

Vstopil je neki mož. Videlo se mu je, da je skrajno utrujen. Oblečen je bil kot sibirski kmet v obrabljeni, raztrgani in celo od krogel prestreljeni obleki. Glavo mu je pokrivala ruska kučma. Zaradi slabo zaceljene brazgotine je imel spačen obraz. Mož je imel očitvidno dolgo in težavno pot za seboj. Njegovi slabi škornji so pričali, da je moral deloma hoditi tudi peš.

»Njegova Visokost veliki knez?« je vzkliknil ves zasoplen.

Veliki knez je stopil predenj in ga vprašal:

»Si li carski sel?«

»Da, Visokost.«

»Odkod prihajaš?«

»Iz Moskve.«

»Kdaj si odpotoval?«

»15. julija.«

»Kako se imenuješ?«

»Mihael Strogov.«

Bil je Ivan Ogarev. Prilastil si je ime in značaj onega, o katerem je mislil, da ga je spravil s poti. V Irkutsku ga ni poznal niti veliki knez niti kdo drugi. Zato se mu ni zdelo potrebno, da bi se našemil in spremenil svojo zunanost. Ker je mogel dokazati svojo istovetnost, se ni bal, da bi ga razkrinkali. Njegova železna volja ga je torej pripeljala sem, da z izdajstvom in zavratnim umorom dovrši in zapečati sovražni vpad.

Veliki knez je namignil svojim častnikom, ki so takoj odšli iz dvorane.

Dozdevni Mihael Strogov in veliki knez sta ostala sama v sobani.

Veliki knez je Ivana Ogareva nekaj časa skrbno opazoval. Nato ga je vprašal:

»Ali si bil 15. julija v Moskvi?«

»Da, Visokost, in ponoči med 14. in 15. julijem sem videl Njegovo Veličanstvo v Novi palači.«

»Ali imaš carjevo pismo?«

»Tukaj je.«

Ivan Ogarev je podal velikemu knezu carjevo pismo, ki ga je bil zvil v kolikor mogoče majhno obliko.

»Si li pismo prejel v taki obliki?« je vprašal veliki knez.

»Ne, Visokost. Ovitek sem moral spotoma raztrgati, da sem mogel pismo bolje skriti pred emirjevimi vojaki.«

»Ali so te Tatari ujeli?«

»Da, Visokost,« je odgovoril Ivan Ogarev. »Nekaj dni sem bil njihov ujetnik. Prav zato sem dospel v Irkutsk šele 2. oktobra, dasi sem iz Moskve odpotoval že 15. julija, kakor svedoči carjevo pismo. Na potu sem bil torej 79 dni.«

Veliki knez je vzel pismo v roke. Razvil ga je in spoznal lastnoročni carjev podpis in njegovo običajno potrdilo. Pismo je bilo brez dvoma pristno in zato tudi sel zanesljiv. Zaradi njegove divje zunanosti je bil veliki knez izprva sicer nekoliko nezaupljiv, a se je kmalu otresel vseh pomislekov.

Veliki knez je nekaj trenutkov molčal. Pismo je čital počasi, da bi ga bolje razumel.

Nato je vprašal iznova:

»Mihael Štrogov, ali poznaš vsebino pisma?«

»Da, Visokost. V sili bi ga bil moral uničiti, da ne bi prišlo Tatarom v roke. V tem slučaju sem hotel Vaši Visokosti natančno sporočiti njegovo vsebino.«

»Torej veš, da moramo prej umreti, kakor pa mesto izročiti sovražniku?«

»Vem.«

»Ali veš tudi, da pismo govori o premikanju čet, ki so jih zbrali, da vpad odbijejo?«

»Da, Visokost, toda te čete niso imele uspeha.«

»Kaj hočeš s tem povedati?«

»Da so se poleg drugih važnih mest obeh Sibirij čete kana Feofarja polastile tudi Išima, Omska in Tomska.«

»Ali je prišlo do bitke? So se li naši kazaki spoprijeli s Tatari?«

»Celo večkrat, Visokost.«

»In so bili odbiti?«

»Da, ker jih je bilo premalo.«

»Kje so se vršili boji, o katerih govoriš?«

»Pri Kolivanu, Tomsku . . .«

Doslej je Ivan Ogarev govoril samo resnico. Ker pa je hotel branivce Irkutska omajati s tem, da pretirava uspehe emirjevih čet, je dostavil:

»In tretjič pred Krasnojarskom.«

Veliki knez je stisnil ustnice, da se je komaj slišalo njegovo vprašanje:

»In ta zadnji spopad?«

»Ni bil spopad, Visokost, ampak prava bitka,« je odgovoril Ivan Ogarev.

»Bitka?«

»20.000 Rusov, ki so prihiteli iz obmejnih pokrajin in iz tobolske oblasti, se je spoprijelo s 150.000 Tatarov. Vkljub vsej svoji hrabrosti so bili uničeni.«

»Lažeš!« je zavpil veliki knez, ki ni mogel več premagovati svoje jeze.

»Resnico govorim, Visokost,« je hladno odgovoril Ivan Ogarev. »Sam sem bil v bitki pri Krasnojarsku in sem bil ondi tudi ujet.«

Veliki knez se je pomiril in pokimal Ivanu Ogarevu, češ, da ne dvomi o njegovi resnicoljubnosti.

»Kdaj se je vršila bitka pri Krasnojarsku?« je vprašal.

»2. septembra.«

»Ali so sedaj vse tatarske čete zbrane okoli Irkutska?«

»Vse.«

»Kako visoko jih ceniš?«

»Do 400.000 mož.«

Ivan Ogarev, ki je imel vedno svoj cilj pred očmi, je tatarsko vojsko zopet nalašč cenil tako visoko.

»Ali ne smem iz zahodnih pokrajin pričakovati nobene pomoči?« je vprašal veliki knez.

»Nobene, Visokost, vsaj pred koncem zime ne.«

»Dobro me poslušaj, Mihael Strogov! Četudi mi ne pride nihče na pomoč ne od zahoda ne od vzhoda in četudi bi bilo tu 600.000 barbarov, Irkutska jim ne predam nikoli!«

Ivan Ogarev je nekoliko pomežiknil s svojimi zlobnimi očmi. Zdelo se je, da je izdajavec hotel reči: Seveda, ko ti, carjev brat, nič ne računaš z izdajstvom.

Veliki knez, ki je bil nagle narave, se je komaj premagoval, ko je zvedel te usodne novice. Hodil je po dvorani gori in doli, Ivan Ogarev pa ga je opazoval kot plen, ki je zapadel njegovi osveti. Ustavljaj se je pri oknih, gledal ognje v tatarskem taborišču in si skušal pojasniti hrušč, ki mu je prihajal na uho. Bile so ledene gručice, ki so plavale po Angari in treskale druga ob drugo.

Minilo je četrte ure, ne da bi kaj vprašal. Nato je vzel zopet pismo, prečital en odstavek in dejal:

»Mihael Strogov, ali veš, da pismo govori o nekem izdajavcu, ki se ga moram varovati?«

»Da, Visokost.«

»Najbrže bo skušal preoblečen priti v Irkutsk, si pridobiti moje zaupanje in ob ugodni priliki mesto izdati Tatarom.«

»Vse to vem, Visokost. Vem pa tudi, da je Ivan Ogarev prisegel, da se bo osebno maščeval nad carjevim bratom.«

»Zakaj?«

»Veliki knez ga je baje kruto razžalil s tem, da ga je odstavil.«

»Da ..., spominjam se ... A to je zaslužil slepar, ki je pozneje roval celo proti lastni domovini in vanjo izvalil tatarske vpadnike!«

»Njegovemu Veličanstvu carju«, je odgovoril Ivan Ogarev, »je bilo predvsem do tega, da Vas opozorim na zločinsko namero, ki jo goji Ivan Ogarev glede Vaše osebe.«

»Da . . ., tudi pismo govori o tem.«

»In Njegovo Veličanstvo mi je osebno naročilo, naj se spotoma posebno varujem tega izdajavca!«

»Ali si ga srečal?«

»Da, Visokost, po bitki pri Krasnojarsku. Ako bi bil mogel slutiti, da nosim pismo Vaši Visokosti in da so v njem razkrinkani njegovi načrti, bi mi gotovo ne bil prizanesel.«

»Da, bil bi izgubljen!« je odgovoril veliki knez. »Kako pa si mogel ubežati?«

»Skočil sem v Jenisej.«

»In kako si prišel v Irkutsk?«

»Pri nocojšnjem izpadu, ki so ga napravili branivci mesta, da odbijejo neki tatarski oddelek, sem se pomešal mednje in se dal spoznati. Takoj so me peljali pred Vašo Visokost.«

»Dobro, Mihael Strogov,« je dejal veliki knez. »Na svoji težavni poti si dokazal, da si pogumen in zanesljiv mož. Tega ne bom pozabil. Ali imaš kako željo?«

»Nobene razen te, da se bijem ob strani Vaše Visokosti,« je odgovoril Ivan Ogarev.

»Prav, Mihael Strogov! Od danes naprej boš v moji osebni službi in boš stanoval v tej palači.«

»In ako se Vaši Visokosti predstavi Ivan Ogarev pod napačnim imenom, kakor baje namerava?«

»Tedaj nam boš pomagal, da ga razkrinkamo, ker ga poznaš. Umreti bo moral pod knuto! Idi!«

Ivan Ogarev je velikega kneza pozdravil po vojaško, zavedajoč se, da je stotnik carskih slov, in odšel.

Ivanu Ogarevu se je torej posrečil njegov podli načrt. Veliki knez mu je popolnoma zaupal. To zaupanje je mogel zlorabiti, kadarkoli bi se mu zljubilo. Stanoval je celo v njegovi palači in je lahko zvedel vse, kar se je tikalo obrambe. Ves položaj je bil v njegovih rokah. V Irkutsku ga ni poznal nihče in ga torej nihče ni mogel razkrinkati. Zato je sklenil, da se nemudoma loti svojega načrta.

Bil je pa tudi skrajni čas. Mesto bi se moralo vdati, preden bi prišli od severa in vzhoda Rusi, ki so jih pričakovali v nekaterih dneh. Ako bi se Tatari dotlej že polastili Irkutska, bi ga jim ne mogli lahko zopet iztrgati. V slučaju, da bi ga morali pozneje zapustiti za vsako ceno, bi ga razrušili od vrha do tal in glava velikega kneza bi morala prei pasti kanu Feofarju pred noge.

Ker se je smel Ivan Ogarev svobodno gibati in si vse ogledati, je začel takoj drugi dan pregledovati okope. Častniki, vojaki in meščani so ga povsod sprejemali z iskrenimi čestitkami. Carski sel se jim je zdel kakor neka vez, ki jih je znova zvezala z ostalim carstvom. Ivan Ogarev jim je pripovedoval izmišljene dogodke na svojem potovanju, ne da bi prišel kdaj v zadrego. Nato je začel spretno in previdno govoriti o njihovem resnem položaju, pretiravajoč tatarske uspehe in njihovo moč, kakor je storil že pred velikim knezom. Po njegovem mnenju je bila pomoč, ki so jo pričakovali, odločno prešibka. Zato se je bilo bati, da bi bitka pred irkutskimi okopi ne bila prav tako usodna, kakor so bile vse dosedanje bitke pri Kolivanu, Tomsku in Krasnojarsku.

Ivan Ogarev pa s takim neprijetnim namigavanjem ni šaril. Previdno je skrbel, da bi vse to le polagoma izpodjedalo pogum irkutskih prebivalcev. Delal se je, kakor bi odgovarjal samo zato, ker le preveč silijo vanj, četudi bi najrajši molčal. Vedno pa je poudarjal, da se je treba brniti do zadnjega moža in mesto rajši pognati v zrak, kakor pa ga prepustiti sovražniku.

Na vse načine je poskušal, da bi položaj naslikal kolikor mogoče v slabi luči. Toda vojaštvo in prebivalstvo v Irkutsku je bilo preveč domoljubno, da bi se mu dalo omajati. Med vsemi, ki so bili zaprti v osamljenem mestu na skrajni azijski meji, ni bilo nikogar, ki bi govoril o predaji, ker so preveč prezirali barbare.

Nihče pa ni slutil, kaj Ivan Ogarev namerava, in nihče ni mogel uganiti, da je dozdevni carski sel izdajavec.

Ivan Ogarev je takoj po svojem prihodu v Irkutsk prišel v stik tudi z najpogumnejšim branivcem mesta, Vasilijem Fedorom.

Znano je, kake skrbi so trle tega nesrečnega očeta. Ako je njegova hči, Nadja Fedorovna, odpotovala iz Rusije isti dan, kakor mu je naznanila v zadnjem pismu iz Rige, kaj je bilo z njo? Ali je morda še sedaj poskušala, da pride čez napadene pokrajine, ali pa je bila morda že dolgo časa ujeta? Vasilij Fedor si je svojo bol nekoliko olajšal samo takrat, kadar se je boril s Tatari. Žal, da je bilo takih prilik premalo.

Ko je torej Vasilij Fedor zvedel, da je prišel nepričakovano v mesto carski sel, si je mislil, da bi mogel kaj vedeti o njegovi hčeri. To upanje je bilo sicer najbrže

prazno, a se ga je vkljub temu oprijel. Ali ni bil tudi sel ujet, kakor je morda še danes ujeta njegova hči?

Vasilij Fedor je torej poiskal Ivana Ogareva, ki je to priliko spretno izrabil v to, da se je z njim shajal dan na dan. Kaj je odpadnik nameraval? Ali je sodil vse ljudi po sebi? Je li mislil, da bi mogel biti kak Rus, čeprav bi bil političen pregnanec, tako podel, da bi izdal svojo domovino?

Naj si bo kakorkoli, Ivan Ogarev se je hlinil zelo spretno in izrabljajl priliko, ki mu jo je nudil Nadjin oče. Vasilij Fedor se je takoj drugi dan po prihodu Ivana Ogareva napotil k njemu v palačo vrhovnega carskega namestnika. Pojasnil mu je razmere, v kakršnih je njegova hči morala odpotovati iz evropske Rusije, in mu potožil, v kakih skrbah je sedaj zaradi nje.

»Kdaj pa je Vaša hči odpotovala z ruskega ozemlja?« je vprašal Ivan Ogarev.

»Približno takrat kot Vi,« je odgovoril Vasilij Fedor.

»Jaz sem odpotoval iz Moskve 15. julija.«

»Tudi Nadja je zapustila Moskvo najbrže isti dan. Vsaj iz njenega pisma se da tako sklepati.«

»Ali je bila 15. julija v Moskvi?« je vprašal Ivan Ogarev.

»Da, skoraj gotovo.«

»Dobro! ... « je odgovoril Ivan Ogarev.

Potem pa se je premislil in dejal:

»Ne, ne, motim se! Dneve sem zamenjal. Le preveč verjetno je, da je Vaša hči prekoračila mejo. Ostanе Vam še edino upanje, da se je ustavila, ko je zvedela za tatarski vpad.«

Vasilij Fedor je povetil glavo. Poznal je Nadjo in je vedel, da bi je nobena stvar ne mogla zadržati, da ne bi potovala dalje.

Zakaj je bil Ivan Ogarev tako krut? Z eno samo besedo bi bil lahko potolažil obupanega očeta. Nadja je sicer prekoračila sibirsko mejo, toda v popolnoma izrednih razmerah, kakor nam je znano.

Ako bi bil Vasilij mogel primerjati dan, ko je bila njegova hči v Nižnjem Novgorodu, z dnevom, ko je bila izdana naredba, ki ji je zabranila nadaljnje potovanje, bi bil brez dvoma prišel do zaključka, da je morala proti svoji volji ostati na evropskem ozemlju carstva in se je tako izognila tatarskemu vpadu.

Če bi Ivan Ogarev ne bil poslušal samo svoje narave in bi bil imel še kaj čuta za trpljenje drugih, bi mu bil to lahko povedal . . . Pa ni hotel.

Vasilij Fedor je odšel s potrjim srcem. Po tem razgovoru je bilo uničeno njegovo zadnje upanje.

Naslednja dva dni, 3. in 4. oktobra, je veliki knez večkrat poklical dozdevnega Mihaela Strogova, da mu je pripovedoval, kar je slišal v carjevi pisarni v Novi palači. Ivan Ogarev je bil pripravljen na taka vprašanja in ni bil nikoli v zadregi. Nalašč mu ni prikrival, da je vpad carsko vlado popolnoma iznenadil, da so vstajo zanetili skrivaj, da so Tataři zasedli že celo črto Oba, ko je novica dospela v Moskvo, in da končno nihče ni bil pripravljen na to, da bi poslali v Sibirijo potrebnih čet in prepodili vpadnike.

Ker je Ivan Ogarev delal, kar je hotel, je začel natančno preiskovati irkutske utrdbe, posebno one točke, ki so bile najslabše zavarovane, da izkoristi vse, ako bi pri svojem izdajstvu naletel na kake ovire. Zlasti natančno je hotel spoznati vrata na koncu Glavne ceste, kjer naj bi Tataři vdrli v Irkutsk.

Istega večera je prišel dvakrat do teh vrat. Sprehajal se je po okopih, ne da bi se bal sovražnih krogel, dasi prve straže niso bile oddaljene niti eno vrsto. Vedel je dobro, da ni v nevarnosti, da ga Tataři celo poznajo. Saj je opazil senco, ki je smuknila pod okop.

Bila je Sangara. Svoje življenje je zastavila, samo da pride v zvezo z Ivanom Ogarevim.

Obleganci so imeli že dva dni tak mir, kakršnega niso bili vajeni, odkar so jih Tataři začeli oblegati.

Tako je bil ukazal Ivan Ogarev. Tataři so morali opustiti vsak poskus, da bi se mesta polastili s silo. Celo topništvo je popolnoma utihnilo, odkar je bil namestnik kana Feofarja v Irkutsku. Upal je namreč, da bodo zaradi tega obleganci postali manj pozorni in čuječi. Vsekakor pa je bilo pri sprednjih stražah pripravljenih več tisoč Tatarov, da planejo proti nezastraženim vratom, kadar bi jih pozval Ivan Ogarev.

To se je moralo zgoditi v najkrajšem času. Odločiti se je bilo treba, preden bi prišli ruski zbori pred Irkutsk. Načrt Ivana Ogareva je bil gotov. Še tisti večer je vrgel listek v roke Sangari, ki ga je čakala pod okopi.

Ivan Ogarev se je odločil, da preda Irkutsk drugi dan, 6. oktobra, ob drugi uri zjutraj.

Štirinajsto poglavje.

Noč med 5. in 6. oktobrom.

Ivan Ogarev je bil svoj načrt zasnoval tako natančno, da bi se bil moral posrečiti, ako bi ga ne bili preprečili nepričakovani dogodki. Predvsem bi morala biti vrata na Glavni cesti brez branivcev v trenutku, ko bi jih hotel odpreti. Prav tako potrebno bi bilo tudi, da bi obleganci tedaj obrnili vso svojo pozornost na kako drugo točko mesta. Zato je izdajavec z emirjem napravil sledeči načrt.

Iz irkutskega predmestja bi tatarske čete poskusile napraviti navidezno resen napad proti desnemu bregu, dočim bi močne čete nad mestom in pod njim skušale za vsako ceno priti čez reko. Na vzhodni strani mesta bi se sprednje straže umaknile nazaj in navidezno odkorakale drugam. Tako bi najbrže dosegli, da bi bila vrata na Glavni cesti le slabo zastražena.

Bilo je 5. oktobra. Preden bi preteklo 24 ur, bi moralo biti po tem načrtu glavno mesto vzhodne Sibirije v emirjevi oblasti, veliki knez pa v krempljih Ivana Ogareva.

Tekom dneva se je v tatarskem taborišču opazalo ne- navadno vrvenje. Z oken palače in drugih hiš na desnem bregu se je razločno videlo, da se na oni strani pripravlja resen napad. Številni tatarski oddelki so korakali proti taborišču in od ure do ure ojačevali emirjevo vojsko. Bilo je očitvidno, da hočejo mesto napasti z vso silo.

Ivan Ogarev velikemu knezu ni prikrival, da se je na tej strani bati naskoka, češ, da Tataři v resnici nameravajo mesto napasti od severa in juga. Zato mu je svetoval, naj kolikor mogoče zavaruje ogrožene strani.

Priprave, ki so jih opazovali, so potrjevale mnenje Ivana Ogareva. Treba ga je bilo upoštevati. V palači se je zbral vojni svet. Sklenili so, da se vse razpoložljive čete postavijo ob desnem bregu Angare in ob obeh straneh mesta, kjer so se okopi naslanjali na reko.

Zgodilo se je torej vprav to, kar je Ivan Ogarev želel doseči. Izdajavec gotovo ni pričakoval, da bi ostala vrata na Glavni cesti popolnoma nezavarovana, ampak je računal s tem, da bi bilo ondi le kolikor mogoče malo branivcev. Zato je skušal velikega kneza prepričati, da se je navideznemu tatarskemu naskoku treba upreti z vsemi razpoložljivimi silami.

Da prav gotovo doseže svoj zlobni namen, si je Ivan Ogarev poleg tega izmislil še neko drugo, izredno učinkovito sredstvo. Četudi bi Tatari ne naskočili točk ob desnem bregu reke, ki so bile od vrat na Glavni cesti najbolj oddaljene, bi moralo to sredstvo vendarle izvabiti vse branivce mesta tja, kjer jih je hotel imeti Ivan Ogarev. Obenem z naskokom je namreč hotel Irkutsku pripraviti še drugo, grozno pogubo.

Vse je bilo torej pripravljeno, da bi bila vrata ob določeni uri prosta in bi se odprla tisočem Tatarov, ki so čakali na dogovorjeno znamenje v gozdovih na vzhodni strani mesta.

Vojaštvo in prebivalstvo v Irkutsku je bilo ves dan neprestano na straži. Ukrenili so vse, kar je bilo potrebno, da odbijejo naskok na doslej neogrožene točke.

Veliki knez in general Vorancov sta nadzorovala ojačene straže. Izbrana četa Vasilija Fedora je zasedla severni del mesta in je imela nalogo, da udari tja, kjer bi bila nevarnost največja. Desni breg Angare je zastavilo topništvo, kolikor so ga mogli pogrešati drugod. Po prizadevanju Ivana Ogareva so torej storili vse, kar so mogli. Zato so upali, da nameravani napad ne bo imel uspeha. V tem slučaju bi Tatari gotovo zgubili pogum in vsaj nekaj dni pustili mesto v miru. Dotlej pa bi dospele čete, ki jih je pričakoval veliki knez. Rešitev ali padec Irkutska je visel torej samo na eni niti.

Solnce je ta dan vzšlo ob šesti uri dvajset minut in zašlo ob peti uri štirideset minut. Svoj dnevni lok nad obzorom je prehodilo torej v enajstih urah. Mrak se je boril z nočjo še dve uri. Nato pa je nastala gosta tema, ker je bil vprav mlaj in nebo zelo oblačno.

Globoka tema je bila načrtu Ivana Ogareva zelo ugodna.

Hud mraz je že nekaj dni napovedoval bližajočo se sibirsko zimo in je bil ta večer še bolj občuten. Vojaki, ki so stražili desni breg Angare, niso smeli kuriti ognjev, da se ne bi izdali. Zato so silno trpeli zaradi mraza. Nekaj čevljev pod njimi so po reki plavale ledene gruče. Ves dan so jih videli, kako so se gnetle in hitele naprej med bregovima. Veliki knez in njegovi častniki so bili s tem popolnoma zadovoljni. Dokler bi se po Angari valile ledene gruče, bi Tatari gotovo ne mogli priti ne s plavi in ne z ladjami čez reko. Da bi jo prekoračili po ledu, ako bi od

mraza zamrznila črez in črez, na to še misliti ni bilo. Ledena skorja bi bila mnogo prešibka, da bi vzdržala številno napadalno četo.

Vprav zato, ker je bila ta okolnost navidezno za bravnivce Irkutska ugodna, bi morala biti Ivanu Ogarevu docela neprijetna.

Temu pa ni bilo tako. Izdajavec je dobro vedel, da Tatari ne bodo poskušali priti čez Angaro, ampak bo vsaj na tej strani njihov naskok samo navidezen.

Proti deseti uri zvečer se je stanje reke v veliko presenečenje in škodo oblegancev očitvidno spremenilo. Reka je hipoma postala prosta, tako da bi se Tatari lahko prepeljali čez njo. Številne ledene gruče, ki so že nekaj dni plavale po njej, so skoraj docela izginile, tako da jih je bilo komaj pet ali šest med obema bregovoma. Tudi njihova oblika je bila drugačna kakor poprej. Po njihovih ostrih robovih se je dalo sklepati, da so se odtrgale od kakega ledišča.

Ruski častniki so to spremembo opazili in jo sporočili velikemu knezu. Razlagati se je dala tako, da se je v kaki ožini Angare nakopičil led, se sprijel in zajezil reko.

Bravcem je že znano, da je bilo v resnici tako.

Oblegovavci so imeli torej prost prehod čez Angaro. Zato so morali Rusi paziti tem pozorneje.

Do polnoči se ni pripetilo ničesar. Na vzhodni strani, onstran vrat na Glavni cesti, je bil popoln mir. V gozdovih, ki so se na obzorju stikali z nizkimi oblaki, ni bilo opaziti nikjer nobenega ognja.

Živahno pa je bilo gibanje v taboru ob Angari, kajti številne luči so se naglo premikale sem ter tja.

Eno vrsto proti severu in jugu od onih točk, kjer so se okopi naslanjali na reko, se je slišalo zamolklo šumenje. Bile so tatarske čete, ki so ondi čakale na dogovorjeno znamenje.

Pretekla je še ena ura. Nič novega.

V zvoniku irkutske stolnice je bilo dve. Pri oblegovavcih še vedno ni bilo opaziti nikakega premikanja, ki bi kazalo na njihove sovražne namere.

Veliki knez in njegovi častniki so se že vpraševali, se li niso zmotili in so li Tatari res nameravali mesto iznenaditi. Pretekle noči niso bile skoraj nič bolj mirne. Pri sprednjih stražah so vedno pokale puške in topovske krogle so frčale po zraku. Danes pa je bilo vse tiho.

Veliki knez, general Vorancov in njuni pobočniki so vkljub temu čakali na svojih mestih, da morejo v silo ukreniti, kar bi bilo potrebno.

Ivan Ogarev je, kakor vemo, stanoval v namestnikovi palači. Odločili so mu veliko sobo v pritličju, odkoder so okna držala na neko stransko ploščad. S te ploščadi se je dal pregledati velik del Angare.

Soba Ivana Ogareva je bila popolnoma temna.

Izdajavec je stal pri oknu in čakal določene ure. Dogovorjeno znamenje je očitvidno mogel dati samo on. Ko bi večina irkutskih branivcev odhitela na ona mesta, ki bi jih Tataři naskočili, je hotel zapustiti palačo in dovršiti svoje delo.

Čakal je torej v temi kakor zver, ki je pripravljena, da se vrže na plen.

Nekaj minut pred drugo uro je veliki knez zahteval, naj mu pokličejo Mihaela Strogova. Ivana Ogareva je namreč poznal samo pod tem imenom. Neki pobočnik je hitel ponj in našel vrata njegove sobe zaprta.

Poklical ga je ...

Ivan Ogarev se ni ganil od okna. Ker ga v temi ni mogel nihče videti, se ni hotel oglasiti.

Pobočnik je torej sporočil velikemu knezu, da carskega sla trenutno ni v palači.

Bilo je dve po polnoči. Prišel je dogovorjeni trenutek za naskok.

Ivan Ogarev je odprl okno in stopil na severni ogel ploščadi.

Pod njim je v temi tekla Angara in šumela ob stebrih nekdanjih mostov.

Ivan Ogarev je potegnil iz žepa vžigalico, zažgal nekoliko z drobnim smodnikom natresenega prediva in ga vrigel v reko ...

Na njegovo povelje so bili namreč v Angaro napeljali potoke nafte!

Na desnem bregu reke so med Irkutskom in poškovskim trgom izvirali mogočni studenci nafte. Ivan Ogarev je sklenil, da s to strašno snovjo zapali Irkutsk. Zato se je polastil neizmernih skladišč, v katerih je bila shranjena gorljiva tekočina. Treba bi bilo samo podreti del njihovih zidov in nafta bi začela iztekati v mogočnih curkih.

To se je zgodilo isto noč pred nekaterimi urami. Zato je plav, na katerem so se vozili pravi carski sel, Nadja in

begunci, drčal po rudninskem olju. Prebili so zidove shramb, v katerih je bilo na milijone kubičnih metrov nafte, in gorljiva tekočina je udrla kakor hudournik po poševnih tleh v reko ter se razlila po njenem površju.

Tako se je znal vojskovati Ivan Ogarev! Bil je pač zaveznik Tatarov in se vedel kot Tatar proti svojim lastnim rojakom!

Zažgano predivo je padlo v Angaro. Hipoma se je vnela vsa reka, kakor bi po njeni strugi tekel sam vinski cvet. Ogenj se je razširil navzgor in navzdol z električno hitrostjo. Modrikasti ognjeni valovi so se zibali med bregovoma. Nad njimi so se valili gosti oblaki dima. Nekatere ledene gruče, ki so plavale navzdol, so se v goreči tekočini topile kakor vosek na razbeljeni peči in izhlapevajoča vodna para se je sikajoč vzdigovala v zrak.

Istočasno se je zaslišalo prasketanje pušk na severni in južni strani mesta. Topovi v taborišču ob Angari so začeli zamolklo grmeti. Več tisoč Tatarov je naskočilo okope. Lesene hiše ob obrežjih so se v nemale vsepovsod. Nočna tema se je umaknila strašni svetlobi.

»Tak vendar!« si je dejal Ivan Ogarev.

Po pravici si je lahko čestital. Njegov grozni načrt se je posrečil. Branivci Irkutska so bili naenkrat med tatarskim napadom in strašnim požarom. V zvonikih je bilo plat zvona. Vse, kar je bilo zdravega med prebivalstvom, je hitelo na ogrožene točke in h gorečim hišam, kajti požar bi se lahko razširil na vse mesto.

Vrata na Glavni cesti so ostala skoraj nezastražena. Pri njih je bilo le malo branivcev, ki so jih po nasvetu Ivana Ogareva izbrali iz majhne čete pregnancev. Izdajavec je hotel namreč vso krivdo zvrniti na druge, češ, da je bilo nesreče krivo politično sovraštvo.

Ivan Ogarev se je s ploščadi vrnil v sobo, ki je bila od goreče Angare vsa razsvetljena, in se hotel izmuzniti iz palače.

Komaj pa je odprl vrata, je v sobo planila neka ženska v premočeni obleki in z razmršenimi lasmi.

»Sangara!« je vzkliknil Ivan Ogarev presenečen, ker si ni mogel misliti, da bi bila ženska kdo drugi kot ciganka.

Bila ni Sangara, ampak Nadja! —

V istem trenutku, ko je mladenka na ledeni plošči kot zadnjem zavetišču zapazila, kako se požar širi po Angari, in je prestrašena zavpila, jo je prijel Mihael Strogov in se

z njo potopil v vodo, da v globini najde zavetje proti plamenu. Plošča, ki ju je nosila, je bila tedaj od prvega irkutskega nabrežja oddaljena samo še kakih trideset sežnjev.

Mihael Strogov je pod vodo splaval h kraju in se z Nadjo povzpел na obrežje.

Končno je vendarle dosegel svoj cilj!

Bil je v Irkutsku!

»V palačo carskega namestnika!« je kliknil Nadji.

Prej kot v desetih minutah sta bila že pred vhodom palače. Ob njenem zidovju so sikali dolgi plameni iz Angare, ki pa je niso mogli zažgati.

Na oni strani so bile vse obrežne hiše v plamenu.

Mihael Strogov in Nadja sta brez težave stopila v palačo, ki je bila odprta za vse. V splošni zmešnjavi ju ni opazil nihče, dasi sta bila vsa premočena.

Častniki, ki so prišli po povelja, in vojaki, ki so hiteli, da jih izvrše, so se gnetli v veliki pritlični dvorani. V tej gneči sta se Mihael Strogov in mladenka naenkrat zgrehčila, da nista vedela drug za drugega.

Nadja je tekala po dvoranih v pritličju, klicala svojega tovariša in prosila, naj jo peljejo pred velikega kneza.

Pred njo so se odprla vrata, ki so držala v razsvetljeno sobo. Vstopila je in nepričakovano stala pred človekom, ki ga je že videla v Išimu in Tomsu, pred zločincem, ki je čez nekaj minut hotel mesto odpreti sovražnikom.

»Ivan Ogarev!« je zavpila na vse grlo.

Ko je lopov zaslišal svoje ime, je zatrepetal. Ako bi se zvedelo njegovo ime, bi spodleteli vsi njegovi načrti. Ostalo mu ni drugega, kakor ubiti vsakega, ki bi ga izgovoril.

Ivan Ogarev je planil proti Nadji.

Toda mladenka je zgrabila svoj nož in se naslonila na zid, hoteč se braniti.

»Ivan Ogarev!« je zavpila vnovič, dobro vedoč, da ji bo to prekleto ime priklicalo ljudi na pomoč.

»Ali ne boš tiho?« je siknil izdajavec.

»Ivan Ogarev!« je zavpila tretjič neustrašena mladenka z glasom, ki ga je njeno sovraštvo podvojilo.

Ivan Ogarev je besen potegnil bodalo izza pasa, skočil proti Nadji in jo potisnil v kot dvorane.

Bilo bi po njej, ako bi lopova ne bila nenadoma zgrabila železna roka in ga treščila na tla.

»Mihael!« je zavpila Nadja.

Bil je Mihael Strogov.

Slišal je, da je Nadja klicala na pomoč. Sledeč njenim klicem je prišel do sobe Ivana Ogareva in vstopil skozi odprta vrata v sobo.

»Nič se ne boj, Nadja!« je dejal in se postavil med njo in Ivana Ogareva.

»Oh,« je vzkliknila mladenka, »pazi, brat! ... Izdajavec je oborožen! ... Tudi vidi dobro! ...«

Ivan Ogarev je vstal. Misleč, da bo s slepcem lahko opravil, se je vrgel na Mihaela Strogova.

Toda slepec ga je zgrabil z eno roko za prsi, mu z drugo izvil bodalo in ga vnovič podrl na tla.

Ivan Ogarev, bled od besnosti in sramote, se je spomnil, da ima meč. Potegnil ga je iz nožnice in se iznova vstopil pred Mihaela Strogova.

Tudi on ga je spoznal. Kaj mu hoče slepec? Boja s slepcem se mu pač ni bilo treba bati!

Nadja se je prestrašila nevarnosti, ki je grozila njenemu tovarišu v tako neenakem boju, skočila k vratom in začela klicati na pomoč.

»Zapri vrata, Nadja!« je dejal Mihael Strogov. »Ne kliči nikogar, ker hočem stvar opraviti sam! Carskemu slu se danes ni treba bati tega lopova. Naj se le približa, ako se upa! Pričakujem ga!«

Ivan Ogarev se je potuhnil kakor tiger in ni izgovoril besedice, da slepec ne bi slišal niti njegovega koraka niti njegovega diha. Hotel ga je smrtno zadeti, preden bi sploh slutil, da se mu približuje. Izdajavec ni mislil na to, kako bi se bil, ampak samo na to, kako bi umoril onega, kateremu je ukradel ime.

Prestrašena Nadja je z zaupanjem in občudovanjem gledala strašni prizor. Zdelo se ji je, kakor bi hladnokrvnost Mihaela Strogova hipoma prevzela tudi njo. Mihael Strogov je imel sicer samo svoj sibirski nož in ni videl svojega nasprotnika, ki je bil oborožen z mečem. Toda kakšna milost iz nebes ga je podpirala, da ga je tako visoko nadkriljeval? Skoraj brez vsake vidne kretnje je spretno odbijal konico izdajavčevega meča.

Ivan Ogarev je z vidnim strahom motril svojega nasprotnika. Njegova nadčloveška hladnokrvnost ga je zinedla popolnoma. Zaman si je prigovarjal, da mora zmagati v tako neenakem boju. Ko je opazil, da se slepec skoraj nič ne premika, ga je začel spreletavati mraz. Z

očmi je iskal mesta, kamor je hotel zadeti svojo žrtev ... Našel ga je ... Kaj mu je pač še zadrževalo roko?

Slednjič se je pognal proti Mihaelu Strogovu in ga hotel z mečem suniti naravnost v prsi.

Slepec je z nevidno kretnjo noža odbil njegov sunek. Mihael Strogov ni bil zadet in je hladno čakal drugega napada, ne da bi se premaknil z mesta.

Leden pot je oblil čelo Ivana Ogareva. Umaknil se je za korak nazaj in ponovil napad. Kakor prvič tako tudi sedaj njegov sunek ni zadel. Slepec je zamahnil s širokim nožem in odbil njegov meč.

Besen od jeze in groze pred tem živim kipom se je Ivan Ogarev zagledal v široko odprte slepčeve oči. In zdelo se mu je, da te oči vidijo na dno njegove duše, četudi niso videle, ker niso mogle videti. Te oči so ga popolnoma začarale.

Kar nenadoma pa je Ivan Ogarev strašno zavpil. V glavi se mu je hipoma nekaj posvetilo.

»On vidi,« je kriknil, »on vidi! ...«

In kakor divja zver, ki se hoče skriti v svoj brlog, se je prestrašen korakoma umaknil na drugi konec dvorane.

Tedaj pa se je kip oživil, slepec je korakal naravnost proti Ivanu Ogarevu, se postavil predenj in dejal:

»Da, vidim! Vidim brazgotino, ki sem ti jo vsekali s knuto, izdajavec in strahopetec. Vidim tudi mesto, kamor te bom zadel. Brani svoje življenje! Dovolim ti celo to milost, dasi je nisi zaslužil. Proti tvojemu meču mi zadoštuje moj nož!«

»On vidi!« si je dejala veselo vzhičena Nadja. »Dobri, pravični Bog, ali je to mogoče?«

Ivan Ogarev je čutil, da je izgubljen. Toda zbral je zadnji pogum in planil z mečem v roki proti svojemu hladnemu nasprotniku. Obe ostrini sta se prekrizali. Ob udarcu Mihaelovega noža, ki je bil v roki sibirskega lovca, se je meč razdrobil na kose in nesrečnež se je zadet naravnost v srce mrtev zgrudil na tla.

V istem trenutku je nekdo od zunaj odrinil vrata. Na pragu se je pojavil veliki knez, ki so ga spremljevali nekateri častniki.

Veliki knez je stopil naprej. Na tleh je spoznal truplo onega, ki ga je imel za carskega sla.

Z grozečim glasom je vprašal:

»Kdo je ubil tega človeka?«

»Jaz,« je odgovoril Mihael Strogov.

Eden izmed častnikov mu je nastavil na sence samokres, da ga ustreli.

»Tvoje ime?« je vprašal veliki knez, preden je ukazal, naj mu razbije glavo.

»Visokost,« je odgovoril Mihael Strogov, »vprašajte rajši, kako se zove človek, ki leži pred Vašimi nogami!«

»Tega poznam. Služabnik mojega brata je. On je carski sel.«

»Ta človek, Visokost, ni carski sel. On je Ivan Ogarev!«

»Ivan Ogarev?« je kriknil veliki knez.

»Da, izdajavec Ivan Ogarev.«

»In kdo si ti?«

»Mihael Strogov.«

Petnajsto poglavje.

Zaključek.

Mihael Strogov v resnici ni bil nikoli slep. Učinek razbeljene sablje, ki mu jo je Feofarjev rabelj potegnil prek oči, je preprečil popolnoma naraven pojav.

Bravci se gotovo še spominjajo, da se je grozni prizor vršil vpričo Marfe Strogove, ki je stegala roke proti svojemu sinu. Mihael Strogov jo je gledal, kakor more gledati sin svojo mater zadnjikrat. Solze, ki jih ni mogel zadrževati, so mu stopile v oči, se zbrale pod vekami in se spričo razbeljene sablje spremenile v vodno paro. Para, ki se je ulegla čez roženico, je zabranila, da mu vročina ni izžgala oči in ga oslepila. Prav tako sme n. pr. tudi livar brez nevarnosti vtakniti roko v raztopljeno železo, ako si jo prej omoči z vodo. Oba pojava sta si popolnoma podobna.

Mihael Strogov je takoj spoznal, da bi prišel v veliko nevarnost, ako bi svojo skrivnost razodel komurkoli. Ob enem je čutil, kako zelo mu more ta okolnost pomagati, da dovrši svojo nalogo. Ako bi ga sovražniki imeli za slepca, bi ga pustili v miru. Zato je moral biti slep za vse, tudi za Nadjo. Skratka: za slepca je moral veljati vedno in povsod. Izogibati se je moral vsake, tudi najmanjše kretnje, ki bi mogla vzbuditi sum o iskrenosti njegove vloge. Njegov sklep je bil gotov. Celo svoje življenje bi moral tvegati, da prepriča vse o svoji slepoti. In videli smo, da ga je v resnici tvegati.

Samo njegova mati je vedela za njegovo skrivnost. Povedal ji je na uho na ravnini pri Tomsku, ko se je v temi sklonil čeznjo in jo poljubil na čelo.

Bravec se gotovo še spominja, da je tedaj Ivan Ogarev z brezsrčnim zasmehom pomolil carjevo pismo Mihaelu Strogovu pred oči, ker je bil prepričan, da je slep. Mihael Strogov pa je mogel brati in je v resnici tudi prebral odstavek, ki je govoril o podlem izdajavčevem načrtu. Vprav zato je bil poslej tako vztrajen na svojem potu. Odtod njegova neupogljiva volja, da za vsako ceno pride v Irkutsk in ustno sporoči svoje poslanstvo. Vedel je, da je Ivan Ogarev hotel mesto izdati in je bilo življenje velikega kneza v največji nevarnosti. Blagor carjevega brata in Sibirije je bilo torej še vedno v njegovih rokah.

Mihael Strogov je vso to zgodbo nakratko povedal velikemu knezu. Globoko ginjen je dostavil, da je mogel vse številne ovire premagati samo zato, ker ga je tako požrtvovalno podpirala Nadja.

»Kdo je ta mladenka?« je vprašal veliki knez.

»Hči pregnanca Vasilija Fedora,« je odgovoril Mihael Strogov.

»Hči poveljnika Fedora,« je dejal veliki knez; »nič več ni pregnančeva hči. V Irkutsku ni pregnancev!«

Nadja, ki v veselju ni bila tako junaška kakor v nevarnosti, je pred njim padla na kolena. Veliki knez jo je vzdignil z eno roko, drugo pa je podal Mihaelu Strogovu.

Eno uro pozneje je Nadja že objela svojega očeta.

Mihael Strogov, Nadja in Vasilij Fedor so bili torej skupaj in vsem je srce prekipevalo od sreče.

Oba tatarska napada na mesto sta bila odbita. Vasilij Fedor je s svojo malo četo zdrobil prve napadalce, ki so se prikazali pri vratih na Glavni cesti, misleč, da se jim bodo odprla. Kakor bi mu veleval neki notranji glas, je vztrajal pri tem, da brani vrata.

V istem času, ko so obleganci odbili Tatare, so udušili tudi požar. Tekoča nafta je kmalu zgorela na površju Angare in požar, ki se je omejil na obrežne hiše, se ni lotil drugih delov mesta.

Še preden se je zdanilo, so se čete kana Feofarja zbrale v svojem taborišču in pustile veliko število mrtvecev pred okopi.

Med padlimi je bila tudi Sangara, ki je zaman skušala priti do Ivana Ogareva.

Dva dni oblegovavci niso poskusili novega naskoka. Smrt Ivana Ogareva jim je vzela pogum. Samo ta človek, ki je bil duša vpada, je imel zaradi svojih dolgotrajnih spletk na kane in njihove orde tolikšen vpliv, da jih je zvabil v azijsko Rusijo.

Branivci Irkutska so bili vedno enako čuječi in obleganje se je nadaljevalo.

7. oktobra zgodaj zjutraj pa je na gričih, ki obdajajo Irkutsk, počil prvi top.

Bila je vojska, ki je pod generalom Kiselevim prihitela na pomoč in tako velikemu knezu javila svoj prihod.

Tatari niso nič več čakali. Ker se niso hoteli spustiti v bitko pred mestnimi okopi, so takoj izpraznili svoje taborišče ob Angari.

Irkutsk je bil osvobojen!

S prvimi ruskimi vojaki sta v mesto vkorakala tudi dva prijatelja Mihaela Strogova. Bila sta nerazdružljiva Blount in Jolivet. Posrečilo se jima je, da sta po ledenem jezu splezala na desni breg Angare in ušla z drugimi begunci vred, preden je požar na Angari dosegel njihov plav. Ta dogodek si je Alcide Jolivet zapisal v svojo beležnico takole:

»Toliko da nisem poginil kakor citrona v loncu zavretega vina.«

Zelo sta bila vesela, ko sta našla Nadjo in Mihaela Strogova zdrava, posebno še, ko sta zvedela, da njun vrli tovariš ni bil slep. Harry Blount si je to okolnost zabeležil takole:

»Razbeljeno železo najbrže ne zadošča, da bi umorilo vidni živec. Se ga bo treba drugače lotiti.«

Ko sta časnika v Irkutsku našla udobno stanovanje, sta se lotila pisanja, da spravita v red vtise s svojega potovanja. V London in Pariz sta odšli zanimivi poročili o tatarskem vpadu, ki sta se razen nekaterih malenkosti čudovito ujemali.

Vojna se je končala žalostno za emirja in njegove zaveznike. Kakor še nihče, ki se je lotil ruskega velikana, pri svojem podjetju ni imel uspeha, tako je bil tudi vpad Tatarov zanje same vprav usoden. Carske čete so jih kmalu odrezale in se polastile po vrsti vseh zasedenih mest. Poleg tega je nastopila strašna zima, ki je silno razredčila tatarske orde, tako da se jih je le prav malo vrnilo na domače stepe.

Cesta iz Irkutska do uralskega pogorja je bila torej zopet prosta. Dasi se je velikemu knezu mudilo v Moskvo, je vendar odložil svoje potovanje, da je mogel biti pri ganljivi slovesnosti, ki se je vršila nekaj dni po prihodu ruskih čet.

Mihael Strogov je posetil Nadjo in jo vprašal vpricho njenega očeta:

»Nadja, še vedno moja sestra, ali si pri odhodu iz Rige zapustila za seboj še kako drugo bol razen žalosti za svojo materjo?«

»Ne,« je odgovorila Nadja, »prav nobene.«

»Torej ni nič tvojega srca ostalo ondi?«

»Nič, dragi brat.«

»Potem pa mislim, Nadja,« je dejal Mihael Strogov, »da naju Bog ni združil samo zato, da skupno premagava težave, ki sva jih srečala na potu, ampak, da naju je hotel združiti za vedno!«

»Ah,« je dáhnila Nadja in se mu zgrudila na prsi.

Nato se je obrnila k Vasiliju Fedoru in mu rekla vsa zardeča:

»Dragi moj oče!«

»Nadja,« je dejal Vasilij Fedor, »srčno bom vesel, ako bom mogel vaju oba imenovati svoja otroka.«

Poroka se je vršila v irkutski stolnici. Bila je zelo preprosta v podrobnostih, a izredno lepa zaradi navala prebivalstva, ki je hotelo pokazati svojo globoko hvaležnost novoporočencema. Saj je o njunih doživljajih govorilo že vse mesto.

Poroke sta se udeležila tudi Alcide Jolivet in Harry Blount, ker sta hotela o njej poročati svojim bravcem.

»Ali Vas ne mika, da bi ju posnemali?« je vprašal Alcide Jolivet svojega tovariša.

»Pa!« je odgovoril Harry Blount. »Seveda, če bi imel sestrčno, kakor Vi! . . .«

»Moja sestrična je že prestara za možitev!« je odgovoril smejoč se Alcide Jolivet.

»Tem bolje,« je pristavil Harry Blount. »Med Londonom in Pekingom se baje opaža neka napetost. Ali ne bi hoteli pogledati, kaj se plete tam doli?«

»Sam hudir naj Vas vzame, dragi moj Blount!« je vzkliknil Alcide Jolivet. »Isti predlog ste mi vzeli vprav z jezika.«

In tako sta oba nerazdružljiva poročevavca odpotovala na Kitajsko.

Nekaj dni po poroki sta se tudi Mihael in Nadja Strogov z Vasilijem Fedorom napotila proti Evropi. Pot trpljenja se je ob povratku spremenila v pot sreče in veselja. Vozili so se silno hitro na saneh, ki drče kakor brzovlak po ledenih sibirskih stepah.

Ko so prišli do Dinke onstran Birskega, so se ustavili en dan.

Mihael Strogov je poiskal kraj, kjer je bil zakopal ubogega Nikolaja. Na njegovo gomilo so postavili križ in Nadja je zadnjikrat molila na grobu skromnega in junaškega prijatelja, ki sta ga oba hotela ohraniti v hvaležnem spominu.

V Omsku jih je pričakovala stara Marfa v mali hišici Strogovih. Iskreno je objela Nadjo, ki jo je že sto in stokrat v svojem srcu imenovala svojo hčer. Ta dan je pogumna Sibirka imela pravico poznati svojega sina in reči, da je ponosna nanj.

Ko so se nekaj dni pomudili v Omsku, so se vrnili v Evropo. Vasilij Fedor se je naselil v Petrogradu in njegov sin ter njegova hči sta ga zapustila samo takrat, kadar sta šla k svoji stari materi.

Mladega sla je sprejel car v svojo neposredno službo in mu podelil križ svetega Jurija.

Mihael Strogov se je sčasoma povzpел do zelo visokih časti v carstvu. Toda ne o njegovih uspehih, ampak o njegovih preskušnjah je hotela govoriti naša povest.

